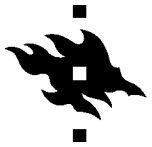

ESITUTKINTA-AINEISTON LAATU TODISTUSHARKINNASSA

Helsingin yliopisto
Oikeustieteellinen tiedekunta
Prosessi- ja insolvenssioikeuden projekti:
Todistelu lainkäytössä – juridiikkaa,
psykologiaa vai taktiikkaa?
Pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2014
Tekijä: Joona Partanen
Ohjaaja: Professori Risto Koulou

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty		Laitos/Institution – Department
Oikeustieteellinen tiedekunta		
Tekijä/Författare – Author		
Joona Partanen		
Työn nimi / Arbetets titel – Title		
Esitutkinta-aineiston laatu todistusharkinnassa		
Oppiaine / Läroämne – Subject		
Prosessi- ja insolvenssoikeus		
Työn laji/Arbetets art – Level	Aika/Datum – Month and year	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages
Pro gradu -tutkielma	Lokakuu 2014	XII + 85 + 2
Tiivistelmä/Referat – Abstract		
<p>Syyttäjän vastuulla on rikosoikeudellisen vastuun toteuttaminen tasapuolisesti, joutuisasti ja taloudellisesti asianosaisen oikeusturvan ja yleisen edun edellyttämällä tavalla. Syyttäjällä on velvollisuus nostaa syyte, kun on todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi suoritun esitutkinnan ja siitä valmistuneen esitutkinta-aineiston perusteella. Syyttäjän on todisteltava näytettävä toteen haastehakemukseen kirjattu teonkuvaus ja siten rikoksen tunnusmerkistön mukaisuus. Rikosprosessissa todistustaakka on lähtökohtaisesti syyttäjällä. Syyttäjä arvioi esitutkinnan riittävyttä lähtökohtaisesti suhteessa todistustaakkaan ja tuomitsemiskynnykseen eli siihen, riittääkö näyttö langettavaan tuomioon vai ei. Syyttäjä perustaa arvionsa olettamaansa tuomioistuimen todistusharkintaan.</p> <p>Syyttäjän näytön arviointi ei rajoitu pelkästään oikeudenkäynnissä esitettävään todisteluun. Syyttäjän on arvioitava teon toteen näytetyksi tulemistakin myös päätyessään syyttämättäjäntämis päätöksen tai rangaistusvaatimukseen, vaikkakaan tällöin ei ole kyse varsinaisesta oikeudenkäynnissä tapahtuvasta todistelusta vaan todistelua lähellä olevasta näytön arvioinnista. Syyttäjän on perusteltava syyttämättäjäntämis päätös esitutkinta-aineistosta saatavin tiedoin eli todistein. Seuraamusluonteisessa syyttämättäjäntämis päätöksessä on erikseen perusteltava, millä perusteella teko voidaan lukea syyksi ja millä perusteella syytteestä eli toimenpiteistä luovutaan. Rangaistusmääräysmenettelyssä puolestaan syyttäjä, arvioituaan näyttöä, ilman kirjallisia perusteluja katsoo vastaajan toimineen rikoksen tunnusmerkistön mukaisesti.</p> <p>Jotta todistelua ja muuta näytön arviointia voidaan tasapuolisesti, joutuisasti ja taloudellisesti suorittaa, edellyttää tämä poliisin laatimalta esitutkinta-aineistolta tiettyjen laadullisten kriteereiden täyttymistä. Nämä kriteerit muotoutuvat lainsäädännön, oikeuskäytännön ja ohjeistusten perusteella. Nykyisin yhä enenevässä määrin Euroopan ihmisoikeussopimus ja sen perusteella Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuottama oikeuskäytäntö vaikuttavat rikosprosessin ensivaiheena olevaan esitutkintaan ja siten myös esitutkinta-aineiston laatimiseen. Vaikka poliisi laatii esitutkinta-aineiston, lopulta syyttäjä vastaa esitutkinnan riittävydestä syyteharkintaa varten.</p> <p>Tässä tutkielmassa käydään läpi lainsäädäntöä, oikeuskäytäntöä ja ohjeistuksia, jotka vaikuttavat esitutkinta-aineiston laatimiseen. Tätä tarkastellaan sekä poliisille että syyttäjälle asetettujen tehtävien perusteella. Näin pyritään selvittämään pääpiirteittäin, mitä esitutkinta-aineistolta vaaditaan, jotta syyttäjä voisi parhaalla tavalla suorittaa todistelun ja muun näytön arvioinnin. Tämän selvityksen jälkeen tutkielmassa käydään läpi syyttäjiltä kyselytutkimuksella saatua empiiristä tietoa poliisin tuottaman esitutkinta-aineiston laadusta. Empiiristä aineistoa verrataan pääpiirteittäin määriteltyyn syyttäjän todistelun ja muun näytön arvioinnin kannalta hyvään esitutkinta-aineistoon. Esitutkinta-aineistoissa esiintyneitä virheitä ja puutteita jaotellaan niiden merkityksen mukaan.</p> <p>Tutkielmassa hyväksikäytetyn kyselytutkimusaineiston perusteella hyvä esitutkinta-aineisto syyttäjän todistelun ja muun näytön arvioinnin kannalta toteutuu kohtalaisesti. Tutkielmassa arvioidaan mahdollisia syitä tähän ja mahdollisuuksia vaikuttaa asiaan työtoimenpitein tai lainsäädännöllisin keinoin. Lisäksi tutkielmassa arvioidaan tilannetta tulevaisuudessa. Tutkielmassa myös lyhyesti suoritetaan oikeusvertailua Ruotsin kanssa. Tutkielman tutkimusmetodi on lainopin, empiirisen oikeustutkimuksen, oikeuspoliittisen tutkimuksen, toimintatutkimuksen, lainsäädännön vaikutustutkimuksen ja oikeusvertailun yhdistelmä.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords		
Todistelu, rikosprosessi, syyttäjät, poliisi, esitutkinta, Euroopan ihmisoikeussopimus, oikeudenmukaisuus		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

SISÄLLYSLUETTELO

SISÄLLYSLUETTELO	I
LÄHTEET	IV
Kirjallisuus	IV
Virallislähteet.....	VI
Internetlähteet	VIII
Oikeuskäytäntö	IX
Muut lähteet	X
LYHENTEET	XI
1 JOHDANTO.....	1
1.1 Tutkielman tausta ja ajankohtaisuus	1
1.2 Tutkielman kohde	2
1.3 Tutkimusmetodi	4
1.4 Tutkielman rakenne.....	6
2 POLIISI ESITUTKINTA-AINEISTON MUODOSTAJANA	8
2.1 Esitutkintalainsäädännön historiaa	8
2.1.1 Kokonaisuudistuksesta osittaisuudistuksiin	9
2.1.2 Ensimmäisestä esitutkintalaista nykytilaan	10
2.2 Esitutkinta rikosprosessin osana	12
2.2.1 Poliisi esitutkintaviranomaisena	13
2.2.2 Poliisin laillisuusvalvonta toiminnan ohjaajana	14
2.3 Euroopan ihmisoikeussopimuksen merkitys esitutkinnassa	16
2.3.1 Euroopan ihmisoikeustuomioistuin EIS:n loukkausten ratkaisijana ja antamiensa tuomioiden valvojana	18
2.3.2 EIS 6 artikla: oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.....	21

2.4 Esitutinnan toimittaminen	23
2.4.1 Esitutkintaan osallistumaan veloitettujen oikeudet ja velvollisuudet.....	26
2.4.2 Asianosaisten oikeuksien korostunut asema kuulusteluissa.....	28
2.4.3 Kuulustelutekniikka ja -taktiikka totuuden esiin saamiseksi	30
2.5 Esitutkintapöytäkirjan laatiminen esitutinnan pohjalta.....	32
2.5.1 Esitutkintapöytäkirjan kansilehti, sisällysluettelo, johdanto ja ilmoitusosa.....	33
2.5.2 Esitutkintapöytäkirjan kuulustelupöytäkirjat, merkintäosa, loppulausunto ja liitteet	35
3 SYYTTÄJÄN TEHTÄVIEN VAIKUTUS ESITUTKINTA-AINEISTOON	39
3.1 Syyttäjä muuttuvassa syyttäjäorganisaatiossa	39
3.1.1 Itsenäisen kaksiportaisen syyttäjälaitoksen synty	41
3.1.2 Syyttäjien laillisuusvalvonta toiminnan ohjaajana	43
3.2 Syyttäjä rikosasian virkamiehenä ja asianosaisena.....	44
3.2.1 Syyttäjän tehtävät ja vastuu	45
3.2.2 Syyttäjän todistelu ja muu näytön arviointi	46
3.2.3 Syyttäjän toimintaa ohjaavat periaatteet	49
3.3 Syyttäjä esitutkinnassa.....	51
3.3.1 Esitutkintayhteistyö poliisin kanssa.....	53
3.3.2 Syyttäjä tutkinnanjohtajana.....	54
3.4 Haastehakemuksen, syyttämättäjäättämispäätöksen ja rangaistusvaatimuksen laatiminen esitutkinta-aineiston pohjalta.....	55
3.4.1 Rikosasian kirjallinen ja suullinen menettely	57
3.4.2 Syyttämättäjäättämispäätös ja rangaistusvaatimus	60
4 KYSELYTUTKIMUS ESITUTKINTA-AINEISTON LAADUSTA	64
4.1 Valtakunnansyyttäjänviraston kyselytutkimus Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen esitutkinnan laadusta.....	64
4.1.1 Kyselytutkimuksen rakenne	65

4.1.2 Kyselytutkimuksen tulosten arviointi osallistuvan havainnoinnin avulla	66
4.2 Kyselytutkimuksen tuloksia	67
4.2.1 Yleisimmät virheet ja puutteet 51 -kohtaisen luettelon perusteella	69
4.2.2 Syyttäjien kommentteja puutteista ja virheistä	71
4.2.3 Kyselytutkimuksen tulosten arviointia	73
5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA TULEVAISUUS.....	77
5.1 Yhteenveto tutkielmasta	77
5.1.1 Johtopäätökset	78
5.1.2 Kohti virheiden ja puutteiden minimointia	80
5.2 Tulevaisuuden haasteet ja niihin vastaaminen	81
5.2.1 Taloudelliset realiteetit	82
5.2.2 Lainsäädännön muutoksilla yksinkertaistettuihin menettelyihin	83

LÄHTEET

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis: Mitä lainoppi on? Tammi. Helsinki 1978.

Anttila, Pirkko: Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. Gummerrus Kirjapaino Oy. Jyväskylä 1996.

Clayton, Richard – Tomlinson, Hugh: Fair trial rights. Oxford University Press. Chippenham 2001.

Ellonen, Erkki – Karstinen, Eija – Nykänen, Veli-Eino: Kuulustelutaktiikka. Edita. Helsinki 1996.

Ervasti, Kaijus: Oikeuspoliittinen tutkimus ja oikeuspolitiikka. Oikeus 2007/4 s. 382.

Ervo, Laura: Esitutinnan optimaalisuus oikeudellisessa viitekehyksessä. Edita. Helsinki 2000.

Ervo, Laura: Oikeudenmukainen oikeudenkäynti. WSOY. Helsinki 2005.

Ervo, Laura: Oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuusvaatimus – käsikirja lainkäyttäjille. WSOYpro. Juva 2008.

Frände, Dan: Tuomitsemiskynnyksestä suomalaisessa rikosprosessioikeudessa. Lakimies 8/1998, s. 1247–1254.

Frände, Dan – Havansi, Erkki – Helenius, Dan – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Virolainen, Jyrki: Prosessioikeus. Sanoma Pro Oy. Helsinki 2012.

Haapasalo, Jaana – Kiesiläinen, Kari – Niemi-Kiesiläinen Johanna: Todistajanpsykologia ja todistajankuulustelu. Talentum. Helsinki 2000.

Heikkinen, Hannu L.T. – Rovio, Esa – Syrjälä, Leena (toim.): Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Dark Oy. Vantaa 2007.

Helminen, Klaus – Fredman, Markku – Kanerva, Janne, Tolvanen, Matti – Viitanen, Marko: Esitutkinta ja pakkokeinot. Talentum. Helsinki 2012.

Helminen, Klaus – Lehtola, Kari – Virolainen, Pertti: Esitutkinta ja pakkokeinot. Talentum. Helsinki 2005.

Helminen, Klaus – Kuusimäki, Matti – Rantaeskola, Satu: Poliisioikeus. Talentum. Helsinki 2012.

Hirvelä, Päivi – Heikkilä, Satu: Ihmisoikeudet – käsikirja EIT:n oikeuskäytäntöön. Edita. Helsinki 2013.

Hongisto, Tuuli: Miten käy oikeusturvan? Lakimiesuutiset 5/2014, s. 11 – 14.

Jokela, Antti: Oikeudenkäynnin asianosaiset ja valmistelu. Oikeudenkäynti II. Talentum. Helsinki 2012.

Jokela, Antti: Oikeudenkäynnin perusteet. Talentum. Helsinki 2005.

Jokela, Antti: Rikosprosessi. Talentum. Helsinki 2008.

Jonkka, Jaakko: Todistusharkinnasta. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1993.

Jääskeläinen, Petri: Syyttäjä tuomarina. Helsinki 1997.

Kalske, Jorma – Nissinen, Matti – Tohkanen, Matti: Syyttäjän käsikirja. Valtion painatuskeskus. Helsinki 1990.

Keravuori-Rusanen, Marietta: Yksityinen julkisen vallan käyttäjänä. Valtiosääntöoikeudellinen tutkimus julkisen hallintotehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle. Edita. Helsinki 2008.

Könönen, Perttu: Tuomitsemiskynnyksestä rikosasiassa. Teoksessa Lappalainen, Juha – Ojala, Timo: Kirjoituksia todistusoikeudesta, s. 87 - 98. Helsinki 2006.

Lappalainen, Juha: Siviiliprosessioikeus II. Helsinki 2001.

Pellonpää, Matti: Euroopan ihmisoikeussopimus. Talentum. Helsinki 2005.

Pölönen, Pasi: Henkilötodistelu rikosprosessissa. Helsinki 2003.

Salo, Mikko: Oikeus politiikan asialistalle – oikeasti. Lakimiesuutiset 6/2014, s. 7.

Timonen, Pekka: Johdatus lainopin metodiin ja lainopilliseen kirjoittamiseen. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Helsinki 1998.

Tirkkonen, Tauno: Suomen rikosprosessioikeus II. Helsinki 1972.

Tolvanen, Matti – Kukkonen, Reima: Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet. Talentum. Helsinki 2011.

Träskman, P.O.: Syyttäjä ja syyteharkinta prosessioikeuden tutkimuksessa ja opetuksessa. Teoksessa Rikosoikeudellisia kirjoitelmia VI, s. 422 – 438. Vammala 1989.

Virolainen, Jyrki: Lainkäyttö: oikeudenkäynnin perusteet ja lainkäyttöelimet siviili- ja rikosprosessissa 1995. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1995.

Virolainen, Jyrki – Pölönen Pasi: Rikosprosessin osalliset. Rikosprosessioikeus II. WSOY. Helsinki 2004.

Vuorenpää, Mikko: Prosessioikeuden perusteet. Talentum. Helsinki 2009.

Virallislähteet

Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 1998.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2001.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2011.

HE 14/1985. Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 82/1995. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 131/1996. Hallituksen esitys Eduskunnalle Suomen Hallitusmuodon ylintä syyttäjää koskevien säännösten muuttamisesta sekä laiksi yleisistä syyttäjistä ja eräiksi niihin liittyviksi laeiksi.

HE 44/2002. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 58/2009. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi poliisin hallinnosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 222/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.

HE 286/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle syyttäjälaitosta koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 58/2013. Hallituksen esitys eduskunnalle syyteneuvottelua koskevaksi lainsäädännöksi ja syyttämättä jättämistä koskevien säännösten uudistamiseksi.

OLJ 1/1993. Rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu.

OLJ 11/1974. Syyttäjälaitoksen uudistamistyöryhmän mietintö. Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisu.

OM 58/2012. Syyteneuvottelu ja syyttämättä jättäminen. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja. 2.10.2012.

OM 69/2012. Todistelu yleisissä tuomioistuimissa. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja. 9.11.2012.

PeVL 2/1990 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto ihmisoikeussopimuksesta. 18.4.1990.

Poliisihallitus 2014. Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta. 17.12.2013.

Rec(2000)19. Recommendation Rec(2000)19 of the Committee of Ministers to Member States on the Role of Public Prosecution in the Criminal Justice System. Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 6 October 2000.

SM 48/2004. Poliisin johtamisjärjestelmä ja sisäinen laillisuusvalvonta. Jaakko Jonkka. Sisäasiainministeriön julkaisuja. 17.11.2004.

SM 19/2013. Poliisiin kohdistuva sisäinen laillisuusvalvonta. Sisäasiainministeriön julkaisuja. 6.9.2013.

SM 755/2014. Sisäministeriön vuoden 2015 talousarvioehdotus. 16.5.2014.

VKS:2006:3. Asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen ajaminen. Valtakunnansyyttäjän yleiset ohjeet.

VKS:2007:3. Syyteharkintaratkaisun perusteleminen. Valtakunnansyyttäjän yleiset ohjeet.

VKS:2007:4. Syyttämättäjäättämispäätöksen laatiminen ja sisältö. Valtakunnansyyttäjän yleiset ohjeet.

VKSV. Syyttäjän toimenkuvan kehittäminen. Työryhmän mietintö 1.6.2001. Valtakunnansyyttäjänviraston julkaisusarja nro 1. Helsinki 2001.

VKSV. Esitutkintayhteistyötä koskeva ohje. Työryhmän raportti. Valtakunnansyyttäjänviraston julkaisusarja nro 7. Helsinki 2013.

VM. Valtiovarainministeriön ehdotus vuoden 2015 talousarvioksi. 7.8.2014.

Internetlähteet

Fredman, Markku (2012): Korkein oikeus kielsi esitutkintakertomuksen käytön syytettä tukevana näyttönä.

<http://www.fredman-mansson.fi/fi/yleista-tietoa/uutiset/113-korkein-oikeus-kielsi-esitutkintakertomuksen-kaeytoen-syytettae-tukevana-naeyttoenae>. Haettu 30.4.2014.

Poliisi (2014): Hallintokantelu.

<https://www.poliisi.fi/poliisi%5Chome.nsf/pages/87F6DB0F7F226823C2256BC1003EE9BB?opendocument>. Haettu 2.9.2014.

Poliisi (2014): Itä-Uudenmaan poliisilaitos.

<https://www.poliisi.fi/poliisi/ita-uusimaa14/home.nsf/pages/C8DC345EAD4FC93BC2257C2F004864B3?opendocument>. Haettu 5.9.2014.

Tilastokeskus (2013): Syyttäjä ratkaisi 72000 asiaa vuonna 2013.

http://www.stat.fi/til/syytr/2013/syytr_2013_2014-05-06_tie_001_fi.html. Haettu 1.9.2014.

Tilastokeskus (2013): Käräjäoikeuksissa ratkaistujen rikosasioiden määrä väheni edelleen.

http://www.stat.fi/til/koikrr/2013/koikrr_2013_2014-06-10_tie_001_fi.html. Haettu 7.7.2014.

Nissinen, Matti (2014): Valtakunnansyyttäjä Matti Nissisen blogi. Syyttäjän hinta.

<http://www.vksv.fi/fi/index/blogi/6IT6WEKMx/2014/xl3klGH2n.html.stx..> Haettu 16.8.2014.

Valtakunnansyyttäjänvirasto (2013): Kanteluohje.

<http://www.vksv.oikeus.fi/fi/index/valtakunnansyyttajanvirasto/virastossakasiteltavatasiat/kanteluohje.html>. Haettu 2.9.2014.

Oikeuskäytäntö

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Burdov v. Venäjä (7.5.2002)

Delcourt v. Belgia (17.1.1970)

Funke v. Ranska (25.2.1993)

Guincho v. Portugali (10.7.1984)

Heaney ja McGuinness v. Irlanti (21.12.2000)

Horsti v. Suomi (10.11.2009)

Kangasluoma v. Suomi (20.1.2004)

Landgren v. Suomi (10.11.2009)

Pedersen ja Baadsgaard v. Tanska (17.12.2004)

Salduz v. Turkki (27.11.2008)

Scozzari ja Giunta v. Italia (13.7.2000)

Seppälä v. Suomi (11.1.2011)

Stojkovic v. Ranska ja Belgia (27.10.2011)

Wemhoff v. Saksa (27.6.1968)

Kotimainen oikeuskäytäntö

KKO 1988:119

KKO 2000:71

KKO:2002:47

KKO 2012:45

KKO:2013:77

Vantaan KäO 14:446. Antamispäivä 30.4.2014.

Laillisuusvalvontaratkaisut

OKV/1315/1/2010

OKV/38/31/2013

VKSV, dnro 72/21/11

VKSV, dnro 5/41/08

VKSV, dnro 87/21/11

Muut lähteet

Itä-Uudenmaan syyttäjänvirasto tiedote henkilöstölle 3.10.2014.

Toomas Kotkaksen oikeussosiologian luentodiat: Oikeudellisen ajattelun perusteet.

Valtakunnansyyttäjä Matti Nissisen virastokäynti Itä-Uudenmaan syyttäjänvirastossa 26.9.2014 ja hänen pitämänsä esitys syyttäjälaitoksen taloudellisesta tilasta.

VKSV:n kyselytutkimus: Palaute esitutkintapöytäkirjasta. 01/2014 – 04/2014. Kyselytutkimuksen kohteena Itä-Uudenmaan poliisilaitoksella tehty esitutkintapöytäkirjat.

LYHENTEET

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus - yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (4.11.1950)
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
ETL	Esitutkintalaki (22.7.2011/805)
EOA	Eduskunnan oikeusasiamies
EOAL	Laki eduskunnan oikeusasiamiehestä (14.3.2002/197)
HE	Hallituksen esitys
KM	Komiteamietintö
KKO	Korkein oikeus
KäO	Käräjäoikeus
OK	Oikeudenkäymiskaari (1.1.1734/4)
OLJ	Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu
OM	Oikeusministeriö
OTM	Oikeusministeriön työryhmämietintö
PeVL	Perustuslakivaliokunnan lausunto
PHall	Laki poliisin hallinnosta (14.2.1992/110)
PL	Perustuslaki (11.6.1999/731)
PolL	Poliisilaki (22.7.2011/872)
RB	Rättegångsbalk (18.7.1942/740, Ruotsi)
RL	Rikoslaki (19.12.1889/39)
RML	Laki rangaistusmääräysmenettelystä (26.7.1993/692)
ROL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (11.7.1997/689)

SjälaitosL	Laki syyttäjälaitoksesta (13.5.2011/439)
SM	Sisäministeriö (vuoden 2013 loppuun asti sisäasiainministeriö)
VKS	Valtakunnansyyttäjä
VKSV	Valtakunnansyyttäjänvirasto
VM	Valtiovarainministeriö
VOAL	Laki valtioneuvoston oikeuskanslerista (25.2.2000/193)

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman tausta ja ajankohtaisuus

Vuonna 2013 syyttäjät ratkaisivat 72 000 rikosoikeudellista asiaa, joista syyteratkaisuun päädyttiin 55 100 asiassa eli 77 prosentissa asioista.¹ Jokaisen syyttäjän ratkaiseman asian osalta on täytynyt suorittaa esitutkinta ennen kuin syyttäjä voi asiassa tehdä ratkaisunsa. Kyseessä voi esitutkinnan kohteena olevan henkilön osalta olla ainutkertainen tapahtuma tai vastaavasti toistuvien väliajoin tapahtuva tutuksi tullut menettely. Pääsääntöisesti jokaisen suoritettujen esitutkinnan pohjalta esitutkintaviranomaisen tulee laatia riittävän kattava ja oikeudellisen tarkastelun kestävä esitutkinta-aineisto, jonka perusteella syyttäjä kykenee syyteharkinnassa toteuttamaan asian oikeudellisen arvioinnin ja tarvittaessa rikosvastuun.²

Syyttäjän päätehtävänä ollessa rikosvastuun toteuttaminen virkavastuulla, on ensisijaisen tärkeää, että esitutkinta-aineistossa on tutkittavana olevan rikoksen kannalta oleellista todistusaineistoa. Poliisille tämä asettaa vaatimukseksi sen, että esitutkinta-aineistossa tulee olla rikoksen tunnusmerkistön ja siten syyttäjän haastehakemuksessa esiin tuoman teonkuvauksen toteen näyttämisen kannalta oleelliset todisteet. Tarvittaessa syyttäjä voi ohjata poliisia jo esitutkinnan alkuvaiheessa tutkinnan suuntaamisessa ja erityistilanteena poliisirikosasioissa syyttäjä toimii itse tutkinnanjohtajana.

Esitutkinta, jonka pohjalta saaduista tiedoista esitutkinta-aineisto kootaan yhteen, vaikuttaa yksinkertaiselta menettelyltä ajateltaessa esimerkiksi yksinkertaista varkautta. Kuitenkin koko esitutkinnan ajan, alkaen esimerkiksi epäillyn kiinni ottamisesta tai tämän kuulemisesta ja päättyen esitutkinta-aineiston luovuttamiseen syyttäjälle syyteharkintaan, on noudatettava tarkoin lain asettamia vaatimuksia. Esitutkinnalle ja koko rikosprosessille asetetut vaatimukset ja siten lainmukaisuuden rajat ovat muovautuneet nykyiselle tasolle erilaisten periaatteiden, oikeuskäytännön, laillisuusvalvojen kanteluratkaisujen ja nykyisin yhä enenevässä määrin kansainvälisten sopimusten ja niistä erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja sen pohjalta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen antamien

---

¹ Selvästi suurin osa näistä asioista oli liikenne- ja omaisuusrikoksia, yhteensä 56 prosenttia. www.stat.fi, haettu 1.9.2014.

² Osassa rikoksia, esimerkiksi näpistyksen ollessa kyseessä, esitutkintaviranomainen voi suoraan antaa rangaistusvaatimuksen ja asia saatetaan laajempaan esitutkintaan epäillyn sitä vastustaessa tai asianomistajan vastustaessa menettelyn käyttöä. RML 2 §, 8 §.

tuomioiden tulkintalinjojen myötä.³ Erityisesti EIS ja sen pohjalta annetut tuomiot ovat kasvattaneet painoarvoaan esitutkinnassa. Lisääntyneet ja tarkentuneet esitutkinnalle asetetut vaatimukset ovat Suomessa johtaneet esitutkintaa ja sen suorittamista sääntelevän esitutkintalain uudistamiseen. Uusi esitutkintalaki tuli voimaan 1.1.2014. Samassa yhteydessä uudistettiin esitutkintalakiin läheisesti liittyvät pakkokeinolaki ja poliisilaki.

Koko esitutinnan ajan ovat käsillä vastakkaiset intressit rikoksen selvittämisen ja epäillyn oikeusturvan osalta ja se, missä määrin näistä intresseistä voidaan joustaa suuntaan tai toiseen.⁴ Pahimmillaan esitutkinnalle asetettujen laillisuusvaatimusten ja erityisesti epäillyn oikeuksien laiminlyönti johtaa vakaviin ongelmiin syyttäjän esittäessä todistelua esitutkinta-aineiston perusteella.⁵ Seurauksena voi olla esimerkiksi todisteen hyödyntämiskielto⁶ tai todisteelle annettavan näyttöarvon selvä heikentyminen. Toisaalta esitutkinnassa tehty virheet voivat esimerkiksi aiheuttaa sen, että näyttöä ei ole todistelua varten saatavilla, vaikka esitutkinnassa ei olisikaan loukattu epäillyn oikeusturvaa.

1.2 Tutkielman kohde

Tutkielmassa selvitetään esitutkintaa koskevan lainsäädännön, erilaisten ohjeistusten, oikeuskäytännön, EIS:n ja laillisuusvalvontaratkaisujen perusteella, millaiseksi esitutkinta-aineiston tulisi laadultaan muodostua, jotta se parhaalla tavalla hyödyttäisi valmistelevana aineistona mahdollista rikosoikeudenkäyntiä ja siellä syyttäjän esittämää todistelua. Esitutkinta-aineiston laatuvaatimusta tarkastellaan lisäksi tilanteissa, joissa syyttäjä syyteharkinnan perusteella laatii syyttämättäjäättämispäätöksen tai antaa rangaistusvaatimuksen. Näissä tilanteissa syyttäjän on esitutkinnassa kertyneiden todisteiden avulla arvioitava, onko olemassa näyttöä rikoksesta. Näin ollen syyttäjä suorittaa todistelunkin osa-alueena olevaa näytön arviointia myös syyttämättäjäättämispäätöstä ja rangaistusvaatimusta laatiessaan, vaikkakaan tällöin kyse

---

³ Muu tällainen merkittävä kansainvälinen sopimus on muun muassa YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus (8/1976).

⁴ Optimaalinen esitutkinta on molempien päämäärien tarkoituksenmukainen kompromissi, kun niiden täysi yhtäaikainen soveltaminen on mahdotonta. Ervo 2000, s. 13, 55.

⁵ Oikeudenkäynnissä tapahtuvaa jutun tosiseikkojen selvittelyä kutsutaan todisteluksi. Laajassa merkityksessä todistelu käsittää jutun faktapuolen kokonaisselvittelyn, johon kuuluu näytön vastaanottamisen lisäksi myös näytön arviointi. Frände – Havansi – Helenius yms., s. 587.

⁶ Todisteen hyödyntämiskiellolla tarkoitetaan, että tuomioistuim jättää jonkin todistelutuloksen huomioon ottamatta todistusharkinnassa todistamiskiellon tai muun hyödyntämiskiellon koskevan argumentin perusteella. Hyödyntämiskiellot voivat olla jossain määrin vaikeasti ennakoitavia poliisille ja syyttäjälle. Pölönen 2003, s. 206.

ei ole varsinaisesta todistelusta, joka tapahtuu oikeudenkäynnissä. Tästä parhaalla tavalla todistelua ja muuta näytön arviointia hyödyttävästä esitutkinta-aineistosta käytetään tutkielmassa nimitystä hyvä esitutkinta-aineisto syyttäjän todistelun ja muun näytön arvioinnin kannalta.

Esitutkinta-aineiston laatuvaatimusten selvittäminen tarkoittaa samalla todistusharkinnan⁷ esitutkinta-aineistolle asettamien vaatimusten selvittämistä. Syyttäjällä on lähtökohtaisesti tietoon ja kokemukseen perustuva oletus tuomioistuimen soveltamasta todistusharkinnasta, mikä vaikuttaa syyttäjän esitutkinta-aineiston perusteella tekemään näytön riittävyysarviointiin asiassa. Näin ollen, kun tutkielmassa selvitetään hyvää esitutkinta-aineistoa syyttäjän todistelun ja muun näytön arvioinnin kannalta, tarkoittaa se myös todistusharkinnan esitutkinta-aineistolle asettamien vaatimusten arviointia.

Kun hyvä esitutkinta-aineisto syyttäjän todistelun ja muun näytön arvioinnin kannalta on pääpiirteittäin saatu määriteltyä, tutkitaan tällaisen aineiston toteutumista käytännössä. Toteutumista tarkastellaan vertaamalla tutkielman alku-osiossa määriteltyä hyvää esitutkinta-aineistoa poliisin käytännön työssä tuottamaan esitutkinta-aineistoon. Aineistona käytetään Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen suorittamien esitutkintojen perusteella laadittuja esitutkintapöytäkirjoja. Vertailusta saadusta informaatiosta tehdään johtopäätöksiä ja arvioidaan niiden merkitystä syyttäjän todistelun ja muun näytön arvioinnin kannalta.

Lopuksi tutkielmassa arvioidaan tutkielman tuloksia kokonaisuutena ja sitä, voidaanko nykyisiä poliisin ja syyttäjän toimintamalleja kehittää nykyistä paremmiksi ja tehokkaammiksi ajattelen syyttäjän syyteharkintaa ja mahdollista myöhempää oikeudenkäynnissä esitettävää todistelua. Kehittämistä arvioidaan tulevaisuuden realiteetteihin suhteutettuna. Samalla arvioidaan, voidaanko lainsäädännöllisin keinoin vaikuttaa asiaan.

Tutkielma on rajattu koskemaan poliisin suorittamaa esitutkintaa ja tutkielmassa esitutkinta-aineistoilla tarkoitetaan esitutkintalain mukaista esitutkintapöytäkirjaa liitteineen.⁸ Lisäksi tutkielmassa selvitetään lyhyesti sekä esitutkintalainsäädännön historiaa että syyttäjälaitoksen historiaa, jotta aiheesta saa kokonaiskuvan ja voidaan

---

⁷ Todistusharkinta tarkoittaa tuomioistuimen suorittamaa harkintaa sille esitetyn näytön todistusarvosta. OK 17:2.1.

⁸ ETL 9 luku.

havaita aikaisempi kehitys. Tutkielmassa on otettu huomioon 3.10.2014 asti julkaistu aineisto.

1.3 Tutkimusmetodi

Tässä tutkielmassa ei voida sanoa olevan yhtä yksittäistä läpi tutkielman vallitsevaa tutkimusmetodia vaan tutkielma on lainopin, empiirisen oikeustutkimuksen, oikeuspoliittisen tutkimuksen, toimintatutkimuksen, lainsäädännön vaikutustutkimuksen ja oikeusvertailun yhdistelmä. Eri menetöt ilmenevät eri tavoin ja ovat osittain päällekkäisiä. Näiden metodien pohjalta saadaan vastauksia kysymyksiin, millainen on hyvä esitutkinta-aineisto syyttäjän todistelun ja muun näytön arvioinnin kannalta sekä toteutuuko tällainen hyvä esitutkinta-aineisto käytännössä. Metodien avulla myös arvioidaan, missä määrin sääntely, työtoimenpiteet ja resurssit vaikuttavat mahdollisuuksiin tuottaa laadukasta esitutkinta-aineistoa. Seuraavassa lyhyesti selvitetään lähemmin näiden eri metodien sisältöä, ilmenemistä ja merkitystä tutkielmassa.

Lainoppi. Suomessa vakiintuneen määritelmän mukaan lainoppi on oikeussäännösten systematisointia ja tulkintaa.⁹ Lainopin tutkimuskohteena on voimassa oleva oikeus ja viime kädessä oikeussäännösten sisällön selvittäminen, joka tapahtuu esittämällä kannanottoja siitä, miten säännöksiä tulisi erilaisissa tyyppitilanteissa soveltaa. Systematisointi sijaitsee näiden tulkintojen taustalla.¹⁰ Tutkielmassa lainoppi ilmenee selvitetessä esitutkinta-aineiston muodostumiseen vaikuttavia säännöksiä.

Empiirinen oikeustutkimus. Tämä kokemukseräisen tutkimuksen laji ilmenee tutkielmassa hyödynnettäessä kyselytutkimusaineistoa esitutkinta-aineiston laadusta. Esitutkinta-aineiston laatua arvioidaan vertaamalla esitutkinta-aineiston laadusta saatuja kyselytutkimustuloksia lainsäädännön, oikeuskäytännön ja ohjeistusten asettamiin vaatimuksiin. Lisäksi kyselytutkimustulosten perusteella esitutkinta-aineistoissa esiintyneitä virheitä ja puutteita arvioidaan sekä tehdään niihin perustuvaa jaottelua. Kyselytutkimuksen, jonka perusteella aineistoa on kerätty, on laatinut Valtakunnansyyttäjänvirasto. Käyttöoikeuden aineistoon olen saanut toimessani harjoittelijana Itä-Uudenmaan syyttäjänvirastossa vuodesta 2013 nykyhetkeen asti.

---

⁹ Aarnio 1978, s. 52.

¹⁰ Timonen 1995, s. 12.

Toisena empiirisenä tutkimusmetodina tutkielmassa suoritetaan osallistuvaa havainnointia, jossa hyödynnetään harjoittelijana toimimistani Itä-Uudenmaan syyttäjänvirastossa. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija merkitsee muistiin, mitä hän havaitsee ilman, että hän seuloa sitä omien arvoasetelmiensa kautta.¹¹ Tehtäviini on kuulunut syyteharkintojen valmistelua esitutkinta-aineistojen perusteella, joten olen voinut havainnoida esitutkinta-aineistoja osana työnkuvaani. Tällöin voin arvioida kyselytutkimuksella saatujen tulosten vastaavuutta omiin havaintoihini.

Oikeuspoliittinen tutkimus. Tämä tutkimusmetodi voidaan määritellä tutkimukseksi, jolla on pyrkimys tai kyky vaikuttaa oikeuspoliittiseen päätöksentekoon, lainvalmisteluun, suunnitteluun, linjausten muotoiluun ja käytäntöihin.¹² Tutkielmassa oikeuspoliittinen tutkimus ilmenee selvittäessä yhteiskunnan resursseja ylläpitää nykyisenlaista syyttäjälaitosta ja poliisia. Oikeuspoliittinen tutkimus ilmenee myös selvittäessä, voitaisiinko oikeuspoliittisella päätöksenteolla, lainvalmistelulla tai käytännöillä parantaa resursseja tai niiden käyttöä. Näiden seikkojen perusteella arvioidaan, mikä vaikutus niillä on esitutkinta-aineistojen laatuun.

Toimintatutkimus. Tämä tutkimusmetodi voidaan määritellä laadullisen tutkimuksen suuntaukseksi, jolla pyritään kehittämään tutkimuksen kohteena olevaa organisaatiota sen toimintatapoihin vaikuttamisen kautta. Toimintatutkimuksessa on keskeistä vaikuttamisen pyrkimys ja toisaalta tutkijan osallistuminen toimintaan ja mukanaolo organisaation arkipäivässä. Toimintatutkimus tavoittelee käytännön hyötyä, käyttökelpoista tietoa.¹³ Tutkielmassa toimintatutkimus ilmenee selvittäessä syyttäjänviraston työntekijänä poliisin ja syyttäjän toimintatapoja sekä sitä, kuinka näitä voisi kehittää ja siten lopulta vaikuttaa esitutkinta-aineistojen laatuun.

Lainsäädännön vaikutustutkimus. Tämä tutkimusmetodi voidaan määritellä tutkimukseksi, jossa selvitetään lainsäädännön vaikutusta yhteiskunnassa tai yksittäisille laeille asetettujen tavoitteiden toteutumista.¹⁴ Tutkimusmetodi ilmenee tutkielmassa pohdittaessa, missä määrin esitutkintaa koskeva sääntely vaikuttaa mahdollisuuksiin tuottaa hyvää esitutkinta-aineistoa. Selvitetään, toteutuvatko esitutkintalainsäädännölle

---

¹¹ Anttila 1996, s. 218-224.

¹² Ervasti 2007, s. 382.

¹³ Heikkinen – Rovio – Syrjälä 2007, s. 16-21.

¹⁴ Oikeussosiologian luentodiat, dia 16.

asetetut tavoitteet poliisin tuottamissa esitutkinta-aineistoissa ja pohditaan mahdollisia syitä esitutkinta-aineistoissa ilmeneviin puutteisiin ja virheisiin.

Oikeusvertailu. Lisäksi tutkielmassa lyhyesti suoritetaan oikeusvertailua Ruotsin kanssa. Vertailu kohdistuu seikkoihin, jotka on Ruotsissa toteutettu eri tavalla ja joita mielestäni voitaisiin harkita sovellettavan myös Suomessa. Vertailumaaksi on valittu Ruotsi, koska Ruotsin prosessilainsäädäntö sisältää paljon yhtäläisyyksiä Suomen prosessilainsäädännön kanssa historiallisten taustasyiden vuoksi.

1.4 Tutkielman rakenne

Ensimmäisessä varsinaisessa tutkielman aihetta käsittelevä pääluvussa, eli luvussa kaksi, käsitellään poliisin suorittamaa esitutkintaa esitutkinta-aineiston muodostajana. Luvun alussa käsitellään esitutkintalainsäädännön historiaa, jotta saadaan kuva siitä, kuinka nykyisenlaiseen esitutkintalainsäädäntöön on päädytty. Historiaosuuden jälkeen käsitellään pääpiirteittäin poliisin suorittama esitutkinta, sen tarkoitus ja sen pohjalta laadittavan esitutkintapöytäkirjan sisältö. Tässä yhteydessä käsitellään poliisin tehtäviä ja asemaa sekä niihin liittyvää laillisuusvalvontaa. Luvussa tuodaan myös esiin Euroopan ihmisoikeussopimuksen merkitys esitutkinnassa. Luku antaa pohjatietoa esitutkinnan suorittamisesta ja sen pohjalta syntyvästä esitutkinta-aineistosta, jota syyttäjä myöhemmin käyttää syyteharkinnassa arvioidessaan syytekynnyksen ylittymistä sekä tarvittaessa myöhemmin oikeudenkäynnissä esittäessään todistelua.

Tutkielman kolmannessa pääluvussa käsitellään syyttäjän tehtävien vaikutusta esitutkintaan ja siten esitutkinta-aineiston muodostumiseen. Kappaleen alussa käsitellään lyhyesti syyttäjälaitoksen historiaa, jotta saadaan kuva siitä, kuinka syyttäjien eriytyminen poliisista ja nykyinen riippumaton asema on syntynyt. Tässä yhteydessä tuodaan esiin syyttäjäorganisaation kaksiportaisuus ja syyttäjiin kohdistuva laillisuusvalvonta. Tämän jälkeen kappaleessa käsitellään syyttäjän tehtäviä ja vastuuta rikosasian asianosaisena sekä syyttäjän toimintaa ohjaavia periaatteita. Kun syyttäjän toimenkuvasta on saatu käsitys, tarkastellaan, millaiset mahdollisuudet syyttäjällä on vaikuttaa esitutkintaan ja siten myöhemmin syntyvään esitutkinta-aineistoon sekä, millaista yhteistyötä poliisilta ja syyttäjiltä edellytetään. Luvun lopuksi tarkastellaan, kuinka syyttäjä poliisin laatiman esitutkinta-aineiston ja sen perusteella suorittaman syyteharkinnan pohjalta laatii haastehakemuksen, syyttämättäjäättämispäätöksen tai rangaistusvaatimuksen. Kolmas

luku on kronologisesti jatkoa tutkielman luvulle kaksi, koska siinä kuvataan syyttäjän toimia tämän tultua osaksi rikosprosessia. Luvun idea on selvittää, mitä tulisi ottaa huomioon esitutkinta-aineiston laatimisessa ajatellen syyttäjän tehtäviä ja kuinka syyttäjä itse voi vaikuttaa tähän.

Tutkielman neljännessä pääluvussa käsitellään empiiristä aineistoa, jonka Valtakunnansyyttäjänvirasto on kerännyt alkuvuodesta 2014 koskien esitutkinnan laatua. Kappaleessa tuodaan esiin tuloksia syyttäjien arvioista esitutkinnasta esitutkintapöytäkirjojen perusteella ja analysoidaan saatuja tuloksia.

Tutkielman viidennessä ja viimeisessä pääluvussa tehdään sekä yhteenveto tutkielman kannalta merkittävimmistä havainnoista että johtopäätökset tutkimustuloksista. Havaintojen ja johtopäätösten pohjalta tehdään myös arvioita tulevaisuudesta ja esitetään muutosehdotuksia.

2 POLIISI ESITUTKINTA-AINEISTON MUODOSTAJANA

2.1 Esitutkintalainsäädännön historiaa

Ennen nykyistä 1.1.2014 voimaan tullutta esitutkintalakia (805/2011) edeltäneen esitutkintalain (449/1987) säätämistä Suomessa ei ollut yhtenäistä esitutkintaa koskevaa lainsäädäntöä. Suomessa vallitsi tilanne, jossa esitutkintamenettely oli hallinnollisessa järjestyksessä annettujen määräysten varassa. Voimassa olleet esitutkintaa koskevat säännökset olivat niukat ja hajanaiset. Tilannetta ei pidetty kansalaisten oikeusturvan kannalta tyydyttävänä. Oikeudenkäymiskaaren säätämisen jälkeen vuonna 1734 ei erityinen esitutkintalainsäädäntö ollut tarpeen, koska se osa rikoksen tutkinnasta, joka nykyisin katsotaan osaksi esitutkintaa, suoritettiin tuomioistuimessa oikeudenkäynnin yhteydessä. Esitutkinnan suorittavia viranomaisia ei tällöin ollut.¹⁵

1700 -luvulla vallinneen alkutilanteen jälkeen, kun poliisi- ja syyttajaorganisaatiot alkoivat kehittyä, oikeudenkäyntiä edeltävänä toimenpiteenä ryhdyttiin suorittamaan valmistavaa tutkintaa. Nykytilasta poiketen, tuolloin tutkintaa johti syyttäjä. Poliisin tehtävänä oli avustaa tutkinnan käytännöllisessä suorittamisessa. Tällöin ensimmäiset esitutkintaa koskevat säädökset sisältyivät poliisia koskeviin säädöksiin. Siirryttäessä 1800 –luvulta 1900 –luvulle annettiin useita asetuksia ja johtosääntöjä poliisitoimen järjestämisestä, joihin sisältyi esitutkintaa koskevia säännöksiä. Nämä asetukset ja johtosäännöt kumottiin vuonna 1925 annetulla poliisitoimiasetuksella, joka puolestaan sisälsi omat säännöksensä esitutkinnasta.¹⁶

Poliisin järjestysmuotoa ja yleistä toimivaltaa koskevat säännökset uudistettiin jälleen vuonna 1967, jolloin voimaan tuli poliisilaki (84/66). Tällöin oli jo vireillä esitutkintalainsäädännön valmistelu, mikä johti siihen, ettei yksityiskohtaisia säännöksiä esitutkinnasta otettu osaksi poliisilakia. Poliisilain nojalla annettu asetus (119/69) sisälsi valtuussäännöksen, jonka nojalla sisäasiainministeriö antoi yksityiskohtaiset määräykset esitutkinnan suorittamisesta. Määräykset julkaistiin 16.7.1970 ja niiden kirjoituksessa

---

¹⁵ HE 14/1985 s. 4-5. Voidaan puhua inkvisitorisesta menettelystä (tutkimismenetelmä), jossa oikeudenkäynnistä huolehtiminen on tuomioistuimen vastuulla. Akkusatorisessa menettelyssä (syyttämismenetelmä) puolestaan syyttäminen ja todisteiden hankinta kuuluvat tuomioistuimen ulkopuoliselle henkilölle, useimmiten syyttäjälle. Jokela 2005, s. 181.

¹⁶ HE 14/1985 s. 5.

hyödynnettiin vakiintunutta poliisitapaa ja vuosien 1947 sekä 1964 ehdotuksia hallituksen esityksiksi esitutkintalaeiksi, jotka eivät kuitenkaan johtaneet lainsäädäntötoimiin.¹⁷

2.1.1 Kokonaisuudistuksesta osittaisuudistuksiin

Rikoksen oikeudellista selvittelyä koskeva lainsäädännön kokonaisuudistus oli kauan vireillä ja sitä suunniteltiin jo toista maailmansotaa edeltävänä aikana tuomioistuinlaitosta ja oikeudenkäyntiä koskevan lainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä. Tuloksena oli useita eri ehdotuksia tuomioistuin- ja oikeudenkäyntilainsäädännön kokonaisuudistukseksi. Ensimmäinen ehdotus valmistui vuonna 1901 vuonna 1892 asetetun komitean työn pohjalta. Komiteaan kuului muun muassa R.A.Wrede. Ehdotus laiksi rikosasiain oikeudenkäynnistä sisälsi säännökset valmistavasta tutkinnosta, millä tarkoitettiin esitutkintaa. Valmistava tutkinto olisi ehdotuksen mukaan tapahtunut syyttäjän johdolla. Sittenkin tämä vuoden 1901 ehdotus oli työn pohjana laadittaessa uusia ehdotuksia ja seuraavana professori Otto Hjalmar Granfelt laati oman vuonna 1925 valmistuneen ehdotuksensa. Tässäkin ehdotuksessa oli käsite valmistava tutkinto, jolla tarkoitettiin esitutkintaa. Ehdotuksessa esitutkinnan olisi suorittanut poliisi, mutta syyttäjällä olisi kuitenkin ollut oikeus valvoa esitutkintaa ja tarvittaessa ottaa se myös suoritettavakseen.¹⁸

Näiden ehdotusten jälkeen Granfeltin ehdotuksen pohjalta K.J.Ståhlbergin vetämänä lainvalmistelukunnat laativat kolme ehdotusta lainsäädännöiksi vuosina 1927, 1929 ja 1937. Ehdotuksissa ei tehty olennaisia muutoksia esitutkintaa koskeviin säännöksiin. Tämän jälkeen vielä oikeusministeriön määräämät asiantuntijat Onni Petäys, Wäinö Kannel ja Bertil Sjöström laativat vuoden 1937 ehdotuksen pohjalta oman ehdotuksensa vuonna 1939. Huolimatta lukuisista oikeudenkäyntilainsäädännön kokonaisuudistussuunnitelmista, mikään niistä ei johtanut lainsäädäntötoimenpiteisiin ja näin myös esitutkintaa koskevat osiot jäivät sääntelemättä.

Kun kokonaisuudistus osoittautui mahdottomaksi, ryhdyttiin jo 1930-luvulla toteuttamaan osittaisuudistuksia. Viimeistään vuosien 1939-1944 sodat katkaisivat kokonaisuudistukseen tähtäävän valmistelun. Tämän jälkeen lainvalmistelukunta vuonna 1947 ja oikeusministeriön asettama esitutkintatoimikunta vuonna 1964 antoivat omat

---

¹⁷ HE 14/1985 s. 5.

¹⁸ HE 14/1985 s. 6. Helminen – Fredman – Kanerva yms. 2012, s. 3.

hallituksen esityksensä esitutkintalaista, jotka molemmat rakentuivat samoille pääperiaatteille kuin myöhemmin voimaan vuonna 1987 tullut ensimmäinen esitutkintalaki. Lainvalmistelukunta ehdotti esitutkinnan toimittajaksi poliisia tai syyttäjää ja, että syyttäjällä olisi oikeus antaa poliisille tutkintaohjeita tai johtaa itse koko tutkintaa. Esitutkintatoimikunta puolestaan ehdotti esitutkinnan suorittajaksi poliisia, joka ei samalla ole virallinen syyttäjä.¹⁹

2.1.2 Ensimmäisestä esitutkintalaista nykytilaan

Vuonna 1970 oikeusministeriö antoi lainvalmistelukunnan tehtäväksi valmistella esitutkintaa, puolustusta ja pakkokeinoja rikosasioissa sekä valtion varoista maksettavia todistelukustannuksia koskevat lakiehdotukset. Tämän valmistelun tuloksena annettiin HE 14/1985 esitutkintaa ja pakkokeinoja koskevaksi lainsäädännöksi. Ehdotus esitutkintalaiksi poikkesi vallinneesta tilanteesta selvästi, koska ehdotuksen sisältämiä seikkaperäisiä säännöksiä esitutkinnasta silloisessa lainsäädännössä oli vain muutama. Vallinneessa tilassa toimittiin sisäministeriön yksityiskohtaisten esitutkinnan suorittamisesta antamien määräysten varassa luvun 2.1 viimeisessä kappaleessa kerrotun mukaisesti. Hallituksen esityksessä poliisin ja syyttäjien työnjako rikoksen oikeudellisessa selvittelyssä jäi ennalleen,²⁰ mutta lakiin otettiin organisatoriselta kannalta merkittävä käsite tutkinnanjohtajasta, jonka vastuulla on esitutkinnan johtaminen. Hallituksen esityksen mukaan tämä edellyttää poliisien erikoistumista tutkintatehtäviin. Lisäksi lakiehdotus sisälsi toistakymmentä pykälää esitutkintakuulustelun toimittamistavasta.²¹

Lopulta hallituksen esitykseen perustuen 1.1.1989 Suomen ensimmäinen esitutkintalaki (449/1987) ja siihen kiinteästi liittyvä pakkokeinolaki (450/1987), jossa säänneltiin muun muassa rikosperusteisesta kiinniottamisesta, pidättämisestä ja takavarikosta, tulivat voimaan. Näihin lakeihin on runsaan 20 vuoden voimassaolon aikana tehty paljon muutoksia. Ne ovat johtuneet sääntelyn kohteena olevissa toimenpiteissä käytetyn tekniikan kehittymisestä, muun lainsäädännön muutoksista ja säännöksissä havaittujen puutteiden ja tulkinnanvaraisuuksien korjaamisesta. Esimerkiksi vuonna 2003 annetuilla laeilla (645-646/2003) toteutettiin esitutkintalain ja pakkokeinolain laaja osittaisuudistus, joka koski noin 60 lainkohtaa. Tekniikan kehityksen myötä mahdolliseksi tulivat

---

¹⁹ HE 14/1985 s. 6. Helminen – Fredman – Kanerva yms. 2012, s. 3.

²⁰ Ennalleen jäämisellä tarkoitetaan, että poliisi vastaa esitutkinnan toimittamisesta.

²¹ HE 14/1985 s. 7. Helminen – Fredman – Kanerva yms. 2012, s. 4.

kuulusteltavan mahdollisuus antaa lausumansa esimerkiksi sähköpostilla tai videoneuvottelun välityksellä. Samalla esitutkintalakiin otettiin uudet säännökset ryhmätunnistuksesta.²²

Näiden runsaan kahden vuosikymmenen aikana tehdyt muutokset ja niiden osittainen epäjohtonmukaisuus johtivat vaikeaselkoiseen säännöskokonaisuuteen. Tästä esiteltiin arvostelua niin eduskunnan perustuslakivaliokunnan ja lakivaliokunnan kuin ylimpien laillisuusvalvojen suunnalta.²³ Arvostelun johdosta sisäasiainministeriön poliisiosasto oikeusministeriön myötävaikutuksella asetti vuonna 2006 Klaus Helmisen selvityshenkilönä selvittämään esitutkintaviranomaisten toimivaltuussäännöksiä ja niiden uudistamistarpeita. Tämän selvityksen pohjalta tehdyssä mietinnössä ehdotettiin, että valtioneuvosto asettaisi toimielimen poliisilain, esitutkintalain ja pakkokeinolain kokonaisuudistuksen valmistelemiseksi. Tämän seurauksena vuonna 2007 oikeusministeriö ja sisäasiainministeriö asettivat esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan laatimaan ehdotuksen kyseisten lakien uudistamiseksi. Toimikunnan mietintö julkaistiin vuoden 2009 toukokuussa ja siihen perustuen vuonna 2010 eduskunnalle annettiin kaksi hallituksen esitystä, oikeusministeriöstä HE 222/2010 vp ja sisäasianministeriöstä HE 224/2010 vp, jotka koskivat esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilain kokonaisuudistusta. Sitten näiden vaiheiden jälkeen 1.1.2014 uudistetut lait tulivat voimaan.²⁴

Merkittäviä muutoksia, jotka on kirjattu uuteen esitutkintalakiin aiemmasta poiketen, ovat esimerkiksi kuulusteltavan asemaan tehdyt parannukset sekä esitutkintayhteistyö. Kuulusteltavalle uhrille tai rikoksesta epäillylle on kirjallisesti ilmoitettava oikeudesta käyttää avustajaa esitutkinnassa ja tämän oikeuden toteutuminen esitutkintaviranomaisen on taattava käytännössä. Samoin kuulusteltavalle on kerrottava itsekriminointisuoja eli epäillyn oikeudesta olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen.²⁵ Esitutkintayhteistyön osalta lakiin on otettu oma esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän esitutkintayhteistyötä käsittelevä luku.²⁶

---

²² Helminen – Fredman – Kanerva yms. 2012, s. 4.

²³ HE 222/2010, s. 12.

²⁴ Helminen – Fredman – Kanerva yms. 2012, s. 5.

²⁵ ETL 7:10.

²⁶ ETL 5 luku.

2.2 Esitutkinta rikosprosessin osana

Rikosprosessi on lailla säännelty menettely, jossa väitetään rikoksen tapahtuneen ja vastaajalle vaaditaan rangaistusta. Rikosprosessin ensivaiheena on esitutkinta, jonka jälkeisiä vaiheita ovat syyteharkinta, oikeudenkäynti tuomioistuimessa sekä rangaistuksen ja muun rikosoikeudellisen seuraamuksen täytäntöönpano.²⁷ Rikosprosessia voi luonnehtia yksilöidyn teon rikosoikeudelliseksi selvittelyksi ja arvioimiseksi. Suppeassa merkityksessä rikosprosessina voidaan käsittää vain varsinainen rikosoikeudenkäynti tuomioistuimessa.²⁸ Rikosprosessin ensivaihetta eli esitutkinnan toimittamista säätelee, jollei toisin ole säädetty, esitutkintalaki (805/2011). Kuitenkaan itse esitutkinnan käsitettä ei ole laissa määritelty. Se voidaan määritellä selvityksen hankkimiseksi epäillystä rikoksesta mahdollisen syyteharkinnan suorittamista ja rikosoikeudenkäynnin valmistelua varten. Laajemmassa merkityksessä rikosprosessin ja siten myös esitutkinnan tavoite on aineellisesti oikeaan lopputulokseen pääseminen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellyttämällä ja eettisesti hyväksyttävällä tavalla.²⁹

Lisäksi esitutkinnan tavoitteena on rikosoikeudellisen vastuun toteuttaminen ja rikosoikeuden tavoitteiden eli yleisprevention, oikeudenmukaisuuden ja humanisuuden toteutumisen mahdollistaminen.³⁰ Esitutkinnan aikana joudutaan usein puuttumaan ihmisten lailla suojattuihin oikeuksiin. Rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisen ei kuitenkaan tulisi olla etusijalla siten, että tätä vastuuta toteutettaisiin epäillyn oikeudet ja oikeusturva laiminlyöden.³¹ Tämän vuoksi esitutkintalainsäädännössä on pyritty luomaan tarkat ja selkeät säännökset, miten yksilön oikeuksiin voidaan puuttua ja missä suhteessa, ottaen huomioon epäilty rikos ja sen aste. Viime vuosien kehityksessä onkin havaittavissa epäillyn oikeusturvan toteuttamisen korostunut asema, joka ilmenee esimerkiksi vuoden 2014 alusta voimaan tulleen esitutkintalain uudistuneista säännöksistä.

Esitutkintalain lisäksi esitutkintaan merkittävästi vaikuttavat sekä pakkokeinolaki (806/2011), jossa säädetään poliisin valtuuksista pakkokeinoihin esitutkinnan aikana että poliisilaki (872/2011), jossa säädetään poliisin toiminnasta ja jota poliisin on noudatettava myös esitutkinnan aikana. Lisäksi esitutkintalakia täydentää asetus esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta (122/2014). Rikoslaisissa (39/1889) ei ole

---

²⁷ Vuorenmaa 2009, s. 138.

²⁸ Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 4. Helminen – Fredman – Kanerva yms. 2012, s. 16-17.

²⁹ Jokela 2008, s. 7.

³⁰ Frände – Havansi - Helenius 2012, s. 837.

³¹ Ervo 2005, s. 107.

suoranaisesti esitutkintaa sääntelevää lainsäädäntöä, paitsi viranomaisen voimakeinojen käytön osalta.³² Esitutkintaa lisäksi ohjaavat korkeimman oikeuden oikeuskäytäntö,³³ eduskunnan oikeusasiamiehen ja valtioneuvoston oikeuskanslerin suorittama laillisuusvalvonta³⁴ sekä nykyisin yhä enenevissä määrin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen antamat esitutkintaa koskevat tuomiot³⁵.

2.2.1 Poliisi esitutkintaviranomaisena

Tärkein poliisitoimintaa säätelevä laki on poliisilaki. Viimeisin poliisilaki on annettu 22.7.2011 ja se on aikajärjestyksessään kolmas samanniminen laki.³⁶ Poliisilaki on tullut voimaan 1.1.2014 ja se sisältää keskeiset säännökset poliisin tehtävistä ja niiden suorittamiseksi käytettävissä olevista toimivaltuuksista. Poliisilaki on luonteeltaan yleislaki, joka koskee kaikkea poliisitoimintaa esitutkinta mukaan lukien.³⁷ Poliisilain säännöksiä on ollut tapana täydentää poliisiasetuksessa³⁸ ja muissa asetuksissa annetuilla säädöksillä. Myös 1.1.2014 voimaan tullut poliisilaki sisältää laajat asetuksenantovaltuudet.³⁹

Poliisin tehtävistä on poliisilaissa säädetty seuraavasti:

*”Poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa ja huolehtii tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä.”*⁴⁰

Näin ollen poliisin yhtenä tehtävänä, muiden tehtävien ohella, on rikosten selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen eli varsinaisen esitutkinnan toimittaminen.⁴¹ Tämä myös hyvin kuvastaa poliisin tehtävää syyttäjää palvelevana todistusaineistoa keräävänä instanssina ennen mahdollista rikosoikeudenkäyntiä. Poliisia voidaan luonnehtia yleiseksi

---

³² RL 4:6.2

³³ Esimerkiksi KKO 2012:45, jossa korkein oikeus kielsi esitutkintakertomuksen käytön syytettä tukevana näyttönä.

³⁴ PL 108 §, 109 §.

³⁵ Esimerkiksi Salduz v. Turkki 2008.

³⁶ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 5-6.

³⁷ Frände – Havansi – Helenius yms. 2012, s. 839.

³⁸ Nykyinen voimassa oleva poliisiasetus on 1080/2013.

³⁹ Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää esimerkiksi poliisin tunnuskuvasta ja sisäasiainministeriön asetuksella voidaan säätää tarkemmin esimerkiksi poliisitoimenpiteiden kirjaamisesta. PolL 9:10.

⁴⁰ PolL 1:1.1.

⁴¹ ETL 2:1.1.

esitutkintaviranomaiseksi.⁴² Erityisiä esitutkintaviranomaisia ovat sotilas-, rajavartio- ja tulliviranomaiset. Näiden viranomaisten tehtäviin kuuluu ainoastaan tiettyjen rikosten tutkinta yksin tai yhdessä poliisin kanssa.⁴³ Käytännössä näillä viranomaisilla on omat tutkijansa osa-alueellensa kuuluvien rikosten tutkinnassa. Uuden esitutkintalain mukaan esitutkintaan osallistuu lisäksi syyttäjä, mitä ei aiemmassa esitutkintalaissa ollut kirjattuna lakiin.⁴⁴ Yhdessä näistä kaikista esitutkintaan osallistuvista viranomaisista käytetään nimitystä esitutkintaan osalliset.⁴⁵

Poliisi on julkista valtaa käyttävä viranomainen, jota velvoittavat perustuslain lainalaisuusperiaate ja laillisuusperiaate.⁴⁶ Lainalaisuusperiaatteen mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja laillisuusperiaatteen mukaan julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Lisäksi poliisi toimii esitutkintaa suorittaessaan, kuten muitakin tehtäviään hoitaessaan, virkavastuulla.⁴⁷ Perustuslailla on muutoinkin keskeinen asema julkisoikeudessa ja sille tulisi antaa etusija kaikessa tulkinnassa, joten asetuksen tai muun lakia alemmanasteisen säädöksen säännöksen joutuessa ristiriitaan perustuslain tai muun lain kanssa, sitä ei saa soveltaa viranomaisessa.⁴⁸ Perustuslainmukaisuuden lisäksi poliisin on yhä enenevässä määrin otettava toiminnassaan huomioon ihmisoikeudet, joten voidaan puhua perus- ja ihmisoikeusmyönteisen laintulkinnan vaatimuksesta poliisin toiminnassa.⁴⁹ Näin ollen poliisilla on velvollisuus suorittaa esitutkinta perus- ja ihmisoikeusmyönteisesti.

2.2.2 Poliisin laillisuusvalvonta toiminnan ohjaajana

Kun poliisi on tosiasiallista julkista valtaa käyttävä viranomainen, on luonnollista, että tähän kohdistuu toiminnan laillisuusvalvontaa. Poliisin toiminnan laillisuusvalvonta voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen laillisuusvalvontaan, jotka täydentävät toisiaan.⁵⁰ Sisäisellä laillisuusvalvonnalla tarkoitetaan kysymyksessä olevan organisaation sisäisesti järjestettyä

---

⁴² Virolainen – Pölönen 2004, s. 8.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ ETL 2:3.

⁴⁵ ETL 2 luku.

⁴⁶ PL 2.3 §. Poliisin voidaan sanoa käyttävän tosiasiallista julkista valtaa eli poliisi käyttää myös fyysistä pakkovaltaa tehtäviä hoitaessaan. Tosiasiallisesta julkisen vallan käytöstä, kts. Keravuori-Rusanen 2008, s. 130-131.

⁴⁷ PL 118 §

⁴⁸ PL 107 §

⁴⁹ Poliisilaki 1:2. PeVL 2/1990 vp, s. 3.

⁵⁰ Jaakko Jonkan mukaan laillisuusvalvonta kuuluu sisäänrakennetusti osana toimintaan, jossa ollaan tekemisissä oikeudellisten normien kanssa. Tässä mielessä se on hänen mukaansa oikeudellisin kriteerein tapahtuvaa laadunvalvontaa ja myös kiinteä osa johtamista. SM 2004, s. 47 – 48.

laillisuus- ja muuta valvontaa. Sisäisestä laillisuusvalvonnasta ei ole lain tasolla säädetty, mutta viranomaisen kompetenssi siihen voidaan johtaa esimerkiksi valtion virkamieslaissa (750/1994) säädetystä virkamiehen velvollisuudesta työnjohto- ja valvontamääräyksien noudattamiseen.⁵¹ Sisäinen valvonta toteutetaan pääasiassa sisäisillä tarkastuksilla ja sisäisellä laillisuusvalvonnalla.⁵² Poliisin hallinnosta annetun lain (110/1992) mukaan sisäasiainministeriö vastaa poliisin toimialan ohjauksesta ja valvonnasta sekä erikseen ministeriölle säädetävistä poliisin toimialan tehtävistä.⁵³ Puolestaan sisäasiainministeriön alaisen Poliisihallituksen tehtävänä on sisäasiainministeriön ohjauksen mukaisesti suunnitella, kehittää, johtaa ja valvoa poliisitoimintaa ja sen tukitoimintoja.⁵⁴ Hallituksen esityksessä poliisin hallinnosta annetun lain muuttamisesta mainitaan, että esimerkiksi poliisin toiminnan laillisuuden valvonta on osa Poliisihallitukselle kuuluvaa valvontatehtävää.⁵⁵

Poliisit ovat myös perustuslain sääntelystä johtuen vastuussa toimintansa lainmukaisuudesta, jolloin lisäksi lähi- ja muut esimiehet valvovat alaisiaan ja heidän toimiaan. Tästä seuraa, että kokonainen yksikkö, ryhmä tai osasto ja heidän esimiehensä huolehtivat ja vastaavat omalta osaltaan toiminnan laillisuuden toteutumisesta. Lopullinen vastuu laillisuusvalvonnan järjestämisestä yksittäisessä poliisiyksikössä on päälliköllä.⁵⁶

Ulkoisella laillisuusvalvonnalla puolestaan tarkoitetaan kulloinkin kysymyksessä olevan organisaation ulkopuolista laillisuus- ja muuta valvontaa. Tällaisesta valvonnasta poliisia kohtaan vastaavat merkittävimpinä ylimmät laillisuusvalvojat eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri, joiden tehtävistä säädetään eduskunnan oikeusasiamiehestä annetussa laissa (197/2002) ja valtioneuvoston oikeuskanslerista annetussa laissa (193/2000).⁵⁷ Käytännössä ulkoisen ja sisäisen valvonnan kohteena kuitenkin ovat samat asiat: kaikki poliisiyksiköt ja niissä suoritettu suuri määrä esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain mukaisia toimenpiteitä.⁵⁸

---

⁵¹ Virkamieslaki 14 §.

⁵² SM 2013, s. 9.

⁵³ PHall 1 §. Sisäasiainministeriö on vuodesta 2014 lähtien ollut sisäministeriö.

⁵⁴ PHall 4 §.

⁵⁵ HE 58/2009, s. 17.

⁵⁶ SM 2013, 16 – 17.

⁵⁷ Ulkoisesta valvonnasta vastaavat myös tasa-arvovaltuutettu, vähemmistövaltuutettu, Valtiontalouden tarkastusvirasto ja tietosuojavaltuutettu. Valvonnan muodoksi voidaan katsoa myös kansalaisvalvonta eli kansalaisten suorittama valvonta, jonka kautta viranomaisvalvonta usein alkaa. SM 2013, s. 9, 11.

⁵⁸ SM 2013, s. 16.

Ylimmille laillisuusvalvojille voidaan tehdä hallintokantelu poliisin toimista ja kantelun johdosta he voivat esimerkiksi nostaa syytteen tai antaa huomautuksen.⁵⁹ Hallintokantelu voidaan kuitenkin tehdä myös suoraan ylemmälle poliisiviranomaiselle. Poliisipäälliköt ja valtakunnallisten yksiköiden päälliköt käsittelevät lähtökohtaisesti alaisiinsa kohdistuvat kantelut. Poliisihallituksen vastuulla on käsitellä kantelut, jotka koskevat Poliisihallituksen virkamiehiä tai poliisiyksiköiden päälliköitä. Kanteluun saa kirjallisen vastauksen, jossa todetaan asian ratkaisu. Mikäli poliisin katsotaan menetelleen moitittavasti, voi kanteluviranomainen antaa kantelun kohteena olleen poliisin tietoon käsityksensä tämän moitittavasta menettelystä. Vakavamman virheen tai laiminlyönnin ollessa kyseessä, käytettävissä ovat huomautus tai asian siirtäminen tutkinnanjohtajana toimivan syyttäjän syyteharkintaan, kun on syytä epäillä virkarikoksen tapahtuneen.⁶⁰

Laillisuusvalvonnalla ja erityisesti sen tuottamilla kanteluratkaisuilla on merkitystä poliisin toiminnan ohjaajana ja siten myös toiminnan paremmaksi kehittäjänä. Ratkaisujen avulla saadaan tulkinta-apua poliisin toimintaa koskeviin laillisuuskysymyksiin. Esimerkiksi Poliisihallituksessa tuli vuonna 2012 vireille 347 kantelua, joista suurin osa koski esitutkintaa.⁶¹ Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan, vaikka ylimmät laillisuusvalvojat ratkovat useita poliisia koskevia kanteluita, ei niistä tulisi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä poliisitoiminnan tilasta. Kantelut ovat päivittäin suoritettavista tuhansista poliisitoimenpiteistä vain pieni ja valikoitunut otos.⁶²

2.3 Euroopan ihmisoikeussopimuksen merkitys esitutkinnassa

Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi eli Euroopan ihmisoikeussopimus on kansainvälinen ihmisoikeussopimus, johon useimmat Euroopan maat ovat liittyneet. Alun perin EIS allekirjoitettiin Roomassa 4.11.1950 silloisten Euroopan neuvoston jäsenmaiden kesken.⁶³ Euroopan neuvosto on vanhin ja laajin poliittinen yhteistyö- ja ihmisoikeusjärjestö, johon kuuluu 47 jäsenvaltiota.⁶⁴ Nykyisin Euroopan neuvoston jäsenyyden edellytyksenä on EIS:n ratifiointi. Suomi liittyi Euroopan neuvoston

---

⁵⁹ Lisäksi he voivat antaa käsityksen lainmukaisesta menettelystä, kiinnittää viranomaisen huomion esimerkiksi hyvään hallintoon, tehdä oikaisu ehdotuksen sekä tuoda esiin lainsäädännön puutteellisuuden ja sen korjausesityksen. EOAL 1:2-11, VOAL 3-7 §.

⁶⁰ www.poliisi.fi, haettu 2.9.2014.

⁶¹ SM 2013, s. 17.

⁶² EOA 2011.

⁶³ EIS tuli kansainvälisesti voimaan 3.9.1953. Hirvelä – Heikkilä 2013, s. 2.

⁶⁴ Tilanne vuonna 2014.

täysjäseneksi 5.5.1989 ja samassa kuussa Suomi liittyi EIS:n. EIS tuli Suomen osalta kansainvälisesti voimaan 10.5.1990 ja valtiosisäisesti voimaan 23.5.1990.⁶⁵

EIS:n mukaan siihen sitoutuneet sopimuspuolet takaavat jokaiselle lainkäyttövaltaansa kuuluvalla yleissopimuksessa määritellyt oikeudet ja vapaudet.⁶⁶ EIS rakenteeltaan koostuu pääpöytäkirjasta eli varsinaisesta yleissopimuksesta sekä myöhemmin laadituista pöytäkirjoista. Yleissopimus on rakenteeltaan jaettu kolmeen osaan, jossa ensimmäisessä on määritelty yleissopimuksen turvaamat oikeudet ja vapaudet, toisessa määräykset Euroopan ihmisoikeustuomioistuimesta ja kolmannessa sekalaisia määräyksiä esimerkiksi alueellisesta soveltamisesta, allekirjoittamisesta ja ratifiointista.⁶⁷ Yleissopimus kuitenkin aikoinaan laadittiin sellaisessa aikataulussa, että sen myöhempi täydentäminen oli ilmeistä. Näin ollen yleissopimusta on myöhemmin täydennetty tai muutettu 14 pöytäkirjalla. Myöhemmin laadituilla pöytäkirjoilla on muun muassa turvattu aineellisia oikeuksina kuolemanrangaistuksen poistaminen ja kielto syyttää ja rangaista kahdesti.⁶⁸

EIS:n mukaan sopimusvaltion on lainkäyttövaltaansa⁶⁹ kuuluvalla taattava oikeuksina ja vapauksina muun muassa;⁷⁰ oikeus elämään,⁷¹ kidutuksen kielto,⁷² oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin,⁷³ rangaistuksen lainalaisuus⁷⁴ ja oikeus tehokkaaseen oikeussuojakeinoon⁷⁵. EIS:n turvaamat oikeudet ja vapaudet ovat pääasiassa klassisia vapausoikeuksia, joita voidaan kutsua myös kansalais- ja poliittisiksi oikeuksiksi. Tällaisille oikeuksille on tunnusomaista valtion negatiivinen velvollisuus pidättäytyä puuttumasta sopimuksessa suojattuihin oikeuksiin ja vapauksiin. Lisäksi lähes jokaisen sopimuksen artiklan kohdalla EIT on oikeuskäytännössään katsonut EIS:n

---

⁶⁵ EIS:n ratifiointi johti myös useisiin lainuudistuksiin, joista tärkeimmät koskivat rikosten esitutkintaa, rangaistusten täytäntöönpanoa, sotilaskurinpitolainsäädäntöä ja ulkomaalaisten asemaa. Pellonpää 2005, s. 56-59.

⁶⁶ EIS 1 artikla.

⁶⁷ Hirvelä – Heikkilä 2013, s. 2.

⁶⁸ 6. ja 13. pöytäkirja sekä 7. pöytäkirjan 4 artikla.

⁶⁹ Lainkäyttövallan piiriin kuuluvat kaikki sopimusvaltion alueella olevat henkilöt. Hirvelä – Heikkilä 2013, s. 4-5. Myös kaikki sopimusvaltiossa käytävät oikeudenkäynnit kuuluvat EIS 6 artiklan henkilölliseen soveltamispiiriin. Ervo 2008, s.1.

⁷⁰ EIS 1 artikla.

⁷¹ EIS 2 artikla.

⁷² EIS 3 artikla.

⁷³ EIS 6 artikla.

⁷⁴ EIS 7 artikla.

⁷⁵ EIS 13 artikla.

velvoittavan jäsenvaltion positiivisena velvollisuutena ryhtyvän toimenpiteisiin suojatun oikeuden tekemiseksi tehokkaaksi ja todellisuudessa toteutuvaksi.⁷⁶

EIS ja sen pöytäkirjat ovat Suomessa voimassa eduskuntalain tasoisina säännöksinä eli yhtenä lakina muiden lakien joukossa. Näin ollen myös viranomaistoiminnassa ja tuomioistuimissa EIS:ta tulee soveltaa sellaisenaan. Myös EIS:n kanssa ristiriidassa olevat lakia alemman asteiset säännökset syrjäytyvät.⁷⁷ Kuitenkin tavallisen lain ollessa ristiriidassa EIS:n kanssa, EIS:n etusijaa ei voida perustella lakihierarkian avulla. Perustuslakivaliokunta onkin tällaisten tilanteiden varalle painottanut ihmisoikeusystävällistä laintulkintaa, jossa kansalliselle laille annetaan EIS:n kanssa sopusoinnussa oleva sisältö.⁷⁸ Ajatellaan, ettei lainsäätäjällä ole ollut tarkoitusta säätää lakia, joka on ristiriidassa EIS:n kanssa.

EIS takaa ihmisoikeuksien suojaamisen minimitason, joka sopimusvaltion tulee toteuttaa.⁷⁹ Tämä ei kuitenkaan estä sopimusvaltiota toteuttamasta minimitasoa korkeampaa suojaa lainsäädännössä tai muissa sopimuksissa. Esimerkiksi Suomen perustuslaissa on toteutettu EIS:ta korkeampi suoja muun muassa sosiaaliturvan ja tuomioistuimeen pääsyn osalta.⁸⁰

2.3.1 Euroopan ihmisoikeustuomioistuin EIS:n loukkausten ratkaisijana ja antamiensa tuomioiden valvojana

EIS on ihmisoikeusasiakirjana tehokas, koska siihen liittyy toimiva valvontajärjestelmä. Se perustuu kolmeen osa-alueeseen eli yksilönvalitusoikeuteen⁸¹, tuomioistuinkontrolliin⁸² ja tuomioiden täytäntöönpanon valvontaan⁸³. EIT on perustettu vuonna 1959 EIS:n sisältämien velvoitteiden takeeksi. Pysyvän ja täysipäiväisen EIT:n aloitettua 1.11.1998 yksilövalitusoikeudesta tuli pakollinen ja kaikkia jäsenvaltioita koskeva. EIT toimii Strasbourgissa.

---

⁷⁶ Hirvelä – Heikkilä 2013, s. 3-4.

⁷⁷ PL 107 §.

⁷⁸ PeVL 2 /1990 vp, s. 3.

⁷⁹ EIS 53 artikla.

⁸⁰ Hirvelä – Heikkilä 2013, s. 5.

⁸¹ EIS 34 artikla.

⁸² EIS 19 artikla.

⁸³ EIS 46 artikla.

EIS:n noudattamisen ja siten valvontajärjestelmän kulmakivenä on yksilövalitus.⁸⁴ Yksityishenkilö, kansalaisjärjestö tai ryhmä, joka katsoo sopimusvaltion loukanneen heille EIS:n takaamia oikeuksia, voi valittaa tuomioistuimeen.⁸⁵ Käytännössä tämä tarkoittaa kansallisen tuomioistuimen, hallintoviranomaisten tai muun julkista valtaa käyttävän tahon ratkaisuja tai menettelyä, jossa valittaja kokee ihmisoikeuksiaan loukatun.⁸⁶ Valituksen kohteena voi esimerkiksi olla poliisin menettely esitutkinnassa. Yksilönvalitus on käytettävissä vasta, kun kaikki kotimaiset oikeussuojakeinot on käytetty.⁸⁷ Vastaaajana EIT:ssä on valtio, riippumatta siitä, kuka julkista valtaa käyttävä menettelyllään tai laiminlyönnillään on loukkauksen aiheuttanut. EIT:ssä valtion puolesta asiaa hoitaa valtionasiamies.⁸⁸

Tuomioistuimen sihteeristö ottaa valituksen vastaan, jonka jälkeen sihteeristön kokenut lakimies tekee alustavan esityksen kiireellisyysluokasta ja mahdollisesta käsittelykokoonpanosta. Otettaessa tapaus tutkittavaksi tapaukseen määrätään osaston presidentin toimesta raportoiva tuomari, jonka tehtävänä on valmistella tapaus ratkaisuvalmiiksi. EIT voi tämän jälkeen ratkaista tapauksen neljässä erilaisessa kokoonpanossa. Yksinkertaistettuna asiat normaalisti ratkaistaan seuraavasti: Yhden tuomarin kokoonpanossa selvästi tutkimatta jäävät tapaukset, kolmen tuomarin komiteassa toistuvat rutiininomaiset jutut, seitsemän tuomarin jaostossa normaalit vaikeammat tapaukset ja seitsemäntoista tuomarin suuressa jaostossa yleiseltä merkitykseltään erityisen tärkeät tapaukset.⁸⁹

Valituksesta EIT antaa ratkaisun tai päätöksen. Päätös annetaan EIT:n päätyessä siihen, ettei valitusta oteta tutkittavaksi. Päätös on lopullinen ja asia käsittely päättyy siihen. Tutkittavaksi ottamisen kynnyksen ylittyessä käsittelyä jatketaan tuomioon saakka. Tällöin tuomiossa todetaan joko loukkauksen tapahtuneen tai sitten ei. Kuitenkin koko tuomioistuinprosessin läpi käyminen tuomioon asti on usein pitkä ja prosessin

---

⁸⁴ Myös valtio voi valittaa, jos se katsoo, että toinen sopimusvaltio on rikkonut yleissopimuksen ja sen pöytäkirjojen määräyksiä. EIS 33 artikla. Tällaiset valitukset ovat kuitenkin hyvin harvinaisia. Hirvelä – Heikkilä 2013, s. 13.

⁸⁵ EIS 34 artikla.

⁸⁶ Hirvelä – Heikkilä 2013, s. 13.

⁸⁷ Ei pääsääntöisesti edellytetä ylimääräistä muutoksenhakua tai kantelua laillisuusvalvojalle. Käytännössä tarkoittaa esimerkiksi KKO:n tai KHO:n tuomiosta valittamista. EIS 35 artikla. Hirvelä – Heikkilä 2013, s. 760-769.

⁸⁸ Hirvelä – Heikkilä 2013, s. 13.

⁸⁹ Hirvelä – Heikkilä 2013, s. 12-20.

nopeuttamiseksi asiassa voidaan päätyä sovintoratkaisuun tai tuomioistuimen hyväksymään yksipuoliseen julistukseen.⁹⁰

Jotta EIS:n toteutuminen taataan käytännössä, vaatii se tuomioiden täytäntöönpanon valvontaa. Valvonnasta vastaa Euroopan neuvoston ministerikomitea. EIS:n sopimusvaltiot ovat sitoutuneet ensinnäkin noudattamaan EIT:n antamaa tuomiota asiassa, jossa he ovat osapuolena ja toiseksi panemaan täytäntöön tuomiossa annetut määräykset.⁹¹ EIT:n yhdelle valtiolle antama tuomio ei ole muita sopimusvaltioita yleisesti sitova, mutta sen sitova vaikutus ulottuu kuitenkin kyseistä tapausta pidemmälle. EIS:ta loukanneen valtion on huolehdittava, ettei vastaavia loukkauksia tulevaisuudessa enää tapahdu eli tällä tavalla tuomio sitoo loukkauksen tehnyttä valtiota. Kuitenkin samalla tuomio yhtä sopimusvaltiota kohtaan merkitsee, että vastaava tilanne toisessa jäsenvaltiossa voidaan todeta EIS:n loukkaukseksi.⁹²

Euroopan neuvoston ministerikomitea valvoo tuomioiden täytäntöönpanoa tälle toimitettujen tuomioiden perusteella. 14. pöytäkirjassa on määriteltä ministerikomitealle keinoja, joissa täytäntöönpano estyy tulkintaongelman tai jäsenvaltion niskoittelun takia. Tällöin tapaus voidaan siirtää tuomioistuimen käsiteltäväksi. Niskoittelun ollessa kyseessä valtiolle annetaan ensin huomautus ja tuomioistuimelta pyydetään vastausta, onko sopimusvaltio noudattanut annettua tuomiota. Ankarimmillaan jäsenvaltion kieltäytyessä tuomion täytäntöönpanosta valtio voidaan sulkea pois Euroopan neuvostosta. Tällaista keinoa ei ole koskaan käytetty.⁹³

Kuitenkin vastaajavaltion harkinnan varaan jää, kuinka tuomiot pannaan täytäntöön.⁹⁴ Ministerikomitea valvoo täytäntöönpanoa ja poistaa tapauksen listaltaan katsottuaan valtion raportoimat toimet riittäviksi. Käytännössä valvonta kohdistuu tuomioiden perusteella maksettavien hyvitysten maksamiseen kolmen kuukauden kuluessa tuomiosta ja siihen, että jäsenvaltio ryhtyy toimiin valittajan tilanteeseen suoraan vaikuttaviin toimenpiteisiin.⁹⁵ Tällaisia toimenpiteitä ovat muun muassa EIS:n vastaisesti vangittuna olevan vastaajan vapauttaminen tai olennaisesta lopputulokseen vaikuttavasta

---

⁹⁰ Hirvelä – Heikkilä 2013, s. 22-23.

⁹¹ EIS 46 artikla.

⁹² Hirvelä – Heikkilä 2013, s. 28.

⁹³ Euroopan neuvoston perussääntö (17.5.1989/21) 8 artikla. Hirvelä – Heikkilä 2013, s. 29.

⁹⁴ Scozzari ja Giunta v. Italia 2000, kohta 249.

⁹⁵ Hirvelä – Heikkilä 2013, s. 29.

prosessivirheestä mahdollisesti aiheutuva tuomion poistaminen ja jutun uudelleen käsittely.⁹⁶

Kun jäsenvaltion velvollisuutena on huolehtia, ettei jo kerran aiheutettua EIS:n loukkausta tapahdu tulevaisuudessa uudestaan, voidaan lainsäädäntöä joutua muuttamaan. Tämä on varmin tapa estää uusien loukkauksien syntyminen, mikäli todettu loukkaus johtuu puutteellisesta tai muutoin ihmisoikeuksien kanssa ongelmallisesta lainsäädännöstä. Kuitenkin lainsäädännön uudistamista tavallisempaa on, että EIT:n antamat tuomiot muuttavat kansallista oikeuskäytäntöä. Tämä on tehokkain ja helpoin tapa panna ihmisoikeusvelvoitteet täytäntöön tuomioiden toimiessa päätöksentekoa ohjaavana ja rikastavana oikeuslähteenä. Tällöin myös turvataan ihmisoikeuksien toteutuminen kansallisessa lainkäytössä, missä niiden nimenomaan tulisikin näkyä.⁹⁷

EIS:n määräysten sisältö määräytyy erityisesti EIT:n ratkaisujen välityksellä. Ottaen huomioon, että perustuslakivaliokunta on edellyttänyt ihmisoikeusystävällistä laintulkintaa, tarkoittaa se sopimuksen ja sen lisäpöytäkirjojen huomioon ottamisen lisäksi myös EIT:n vakiintuneen tulkintakäytännön huomioon ottamista.⁹⁸ Näin ollen ilman EIT:n ratkaisuja on vaikeaa tulkita EIS:n määräysten sisältöä.

2.3.2 EIS 6 artikla: oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin

Rikosprosessin kannalta EIS:n artikloista merkittävin on EIS 6 artikla, jossa taataan oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin:

"1. Jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä. Päätös on annettava julkisesti, mutta lehdistöltä ja yleisöltä voidaan kieltää pääsy koko oikeudenkäyntiin tai osaan siitä demokraattisen yhteiskunnan moraalin, yleisen järjestyksen tai kansallisen turvallisuuden vuoksi nuorten henkilöiden etujen tai osapuolten yksityiselämän suojaamisen niin vaatiessa, tai siinä määrin kuin tuomioistuin harkitsee ehdottoman välttämättömäksi erityisolosuhteissa, joissa julkisuus loukkaisi oikeudenmukaisuutta.

⁹⁶ Hirvelä – Heikkilä 2013, s. 29-30.

⁹⁷ Hirvelä – Heikkilä 2013, s. 30. OK 17:3.1: *"Näyttö siitä, mitä laki säättää, ei myöskään ole tarpeen."* Tuomareiden tulisi tuntea sovellettava laki, jona myös EIS on voimassa. Asianajaja Markku Fredman onkin kritisoinut sitä, että Suomessa on tullut tavaksi, etteivät ali- ja hovioikeudet noudata EIT:n ratkaisuja vasta ennen kuin korkein oikeus on näyttänyt asiassa mallia. <http://www.fredman-mansson.fi>, haettu 30.4.2014.

⁹⁸ Pellonpää 2005, s. 61 – 62. PeVL 2 /1990 vp, s. 3.

2. Jokaista rikoksesta syytettyä on pidettävä syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen.

3. Jokaisella rikoksesta syytetyllä on seuraavat vähimmäisoikeudet:

a. oikeus saada viipymättä yksityiskohtainen tieto häneen kohdistettujen syytteiden sisällöstä ja perusteista hänen ymmärtämällään kielellä;

b. oikeus saada riittävästi aikaa ja edellytykset valmistella puolustustaan;

c. oikeus puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä, ja jos hän ei pysty itse maksamaan saamastaan oikeusavusta, hänen on saatava se korvauksetta oikeudenmukaisuuden niin vaatiessa;

d. oikeus kuulustella tai kuulusteluttaa todistajia, jotka kutsutaan todistamaan häntä vastaan, ja saada hänen puolestaan esiintyvät todistajat kutsutuiksi ja kuulustelluiksi samoissa olosuhteissa kuin häntä vastaan todistamaan kutsutut todistajat;

e. oikeus saada maksutta tulkin apua, jos hän ei ymmärrä tai puhu tuomioistuimessa käytettyä kieltä.”

Kyseinen EIS:n artikla takaa jokaiselle oikeuden oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Artikla on soveltuva, kun päätetään henkilön oikeuksista tai velvollisuuksista tai rikossyytteestä. EIS 6 (1) artikla soveltuu kaikkiin oikeusprosesseihin eli siviili-, hallintolainkäyttö- ja rikosprosessiin. EIS 6 (2) ja (3) artiklat puolestaan koskevat ainoastaan rikosprosessia. Koko artiklan tehtävänä on taata tietyt prosessuaaliset eli menettelylliset oikeudet. Hyvän lainkäytön vaatimus on olennaista ja sen rajoittava tulkinta ei vastaisi säännöksen tavoitetta ja tarkoitusta.⁹⁹

Artiklan ydinsisältö koskee oikeudenkäyntiä tuomioistuimessa. Lisäksi se koskee tietyin osin tuomioistuinvaihetta edeltäviä ja sen jälkeisiä vaihteita. Rikosasioiden osalta se koskee soveltuvien osien myös esitutkinnan ja syyteharkinnan vaihteita. EIT on esimerkiksi todennut antamassaan tuomiossaan, että syytetyn oikeuksille on aiheutunut periaatteessa korjaamatonta vahinkoa, jos tuomiossa nojaututaan hänen syyllisyyttään osoittaviin lausumiin, joita on annettu poliisikuulusteluissa ilman asianajajan läsnäoloa.¹⁰⁰ Lisäksi EIT on katsonut artiklan sanamuodossa käytetyn rikossyytteen alkavan siitä hetkestä, kun henkilön katsotaan olevan syytteessä. Tämän hetken on katsottu alkavan

⁹⁹ Delcourt v. Belgia 1970, kohta 25.

¹⁰⁰ Salduz v. Turkki 2008.

pidättämisestä¹⁰¹, vangitsemisesta¹⁰², syytettä koskevasta ilmoituksesta¹⁰³, tiedosta esitutkinnan aloittamisesta¹⁰⁴ tai kotietsinnästä¹⁰⁵. Rikossyytteen alkamisajankohdalla on myös merkitystä arvioitaessa oikeudenkäynnin pituutta ja sen kohtuullisuutta, mistä Suomen valtio on saanut useita tuomioita.¹⁰⁶ Näin ollen EIS 6 artikla vaikuttaa sekä esitutkintaan että syyteharkintaan. Erityisesti syytetyn minimioikeudet sisältävän 3 kohdan vaatimuksilla voi olla merkitystä oikeudenkäyntiä edeltävässä vaiheessa, jos niiden laiminlyönti tulisi todennäköisesti vakavalla tavalla vähentämään oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuutta.¹⁰⁷

Kuitenkin oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuuteen vaikuttavissa ratkaisuissa joudutaan usein punnitsemaan eri suuntaan vaikuttavia perusoikeus- ja muita intressinäkökohtia keskenään.¹⁰⁸ Siten oikeudenmukaista menettelykokonaisuutta ei voida aukottomasti taata ehdottomin ja tarkkarajaisin säännöksiin, koska oikeudenmukaisuuden käsite on laaja ja arvostuksenvaarainen.¹⁰⁹

2.4 Esitutkinnan toimittaminen

Poliisin on aloitettava esitutkinta, kun on syytä epäillä rikoksen tapahtuneen.¹¹⁰ Käsite ”on syytä epäillä” tarkoittaa alhaista todennäköisyyttä ja ei edellytetä, että jotain tiettyä henkilöä voitaisiin sillä hetkellä epäillä rikoksesta.¹¹¹ Varsinainen epäily voi selvitä vasta myöhemmin esitutkinnan aikana tai jopa jäädä kokonaan selvittämättä. Esitutkinta on mahdollista myös jättää tekemättä, jos rikos on vähäinen ja asianomistajalla ei ole

¹⁰¹ Heaney ja McGuinness v. Irlanti 2000, kohdat 41-43.

¹⁰² Wemhoff v. Saksa 1968, kohta 19.

¹⁰³ Pedersen ja Baadsgaard v. Tanska 2004, kohta 44.

¹⁰⁴ Kangasluoma v. Suomi 2004, kohta 26.

¹⁰⁵ Funke v. Ranska 1993, kohta 44.

¹⁰⁶ Esimerkiksi tuomiossa Seppälä v. Suomi 2011, EIT totesi, ettei valittajaa koskenut rikosoikeudenkäynti ollut tapahtunut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan edellyttämässä kohtuullisessa ajassa, sillä asian käsittely kesti kahdeksan vuotta ja yhden kuukauden alkaen ensimmäisestä poliisikuulustelusta maaliskuussa 2000 ja päättyen valituslupan epäämiseen maaliskuussa 2008. Esitutkinta ja syyteharkinta kestivät yhteensä lähes neljä vuotta ja kymmenen kuukautta, mitä aikaa EIT piti melko pitkänä, vaikka kyse oli talousrikosasiasta. Asian käsittely käräjäoikeudessa kesti yli vuoden ja kolme kuukautta ja hovioikeudessa vuoden ja seitsemän kuukautta. Korkeimman oikeuden valituslupaharkinta kesti neljä kuukautta. Valtio joutui korvaamaan valittajalle 3 000 euroa korvauksena aineettomasta vahingosta. Kts. myös Landgren v. Suomi 2009, Horsti v. Suomi 2009.

¹⁰⁷ Ervo 2008, s. 2.

¹⁰⁸ Clayton – Tomlinson 2001, s. vi: ”...whereas the right to a fair trial under Article 6 is absolute, the subsidiary rights are not: so that it is always necessary to consider all the facts and the whole history in a particular case...”

¹⁰⁹ Pölönen 2003, s. 58.

¹¹⁰ ETL 3:3.1. Epäilty rikos voi tulla poliisin tietoon rikosilmoituksella tai muutoin, esimerkiksi poliisin tekemien havaintojen johdosta.

¹¹¹ Frände – Havansi – Helenius yms. 2012, s.853.

vaatimuksia ja teosta ei olisi odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa.¹¹² Tätä mahdollisuutta voidaan käyttää tilanteissa, joissa tekijän syyllisyys on selvä ja teon johdosta tekijälle voidaan antaa suullinen tai kirjallinen huomautus.¹¹³ Esitutkinta voidaan myös tutkinnanjohtajan esityksestä syyttäjän päätöksellä jättää toimittamatta tai lopettaa.¹¹⁴

Esitutkinta voi olla täydellinen tai suppea. Suppeaa esitutkintaa käytetään yksinkertaisissa ja selvissä asioissa, joista vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan on seurauksena sakkorangaistus. Tämä on tavanomaista esimerkiksi liikennერიkkomuksissa, jotka käsitellään sakkomenettelyssä. Tällöin esitutkinnan pääasiallinen sisältö koostuu kuulusteltavan lausuman kirjaamisesta ylös esimerkiksi rangaistusvaatimuslomakkeeseen. Suppeassa esitutkinnassa ei normaalista esitutkinnasta poiketen ole tutkinnanjohtajaa ja eikä siinä tehdä esitutkintapöytäkirjaa. Suppeaa esitutkintaa käytetään usein rikoksissa, joissa epäilty myöntää teon. Myös kiistetty rikos voidaan tutkia suppeassa esitutkinnassa, jos se on yksinkertaisella tavalla selvitettävissä.¹¹⁵ Kokonaisuudessaan esitutkinnassa on esitutkintalain mukaan selvitettävä:

*”1) asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat”*¹¹⁶

Rikos ilmenee tunnusmerkistön mukaisena, oikeudenvastaisena ja syyllisyyden osoittavana tekona tai laiminlyöntinä. Rikoksen täytyminen edellyttää näiden kolmen osa-alueen täyttymistä.¹¹⁷ Esitutkinnan tulee keskittyä näihin seikkoihin ja lisäksi selvittää, minkä rikoksen teko täyttää ja kuka on tekijä tai tekijät. Syyllisyyden osa-alueina tulee selvittää sekä tekijän syyntakeisuus iän¹¹⁸ tai mielentilan perusteella että teon syyksiluettavuus tekijän tahallisuus tai tuottamus huomioiden. Oikeudenvastaisuuden osalta tulee selvittää tekijän mahdollisuudet toimia toisin mahdollisten pakottavien

¹¹² ETL 3:9.

¹¹³ EOA 1998, s.121. Helminen yms. 2002, s. 210.

¹¹⁴ ETL 3:10. Tästä käytetään termiä esitutkinnan rajoittaminen.

¹¹⁵ Frände – Havansi – Helenius yms. 2012, s. 855, 874.

¹¹⁶ ETL 1:2.1 1-kohta.

¹¹⁷ Voidaan puhua legaalisesta rikoskäsitteestä. HE 44/2002, s.9.

¹¹⁸ Alle 15 –vuotiaat eivät ole rikosoikeudellisessa vastuussa, mutta alle 15 –vuotiaan osalta voidaan esitutkinta suorittaa osallisuuden osalta tai tarvittaessa asianomistajan pyynnöstä teon vuoksi menetetyt omaisuuden takaisin saamiseksi tai tämän vahingonkorvausoikeutensa toteuttamiseksi, menettämisseuraamuksen edellytysten selvittämiseksi sekä epäiltyyn kohdistettavien lastensuojelutoimenpiteiden tarpeen tai muun epäillyn etuun liittyvän selvittämistarpeen vuoksi, käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, Poliisihallitus 2014, s. 5.

olosuhteiden ja pakkotilatekojen osalta. Esitutkinnassa tulee selvittää myös teon motiivi tai teon tarkoitus ja huomioida mahdolliset rikoslain rangaistuksen lieventämis- ja koventamisperusteet.¹¹⁹ Lisäksi esitutkinnassa tulee selvittää muiden seuraamusten kuten esimerkiksi menettämisseuraamuksen tai ajokiellon määräämisedellytykset.¹²⁰ Oleellista on siis pyrkiä aukottomaan esitutkintaan, jonka perusteella syyttäjä voi suorittaa syyteharkinnan ja mahdollisen rangaistuslajin valinnan ja rangaistuksen mittaamisen kaikki asiainhaarat huomioiden.

Esitutkinnassa on myös asian laadun edellyttämällä tavalla selvitettävä epäilty rikos. Tämä tarkoittaa, että vakavuudeltaan vähäiseksi epäillyssä rikoksessa, kuten esimerkiksi näpistyksessä, ei tarvitse käyttää yhtä suuria resursseja esitutkintaan kuin esimerkiksi törkeässä varkaudessa. Säännöksessä on havaittavissa prosessiekonomisten seikkojen huomioon ottaminen. Toisaalta käsitettävä asian laadun edellyttämällä tavalla ei pidä ymmärtää siten, että vähäisiksi katsottavissa rikoksissa esitutkinta tehdään huolimattomasti tai jollain tapaa puutteellisesti. Suurin osa tehdyistä rikoksista kuuluu yksinkertaisten ja vähäisten rikosten luokkaan, joten niidenkin selvittämisessä tulee noudattaa vähintään tietynlaista vähimmäistasoa, jotta mahdolliselta myöhemmässä vaiheissa aktualisoituvalta ylimääräiseltä työltä, kuten syyttäjän lisätutkintapyynnön tekemiseltä, vältytään.

Esitutkinnassa on esitutkintalain mukaan selvitettävä myös:

”2) mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi ja rikoksen johdosta tuomittavan menettämisseuraamuksen tai asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen täytäntöönpanemiseksi;

3) asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 3 luvun 9 §:n nojalla on pyytänyt syyttäjää ajamaan hänen vaatimustaan; ja

4) suostuuko asianomistaja ja aikooko rikoksesta epäilty suostua asian käsittelemiseen kärjäoikeudessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvussa tarkoitetussa kirjallisessa menettelyssä.

---

¹¹⁹ Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, Poliisihallitus 2014 s. 3.

¹²⁰ Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, Poliisihallitus 2014 s. 4.

Esitutkinnassa asia on valmisteltava siten, että syyteharkinta ja asianosaisten etujen valvominen voidaan suorittaa asianmukaisesti ja että todistelu voidaan pääkäsittelyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa tai asia voidaan ratkaista kirjallisessa menettelyssä.”¹²¹

Kohdassa 3 tarkoitetun yksityisoikeudellinen vaatimuksen eli käytännössä esimerkiksi rikotusta ikkunanlasista aiheutuneiden kulujen ajamisesta lopullisen päätöksen tekee syyttäjä. Päätökseen vaikuttaa erityisesti se, kuinka tarkasti vaatimus on yksilöity ja onko vaatimus perusteltu. Puolestaan kohdassa 4 tarkoitettu asian ratkaiseminen kirjallisessa menettelyssä erityisesti edellyttää hyvää esitutkinnassa suoritettua asian valmistelua, koska tällöin ei oikeudenkäynnistä erillistä suullista todistelua oteta vastaan vaan todistelu perustuu esitutkintapöytäkirjan kuulustelukertomuksiin ja niitä tukeviin kirjallisiin todisteisiin. Kirjallisen menettelyn edellytyksenä on osapuolten, jokaisen epäillyn ja jokaisen asianomistajan, suostuminen siihen.

Kun asia on esitutkinnassa valmisteltava siten, että syyteharkinta ja asianosaisten etujen valvominen voidaan suorittaa asianmukaisesti, tarkoitetaan tällä uhrin oikeuksien lisäksi myös epäillyn oikeuksia. Esitutkinnassa on otettava huomioon epäillyn syyttömyyden puolesta vaikuttavat seikat ja todisteet, vaikka esitutkinta yleensä nähdään syyttäjälle syytteen ajamista puoltavan aineiston hankkimisprosessina.¹²² Esitutkinnassa asia on myös valmisteltava siten, että todistelu voidaan pääkäsittelyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa.¹²³ Hyvän valmistelun tarkoituksena on nopeuttaa prosessin läpivientiä ja yleisesti parantaa prosessiekonomiaa.

2.4.1 Esitutkintaan osallistumaan velvoitettujen oikeudet ja velvollisuudet

Vaikka esitutkinnan päätarkoitus on rikosten selvittäminen, on koko esitutkinnan ajan erityisen tärkeää noudattaa asianomistajalle, epäillylle ja todistajalle kuuluvia oikeuksia. Ne aktualisoituvat erityisesti kuulusteluissa ja niiden toimittamisessa. Laiminlyönti oikeuksien toteuttamisessa voi johtaa kuulusteluissa tai muussa menettelyssä saatavan tiedon käyttökelvottomuuteen todisteena tai muuten saadun tiedon näyttöarvon heikentymiseen. Oikeuksien lisäksi esitutkinta asettaa eri osapuolille myös velvollisuuksia, jotka puolestaan palvelet esitutkinnan päätarkoitusta eli rikoksen selvittämistä. Henkilön oikeudet ja

---

¹²¹ ETL 1:2.

¹²² ETL 4:1.

¹²³ Asiasta käytetään termiä keskityspäätös. Frände – Havansi – Helenius yms. 2012, s. 194-196.

velvollisuudet esitutkinnassa muodostuvat henkilön prosessuaalisen aseman ja esitutinnan vaiheen mukaan.

Jokaisella Suomen poliisin toimivaltapiirissä olevalla on kansalaisuudesta riippumatta lähtökohtaisesti velvollisuus osallistua esitutkintaan ja noudattaa poliisin esitutkinnassa antamia määräyksiä.¹²⁴ Asianomistajalla ja todistajalla ei ole esitutkintaan osallistumisen lisäksi muita velvollisuuksia kuin puhua totta kuulusteluissa. Asianomistajan osalta kyseessä on negatiivinen totuusvelvollisuus eli sen, mitä asianomistaja oma-aloitteisesti tai kysymyksiin vastaamalla kuulusteluissa lausuu, on oltava totta.¹²⁵ Todistajan osalta puolestaan on kyseessä positiivinen totuusvelvollisuus eli hänen on kerrottava oma-aloitteisesti kaikki, mitä hän asiasta tietää.¹²⁶ Epäillyllä ei puolestaan esitutkinnassa ole mitään velvollisuutta myötävaikuttaa rikoksen selvittämiseen ja näin ollen hän voi myös valehdella kuulusteluissa.¹²⁷ Toisaalta epäillyn toimia voidaan mahdollisesti käyttää muuta esiin tullutta näyttöä tukevana aputositseikkana, joka vaikuttaa näytön arvioinnissa hänen vahingokseen. Vaikka epäillyllä ei ole velvollisuutta rikoksen selvittämiseen, koskee tätä pääsääntöisesti velvollisuus tulla paikalle esitutkintaan.¹²⁸ Myös sivullinen voidaan velvoittaa osallistumaan esitutkintaan ryhmätunnistuksen vertailuhenkilönä.¹²⁹

Esitutkintaan osallistumaan veloitetuilla on kuitenkin huomattavasti suurempi määrä oikeuksia, joita poliisin esitutkinnassa tulee noudattaa. Suurin osa oikeuksista koskee epäiltyä ja tämän kohtelua esitutkinnassa, vaikkakin esitutkintalain 4 luvun alle on kirjoitettu esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet, jolloin ne soveltuessaan koskevat myös muita esitutkintaan osallisia kuin epäiltyä. Tällaisia kaikkia esitutinnan osallisia koskevia oikeuksia ja periaatteita ovat esimerkiksi suhteellisuusperiaate¹³⁰, vähimmän haitan periaate¹³¹, hienotunteisuusperiaate¹³², oikeus tietää prosessuaalinen asemansa¹³³ ja oikeus saada olennainen asiakirjan käännettyinä omalle kielelleen¹³⁴. Myös periaatteet luovat esitutinnan osallisille oikeuksia, koska ne lain

---

¹²⁴ Velvollisuus osallistua esitutkintaan koskee myös puhutteluvaihetta. Frände – Havansi – Helenius yms. 2012, s. 859. ETL 6:1 ja 7:1.

¹²⁵ ETL 7:6.

¹²⁶ ETL 7:8. Asianomistajan ja todistajan esitutkinnassa antama perätön lausuma on rikos. RL 15:2.

¹²⁷ Pyrkimys edistää rikoksen selvittämistä voi johtaa rangaistuksen lieventämiseen. RL 6:6.

¹²⁸ ETL 7:1.

¹²⁹ ETL 8:4.

¹³⁰ ETL 4:4. Esimerkiksi vähäisessä rikoksessa henkilön oikeuksiin ei saa puuttua kohtuuttomasti.

¹³¹ ETL 4:5. Esimerkiksi esitutinnan kestosta ei saa aiheutua tarpeetonta vahinkoa asianosaiselle.

¹³² ETL 4:6. Esimerkiksi esitutkinnassa osallistuvia on kohdeltava asiallisesti.

¹³³ ETL 4:9. Esimerkiksi on oikeus tietää, onko asiassa epäilty vai todistaja.

¹³⁴ ETL 4:13. Esimerkiksi tilanteessa, kun epäilty on ulkomaalainen.

tasoisena ilmaistuna kuvastavat yksilön oikeuksia toteuttavia esitutinnan arvoja. Esitutkintaan osallistuvien oikeuksista säädetään myös esitutkinnassa läsnäolon keston osalta sekä kuulustelun suorittamisen osalta.¹³⁵ Pelkästään epäiltyä koskevia oikeuksia ja periaatteita ovat oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksen selvittämiseen, josta häntä epäillään,¹³⁶ oikeus tulla esitutkinnassa kohdelluksi syyttömänä¹³⁷ sekä tasapuolisuusperiaate¹³⁸.

2.4.2 Asianosaisten oikeuksien korostunut asema kuulusteluissa

Usein esitutinnan alussa, tavallisesti jo epäillyllä rikospaikalla, suoritetaan alustavia puhutteluja. Nämä kuulemiset voidaan jakaa puhutteluihin ja kuulusteluihin. Kyseessä on puhuttelu, kun kuultavan asema esitutkinnassa on vielä epäselvä. Puhuttelu vaihtuu kuulusteluksi, kun kuultavana olevan henkilö asema mahdollisena epäiltynä, asianomistajana tai todistajana on selvinnyt. Kuitenkaan rajanveto alustavan puhuttelun ja kuulustelun välillä ei ole aina selvä, koska kuultavan asema selviää usein vasta puhuttelun aikana ja oletettu asema voi myöhemmin jopa muuttua.¹³⁹ Alustavissa puhutteluissa on kuitenkin noudatettava samoja esitutkintalaissa kuulusteltavan oikeuksille asetettuja vaatimuksia kuin varsinaisessa kuulustelussa.¹⁴⁰ Jotta huomioon otettaisiin perus- ja ihmisoikeusmyönteinen laintulkinta, tulee osallisten oikeudet ilmoittaa myös ennen alustavia puhutteluja. Epäillyn osalta erityisesti tämä merkitsee ilmoitusta oikeudesta olla myötävaikuttamatta sen rikoksen selvittämiseen, josta häntä epäillään ja oikeudesta käyttää avustajaa.¹⁴¹ Pääsääntöisesti kuulustelut toimitetaan poliisilaitoksella, mutta laki ei estä kuulustelun suorittamista muussa paikassa, jos se vain on kuulustelun laajuus huomioon ottaen tarkoituksenmukaista.¹⁴²

Asianomistajalla, todistajalla ja epäillyllä on ennen kuulustelua tehtävä tiettyjä ilmoituksia heidän oikeuksistaan. Heille on ilmoitettava heidän asemastaan esitutkinnassa,

---

¹³⁵ ETL 6 ja 7 luvut.

¹³⁶ ETL 4:3.

¹³⁷ ETL 4:2. Syyttömyysolettama on tärkein esitutkintaperiaate, joka esitutkintalain lisäksi vahvistetaan ihmisoikeussopimuksissa. Tälle on kuvaavaa se, että esitutkinnassa tulee puhua epäilystä eikä tekijästä. Helminen – Lehtola – Virolainen 2005, s. 124-125.

¹³⁸ ETL 4:1. Tasapuolisuusperiaatteen mukaan esitutkinnassa on otettava huomioon sekä epäillyn puolesta että tätä vastaan vaikuttavat seikat ja todisteet. Tämä periaate voi tulla sovellettavaksi myös muiden esitutkintaan osallisten kohdalla, kun heiltä saadaan tietoa. Tällöin tulee heidän osaltaan ottaa huomioon myös rikoksentekijän syyttömyyden puolesta puhuvat seikat.

¹³⁹ Frände – Havansi – Helenius yms. 2012, s. 858 – 859.

¹⁴⁰ ETL 6:20 ja 6:5.

¹⁴¹ ETL 7:10.1. Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, Poliisihallitus 2014, s. 11.

¹⁴² Frände – Havansi – Helenius yms. 2012, s. 860.

oikeudestaan kuulustelutodistajan pyytämiseen paikalle, kielellisistä oikeuksista, totuusvelvollisuudesta ja perättömästä lausumasta säädetystä rangaistusuhasta. Lisäksi asianomistajalle on ilmoitettava mahdollisuudesta määrätä hänelle oikeudenkäyntiavustaja tai tukihenkilö. Todistajalta on puolestaan tiedusteltava seikoista, jotka oikeuttavat tai velvoittavat häntä kieltäytymään todistamasta ja ilmoitettava siitä olevista poikkeuksista. Epäillylle on kerrottava oikeudesta olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen, teko josta häntä epäillään, oikeudesta käyttää avustajaa esitutkinnassa ja siitä, milloin hänelle voidaan määrätä puolustaja.¹⁴³ Avustajaa ja puolustajaa koskeva ilmoitus voidaan jättää tekemättä, jos se on tarpeetonta.¹⁴⁴ Mikäli kuulusteltavan asema kuulustelun aikana vaihtuu, on tästä selkeästi ilmoitettava kuulusteltavalle.¹⁴⁵ Alle 15-vuotiaiden lasten osalta tarpeellisen selvitys rikoksen selvittämiseksi tulisi hankkia ensisijaisesti muilla tavoin. Mikäli lasta kuitenkin joudutaan kuulemaan, on hänen laillisella edustajallaan oikeus olla läsnä kuulustelussa.¹⁴⁶

KKO 2012:45: *A oli vangittuna, kun häntä kuulusteltiin epäiltynä törkeästä huumausainerikoksesta. A:lle määrätty puolustaja ei ollut kuulusteluissa läsnä. Kuulustelut käytiin englanniksi, mutta pöytäkirjat laadittiin suomeksi, jota A ei lainkaan osannut. Esitutkintapöytäkirjan mukaan A:lle oli ennen kuulusteluja ilmoitettu oikeudesta käyttää avustajaa, mutta hänelle ei ollut ilmoitettu oikeudesta pysyä vaiti ja oikeudesta olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä selvittämiseen. Poliisin tiedossa oli, ettei A ollut neuvotellut puolustajansa kanssa myöskään ennen kuulusteluja.*

..katsottiin, että A ei ollut yksiselitteisesti ja oikeuksistaan tietoisena luopunut oikeudestaan käyttää avustajaa esitutkinnassa eikä A ollut tiennyt avustajasta luopumisen seurauksista. A:n puolustautumismahdollisuuksia ja itsekriminointisuoja oli rikottu niin, ettei esitutkinnassa annettuja lausumia saanut käyttää näyttönä A:ta vastaan.

Tähän esitutkintakertomuksen hyödyntämiskieltoa koskevaan korkeimman oikeuden ratkaisuun on vaikuttanut EIT:n tulkintalinja asiassa, minkä seikan korkein oikeus tuo esiin tuomion perusteluissaan. EIT oli ennen tätä tuomiota antanut jo useamman ratkaisun, joiden mukaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet eivät toteudu, jos epäillyn

---

¹⁴³ Oikeusjärjestelmämme kunnioittaa todistajan, asianomistajan ja rikoksesta epäillyn ja tämän lähiomaisen itsekriminointisuoja sekä yksityisyyttä ja perhesiteitä esitutkintavaiheessa niin vahvasti, että näiden intressien on annettu selvästi syrjäyttää rikoksen selvittämisintressi. Pölönen 2003, s. 247.

¹⁴⁴ ETL 7:10.

¹⁴⁵ ETL 4:9.

¹⁴⁶ ETL 7:14.

oikeus avustajaan esitutkinnassa ei ole toteutunut.¹⁴⁷ Oikeudenloukkaus on katsottu niin merkittäväksi, että se on johtanut todisteen hyödyntämiskieltoon.

2.4.3 Kuulustelutekniikka ja -taktiikka totuuden esiin saamiseksi

Vaikka lainsäädännöstä löytyy kuulusteltavaa suojaavia oikeuksia, ei lainsäädännössä ole tarkempia säännöksiä itse kuulustelun suorittamistavasta. Kuulustelun rakenteen ja kysymysten laatiminen on poliisin harkinnan varassa ja osa esitutinnan taktiikkaa. Kuulustelun yleensä suunnittelee rikoksen tutkija, mutta vaativammissa ja laajoissa asioissa kuulustelun suunnitteluun voivat osallistua tutkinnanjohtaja sekä muita rikosta selvittäviä tutkijoita. Kuulustelumenetelmien osalta on kuitenkin eräitä rajoituksia. Kuulusteltavaa on kohdeltava asiallisesti ja tähän ei saa kohdistaa ratkaisuvapauteen, tahdonvoimaan, muistiin tai arvostelukykyyen vaikuttavia sopimattomia kuulustelumenetelmiä, kuulustelua ei pääsääntöisesti saa toimittaa kello 22 - 07 välisenä aikana ja kuulusteltavalle on annettava mahdollisuus säännölliseen ateriointiin ja riittävään lepoon.¹⁴⁸ Samoin päihtyneen ja mielentilaltaan häiriintyneen kuulustelemista tulisi välttää.¹⁴⁹ Muutoinkin velvollisuus olla läsnä esitutkinnassa, joka vaikuttaa myös kuulustelun pitämiseen, on rajoitettu muun kuin epäillyn osalta kuuteen tuntiin kerrallaan ja epäillyn osalta 12 tuntiin tai pidättämisen edellytysten täytyessä 24 tuntiin kerrallaan. Kuitenkaan ketään ei saa pitää esitutkinnassa pidempään kuin se on välttämätöntä.¹⁵⁰

Varsinainen kuulustelutaktiikka olisi valittava siten, että sen tuloksena on mahdollisimman totuudenmukaisia tietoja selvitettävän rikoksen kannalta jättämättä epäilystä vastauksissa saatujen tietojen luotettavuudesta. Aina on kuitenkin mahdollisuus, että kuulusteltava valehtelee tai jostain muusta syystä ei vain muista asiaa ollenkaan tai muistaa sen virheellisesti. Todistajanpsykologissa tutkimuksissa on todettu vapaan kerronnan tuottavan kaikkein luotettavimman tuloksen kuulusteluissa.¹⁵¹ Myös oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 17 luvun säännösten, jotka koskevat todistajan kuulemista oikeudenkäynnissä, lähtökohtana on vapaa kerronta. Esitutkinnassa suoritettavassa kuulustelussa tulisikin näiden lähtökohtien mukaan suosia vapaata kerrontaa. Kuitenkin välillä on välttämätöntä

¹⁴⁷ Esimerkiksi *Salduz v. Turkki* 2008, kohdat 50-63. *Stojkovic v. Ranska ja Belgia* 2011, kohdat 49-57.

¹⁴⁸ ETL 7:5.

¹⁴⁹ ETL 7:4-5. EOA 2001, s. 128.

¹⁵⁰ ETL 6:5.

¹⁵¹ Haapasalo – Kiesiläinen – Niemi-Kiesiläinen 2000, s. 57-59, 211-214. Kysymyksillä kuulustelija aina ohjaa kuulusteltavan muistamista ja kertomista. Ellonen – Karstinen – Nykänen 1996, s. 40-41.

käyttää avoimia kysymyksiä tai mahdollisesti muitakin kysymystyypppejä.¹⁵² Erityisesti johdattelevia kysymyksiä tulisi välttää, vaikkakin todistajan luotettavuuden selvityksessä ne ovat sallittuja.¹⁵³ Ne ovat myös sallittuja, kun vapaan kerronnan ja avointen kysymysten vastauksiin halutaan tarkennuksia.

Kuulustelussa kerrottu kirjataan suorasanaaisena kuulustelupöytäkirjaan, jonka kuulusteltava kuulustelun jälkeen sen tarkastettuaan allekirjoituksellaan vahvistaa oikeaksi. Kuulustelupöytäkirja on laadittava kuulusteltavan kielellä.¹⁵⁴ Pidemmissä kuulusteluissa kuulusteltavan kertomusta voidaan tiivistää, jolloin kuulusteltavan tarkastus ja allekirjoitus ovat takeena sen oikeellisuudesta. Kuulusteltava saa kirjatuksi kuulustelupöytäkirjaan korjauksia, mikäli se ei joltain osin vastaa hänen käsitystään ja korjausmerkintöjä ei saa jälkikäteen muuttaa.¹⁵⁵ Lopulta kuulustelupöytäkirja tulee osaksi esitutkintapöytäkirjaa.

Kirjaamiskäytännön ongelmana on se, että kuulustelun luotettavuus voidaan myöhemmin asettaa kyseenalaiseksi. Esimerkiksi kysymysten muotoilun vaikutusta vastauksiin ei pystytä arvioimaan ja tällöin esimerkiksi todistajan kertomat havainnot voivat joutua epäilyksen alaiseksi johtuen kysymyksistä ja niiden esittämistavasta. Tällaisia ongelmia voidaan erityisesti kohdata käytettäessä muita kysymysmenetelmiä kuin vapaata kerrontaa ja avoimia kysymyksiä.¹⁵⁶ Ongelmilta voitaisiin helposti välttyä kirjaamalla kuulustelussa esitettyjen kysymysten muotoilut ja vastausten sanamuodot sanatarkasti, kuten Ruotsissa jo yleisesti menetellään.¹⁵⁷ Esitutkintalaki myös mahdollistaa kuulustelutilaisuuden tallentamisen ääni- ja kuvatallenteeseen, vaikkakin tämän menetelmän käyttö on vähäistä.¹⁵⁸ Tallentamalla kaikki kuulustelutilaisuudet ääni- ja kuvatallenteeseen pystyttäisiin tarvittaessa jälkikäteen varmistamaan kuulustelutilaisuuden lainmukaisuus ja mahdollisesti hyödyntämään tallennetta myös oikeudenkäynnissä kuultavan vaietessa tai katsottaessa tämän poikkeavan esitutkinnassa kertomastaan.¹⁵⁹

---

¹⁵² Avoimella kysymyksellä tarkoitetaan kysymystä, johon vastaamiseen tarvitaan useampia sanoja ja se ei rajaa vastausmahdollisuuksia ja se ei sisällä oletusta tietynlaisesta vastauksesta. Suljettuun kysymykseen puolestaan voi vastata suppeimmillaan yhdellä sanalla. Ellonen – Karstinen – Nykänen 1996, s. 41.

¹⁵³ Haapasalo – Kiesiläinen – Niemi-Kiesiläinen 2000, s. 57-59, 211-214.

¹⁵⁴ ETL 4:12.

¹⁵⁵ ETL 9:2.

¹⁵⁶ Frände – Havansi – Helenius yms. 2012, s. 864-865.

¹⁵⁷ Frände – Havansi – Helenius yms. 2012, s. 865.

¹⁵⁸ ETL 9:3.

¹⁵⁹ OK 17:32.2. Nykyään tallentamista käytetään esimerkiksi lapsien ja henkisesti häiriintyneiden kuulusteluissa. ETL 9:4.

2.5 Esitutkintapöytäkirjan laatiminen esitutkinnan pohjalta

Esitutkinnassa suoritetuista esitutkintatoimenpiteistä, esimerkiksi teknisestä tutkinnasta tai takavarikosta, laaditaan pöytäkirja samoin kuin edellä käsitellyistä kuulusteluista.¹⁶⁰ Esitutkintatoimenpiteistä laaditut pöytäkirjat otetaan osaksi päättyneen esitutkinnan pohjalta laadittavaa esitutkintapöytäkirjaa, jonka tarkoitus on helpottaa myöhempää asian jatkokäsittelyä eli käytännössä syyttäjän syyteharkintaa sekä mahdollisesti myöhempää todistelua oikeudenkäynnissä. Esitutkintapöytäkirjan laatimisesta voidaan luopua, jos sitä ei tarvita asian jatkokäsittelyä varten.¹⁶¹

Esitutkintapöytäkirjaan otetaan myös selostukset tutkintatoimenpiteistä ja niiden yhteydessä tehdyistä esitutkinnassa selvitettäviä asioita koskevista havainnoista. Esitutkintapöytäkirjaan liitetään myös tutkinnassa kertyneet asiakirjat, tallenteet ja valokuvat tarvittaessa. Esitutkintapöytäkirjaan kirjataan myös ylimääräisen tiedon käyttäminen rikoksen selvittämisessä. Lisäksi esitutkinnan aikana kertyneestä aineistosta, jolla ei ole merkitystä asian jatkokäsittelyssä, tehdään pääsääntöisesti merkintä esitutkintapöytäkirjaan.¹⁶² Kokonaisuutena esitutkinnan aikana rikoksen selvittämisen yhteydessä kerätyt tiedot muodostavat esitutkinta-aineiston.

Esitutkintapöytäkirja rakentuu useasta eri osiosta, joista osa laaditaan vain tarvittaessa. Osioita ovat kansilehti, sisällysluettelo, johdanto, ilmoitusosa, kuulustelupöytäkirjat, merkintäosa,¹⁶³ loppulausunto sekä liitteet. Näiden osioiden tulee pääsääntöisesti olla edellä kerrotussa järjestyksessä.¹⁶⁴ Tutkinnanjohtaja tai tutkija allekirjoittaa esitutkintapöytäkirjan ja he vastaavat siitä, että esitutkintapöytäkirja on säännösten mukainen.¹⁶⁵ Tarkemmat ohjeet esitutkintapöytäkirjan ja sen eri osioiden laatimisesta sisältyvät Poliisihallituksen antamaan 29 -sivuiseen ohjeistukseen.¹⁶⁶ Ohjeistuksena annetun käsikirjan tarkoituksena on yhdenmukaistaa esitutkintapöytäkirjojen laadintaa siten, että ne olisi laadittu kaikissa poliisiyksiköissä samojen periaatteiden mukaisesti.

---

¹⁶⁰ ETL 9:1.

¹⁶¹ ETL 9:6.1.

¹⁶² ETL 9:6.

¹⁶³ Esimerkiksi kuultujen henkilöiden kieli tai asianosaisen tukitiedot. Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, Poliisihallitus 2014, s. 14.

¹⁶⁴ Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, Poliisihallitus 2014, s. 6-17.

¹⁶⁵ Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, Poliisihallitus 2014, s. 15. HE 14/1985, s. 37.

¹⁶⁶ Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, Poliisihallitus 2014. Pölönen on pitänyt nykyisiä ohjeita edeltäneitä sisäasiainministeriön kuulustelukäytäntöjen kirjaamissääntöohjeistuksia varsin yksiselitteisinä ja tarkkarajaisina, mistä syystä Pölönen on samaistanut ne nimenomaisina todistamiskieltoina velvoittaviksi normeiksi. Todistamiskielton rikkomisesta seuraa todisteen hyödyntämiskielto. Pölönen 2003, s. 206, 246.

Yhtenäisen kirjaamismenettelyn tarkoituksena on jouduttaa ja yksinkertaistaa syyteharkintaa ja tuomioistuinkäsittelyä. Samalla yhtenäisyys on tärkeää esitutinnan kohteena olevan oikeusturvan kannalta.¹⁶⁷

2.5.1 Esitutkintapöytäkirjan kansilehti, sisällysluettelo, johdanto ja ilmoitusosa

Kansilehti. Esitutkintapöytäkirjan kansilehdellä tulee olla seuraavat tiedot:

- poliisiyksikkö
- sivumäärä,
- esitutkintapöytäkirjan numero,
- päivämäärä,
- rikoksesta epäillyn koko nimi ja mahdolliset entiset nimet,
- ulkomaalaisten osalta syntymäaika ja –paikka sekä kansalaisuus,
- rikos tai rikokset, joiden tunnusmerkistön teon on suoritettuna esitutinnan perusteella syytä epäillä täyttävän,¹⁶⁸
- rikosten lukumäärä,
- tapahtumapaikka- ja aika,
- numeroin merkintä rikoksesta tai rikoksista, joista epäiltyä on syytä epäillä,
- mahdollinen lisämerkintä esimerkiksi nuoresta henkilöstä tai vangittuna olosta,
- asianomistajan nimi,
- mahdollinen suoritettu sovittelu,
- soveltuvuus kirjalliseen menettelyyn,
- lisätiedot esimerkiksi takavarikosta ja
- viite, kun esitutkintapöytäkirjassa käsitelty asia liittyy pääpöytäkirjassa käsiteltyyn asiaan.¹⁶⁹

Sisällysluettelo. Kansilehden jälkeen esitutkintapöytäkirjaan voidaan tarvittaessa laatia sisällysluettelo. Tämä on suositeltavaa vähäistä laajemmissa asioissa. Sisällysluetteloon merkitään kuulustellut henkilöt aakkosjärjestyksessä tai ryhmiteltynä kuulusteltujen aseman mukaiseen järjestykseen. Nimen perään merkitään sivunumero, josta kuulustelu alkaa ja päättyy. Laajoissa esitutkintapöytäkirjoissa sisällysluetteloon tulee lisäksi merkitä

¹⁶⁷ Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, Poliisihallitus 2014, s. 3.

¹⁶⁸ Syyttäjä ei ole syyteharkinnassa sidottu kansilehdelle merkittyyn rikokseen ja voi tarvittaessa syyttää muustakin rikoksesta.

¹⁶⁹ Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, Poliisihallitus 2014, s. 6-10.

sivunumeroitu liitemateriaali. Liitteiden ollessa erillisenä liitepöytäkirjana, sisällysluettelo laaditaan kyseiseen liitepöytäkirjaan.¹⁷⁰

Johdanto. Sisällysluettelon lisäksi esitutkintapöytäkirjaan laaditaan johdanto, jos tutkittavan asian laajuus tai muu syy sitä edellyttää. Johdanto voidaan laatia tutkintailmoituksen selostusosaan tai erilliselle asiakirjalle. Johdannon tarkoitus on erityisesti laajoissa asioissa helpottaa asiaan perehtymistä ja hallintaa sekä palvella haastehakemuksen ja syyttämättäjäättämispäätöksen laadintaa. Johdannossa onkin tuotava selkeästi esiin, mitä asiassa on tutkittu ja mitä asiassa on selvinnyt. Siitä tulee selvittää teon tunnusmerkistön kuvailu, ellei se riittävällä tavalla ilmene jo ilmoitusosasta. On tärkeää, että johdannossa tuodaan esiin selkeästi todistelua edellyttävät riidanalaiset tai epäselvät seikat eli todistelun kohteet¹⁷¹ sekä myös riidattomat seikat, joista todistelua ei tarvitse esittää. Samoin todisteet tulee johdannossa ryhmitellä todistusteemoittain. Johdannon alkuun voidaan laatia myös lyhyt yhteenveto tapahtumista.¹⁷²

Ilmoitusosa. Mahdollisten sisällysluettelon ja johdannon jälkeen esitutkintapöytäkirjaan sisällytetään poliisin tutkintailmoitus eli poliisin selostus tapahtumista mahdollisimman johdonmukaisesti siten, että tapahtumaselostukseen kirjataan teon tunnusmerkistötekijät. Ilmoitusosaan voidaan tarvittaessa myös sisällyttää tehty rikosilmoitus. Selostus suoritetuista tutkintatoimenpiteistä on erotettava itse ilmoituksesta väliotsikolla tai sijoitettava johdanto-osaan. Jos esitutkintapöytäkirjaan on sisällytetty useita rikosilmoituksia, on ne yleensä ilmoitusosassa sijoitettava tekoajan mukaiseen järjestykseen. Tapahtumapaikalla tehdyistä havainnoista on selostuksessa ilmentävä kuka tai ketkä havainnon tekivät, missä ja koska, ja havaintoja tehneiden havainnot on erotettava ilmoituksessa erillisiin kappaleisiin. Havainnot on dokumentoitava mahdollisuuksien mukaan valokuvaamalla, videoimalla tai havaintopiirroksin, jotka tarvittaessa sisällytetään esitutkintapöytäkirjan liitteiksi. Tapahtumapaikalla alustavia puhutteluja tapahtumista suoritettaessa on noudatettava samoja säännöksiä kuin varsinaisissa kuulusteluissa perus- ja ihmisoikeusmyönteisen tulkinnan mukaisesti. Tämä tarkoittaa myös ilmoittamista puhuteltavan oikeuksista ja velvollisuuksista, kuten esimerkiksi epäillyn oikeudesta olla myötävaikuttamatta sen rikoksen selvittämiseen, mistä

---

¹⁷⁰ Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, Poliisihallitus 2014, s. 10.

¹⁷¹ Todistelun kohteesta käytetään todistusteeman käsitettä. Todistusteemana on asianosaisen väite seikan olemassaolosta. Frände – Havansi – Helenius yms. 2012, s. 588.

¹⁷² Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, Poliisihallitus 2014, s. 12.

hän­tä epä­il­lään. Tehdyistä il­moi­tuksista pää­ sääntöi­ses­ti an­ne­taan kirjallinen il­moi­tus ja asiasta tehdä­än mer­kintä il­moi­tusosaan.¹⁷³

Tapahtumapaikan teknisestä tutkinnasta laaditaan yleensä erillinen teknisen tutkinnan pöytäkirja, johon dokumentoidaan mahdollisesti löytyneet todisteet myöhemmin käytettäväksi syyteharkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Tätä pöytäkirjaa ei kuitenkaan sellaisenaan liitetä esitutkintapöytäkirjaan ja syyttäjälle asiasta voidaan tiedottaa kirjaamalla tieto siitä rikosilmoitukseen, esitutkintapöytäkirjan johdantoon tai pöytäkirjan merkintälehdelle. Pöytäkirjaa poliisin teknisestä tutkinnasta säilytetään esitutkintapöytäkirjan yhteydessä.¹⁷⁴

2.5.2 Esitutkintapöytäkirjan kuulustelupöytäkirjat, merkintäosa, loppulausunto ja liitteet

Kuulustelupöytäkirjat. Ilmoitusosan jälkeen esitutkintapöytäkirjaan sisällytetään kuulustelupöytäkirjat. Ne ryhmitellään kuulusteltavan aseman mukaan seuraavassa järjestyksessä: asianomistaja, rikoksesta epäilty, alle 15 –vuotias rikollisesta teosta epäilty ja todistaja. Jos henkilö on muussa asemassa, kuulustelupöytäkirja sijoitetaan asian kannalta tarkoituksenmukaiseen kohtaan. Ryhmien sisällä kuulustelupöytäkirjat järjestetään siten, että niistä muodostuu lukijalle mahdollisimman selkeä kokonaiskuva asiasta. Asianosaisen ja todistajan kirjalliset selvitykset, jos niillä on selvitettävään asiaan vaikutusta, voidaan liittää kuulustelupöytäkirjaan. Kuulustelupöytäkirjojen järjestyksestä voidaan kuitenkin soveltuvin osin noudattaa syyttäjän kanssa esitutkintayhteistyössä antamia ohjeita.¹⁷⁵ Kuulustelupöytäkirjaan on kirjattava myös kuulusteltavalle tehtävät ilmoitukset hänen oikeuksistaan, joita käsiteltiin luvussa 2.4.2. Lisäksi kuulustelupöytäkirjaan on tehtävä merkintä muun muassa kuulusteltavan asemasta ja sen muuttumisesta esitutkinnassa sekä tieto siitä, onko asianomistaja pyytänyt syyttäjää ajamaan hänen vaatimustaan.¹⁷⁶ Apulaisoikeuskansleri on esimerkiksi 14.3.2012 antanut seuraavan kuulusteluja ja siinä tehtävää kirjausta koskevan ratkaisun. Ratkaisu noudattaa selvästi korkeimman oikeuden vuonna 1998 antaman tuomion linjaa ja osoittaa

¹⁷³ Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, Poliisihallitus 2014, s. 11.

¹⁷⁴ Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, Poliisihallitus 2014, s. 11.

¹⁷⁵ Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, Poliisihallitus 2014, s. 13.

¹⁷⁶ Asetus esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta ja sen 1 luvun 2 pykälä sisältää 12 -kohtaisen listan kuulustelupöytäkirjaan merkittävistä asioista.

esitutkintapöytäkirjan merkintöjen vahvan aseman todisteena arvioitaessa myöhemmin esitutkinnassa suoritettuja toimenpiteitä.

OKV/1315/1/2010: *"Poliisi oli esitutkinnassa kuulustellut kantelijaa rikoksesta epäiltynä. Epäselväksi oli jäänyt, oliko kantelijalle ennen kuulustelua tehty esitutkintalain 29 §:n 2 momentin edellyttämällä tavalla selkoa hänen oikeudestaan käyttää avustajaa. Apulaisoikeuskanslerin mukaan tosiasia kuitenkin oli, että kuulustelupöytäkirjan puuttuva merkintä viittasi siihen, ettei kantelijalle ollut ennen kuulustelua tehty selkoa hänen oikeudestaan käyttää avustajaa. Apulaisoikeuskansleri kiinnitti kuulustelun toimittaneen vanhemman konstaapeli huomiota esitutkintalain 29 §:n 2 momentin noudattamiseen."*

KKO 1988:119: *Asianomaisen poliisiviranomaisen toimittamassa todistajan kuulustelussa kuulusteltavalle oli ilmoitettu hänen asemansa kuulustelussa. Kuulustelupöytäkirjasta ei ilmennyt, että todistajalle olisi tehty selkoa totuusvelvollisuudesta sekä perättömästä lausumasta säädetystä rangaistuksesta, eikä tällaisen selonteon antamisesta kuulustelussa, jossa ei ollut ollut läsnä todistajaa, ollut muutenkaan selvitystä. Tuon selonteon puuttuessa ei kuulustelua ollut pidettävä rikoslain 17 luvun 4 §:ssä tarkoitettuna esitutkintana.*

Merkintäosa. Esitutkintapöytäkirjaan sisällytetään myös merkintäosa, johon on tehtävä merkintä muun muassa toimenpiteestä, johon esitutkintaviranomaisen virkamies on ETL 2:7:3:n nojalla ryhtynyt esteellisenä tai mielentilatutkimukseen lähettämisestä esitutkinnan aikana.¹⁷⁷ Esitutkintapöytäkirjaan on myös merkittävä esitutkinnassa kuullun henkilön kieli. Jos kuuleminen esitutkinnassa on tapahtunut tulkin avustuksella ja ETL 4:13.1:ssa tarkoitettu asian kannalta olennainen asiakirja, sen osa tai yhteenveto on käännetty asianosaiselle suullisesti tai asiaosainen on suullisesti luopunut oikeudestaan käännökseen, on tästä tehtävä merkintä esitutkintapöytäkirjaan.¹⁷⁸

Esitutkintapöytäkirjaan on merkittävä myös syyteharkinnassa ja oikeudenkäynnissä tarvittavat tiedot esitutkinnassa käytetyistä pakkokeinoista kuten esimerkiksi kiinniottamisesta, pidättämisestä tai vangitsemisesta. Oikeudenkäynnin välittömyyden turvaamiseksi syyttäjää varten esitutkintapöytäkirjaan on myös kirjattava tiedot seikoista, joiden perusteella epäilty karttaa oikeudenkäyntiä. Esimerkiksi noudosta esitutkintaan on ehdottomasti tehtävä merkintä esitutkintapöytäkirjaan. Samoin, jos epäillyn henkilötuntemerkit on rekisteröity, on tästä tehtävä merkintä. Tämä siksi, koska jos

¹⁷⁷ Asetus esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta ja sen 1 luvun 3 pykälä sisältää 9 -kohtaisen listan esitutkintapöytäkirjaan esitutkintalaissa säädettyjen seikkojen lisäksi tehtävistä merkinnöistä.

¹⁷⁸ Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, Poliisihallitus 2014, s. 14.

syytettä ei nosteta tai henkilöä ei tuomita, rekisteröintitieto on poistettava. Myös mahdollinen ylimääräisen tiedon käyttö rikoksen selvittämisessä on merkittävä.¹⁷⁹

Loppulausunto. Ennen esitutinnan päättämistä asianosaisille on varattava tilaisuus¹⁸⁰ antaa esitutkinta-aineistosta loppulausunto asian kannalta tärkeistä seikoista, jos se on omiaan jouduttamaan asian käsittelyä tuomioistuimessa asian laatu ja laajuus huomioon ottaen.¹⁸¹ Loppulausunnoilla pyritään varmistumaan siitä, että esitutkinnassa on selvitetty riidattomat sekä riidanalaiset tai epäselvät seikat. Näin pystytään selvittämään, mistä asioista todistelua pääkäsittelyssä tulee lopulta esittää. Loppulausunnon pyytäminen on tutkinnanjohtajan päätettävissä ja sen sisällöstä tulee keskustella syyttäjän kanssa ennen sen toimittamista asianosaisille. Lausunnossa asianosaisilta on erityisesti yritettävä saada kanta epäselviin ja riidanalaisiin seikkoihin.¹⁸² Tämä alun perin vain vaikeissa ja monimutkaisissa jutuissa käytetyn menettelyn käyttö on yleistynyt.¹⁸³

Liitteet. Lopuksi esitutkintapöytäkirjaan liitetään liitteet eli esitutkinnassa kertyneet asiakirjat, tallenteet ja valokuvat, jos niillä on merkitystä asian kannalta. Valokuvat on liitettävä erillisenä valokuvaliitteenä. Liitteisiin liitetään myös pöytäkirja ja mahdollinen päätös voimassa olevasta takavarikosta, vakuustakavarikosta ja matkustuskiellosta sekä mahdollisesti saavutettu sovittelusopimus. Kumotuistakin toimenpiteistä, kuten päättyneestä takavarikosta, on usein silti syytä liittää asiakirja esitutkintapöytäkirjaan, koska sitä voidaan käyttää kirjallisena todisteena syyteharkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Liitteiden määrässä on käytettävä tarpeellisuusharkintaa, koska turhat liitteet vaikeuttavat pöytäkirjan käytettävyyttä. Liitteiden kokoaminen voidaan tehdä yhdessä poliisin ja syyttäjän kanssa, jolloin se palvelee syyteasian ja pääkäsittelyn valmistelua.¹⁸⁴

Liitteiden, ja tässä tapauksessa valokuvaliitteen, merkityksen osalta Vantaan käräjäoikeus on 30.4.2014 antamassaan törkeää liikenneturvallisuuden vaarantamista käsitelleessä asiassa tuomiossaan lausunut näytön arvioinnin osalta seuraavaa:

Vantaan KäO 14/446: *”Käräjäoikeuden käsityksen mukaan hyvin poikkeuksellista on, että tämän tyyppisessä kolaritapauksessa oikeudenkäyntiaineistossa ei ole lainkaan tapahtuman jälkeen*

¹⁷⁹ Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, Poliisihallitus 2014, s. 14-15. ETL 9:6. Asetus esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta 1:4.

¹⁸⁰ Varattava tilaisuus tarkoittaa, että asianosainen käyttää asiassa omaa harkintavaltaansa.

¹⁸¹ ETL 10:1.

¹⁸² Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, Poliisihallitus 2014, s. 16.

¹⁸³ Frände – Havansi – Helenius yms. 2012, s. 875.

¹⁸⁴ Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, Poliisihallitus 2014, s. 16 – 17.

otettuja valokuvia tapahtumapaikasta ja vaurioituneesta ajoneuvosta taikka tapahtumapiirroksia. Tällaisista kuvista ilmeni se, miten ja mistä kohtaan ajoneuvo oli vaurioitunut, mihin kohtaan ajoneuvoa lyhtypylväs oli osunut, oliko tiessä jarrutusjälkiä ja jos oli, missä kohtaan ja millaiset olosuhteet kolaripaikalla oli ollut. Tällaisista kuvista olisi mahdollisesti ollut saatavissa arvokasta ja objektiivista tietoa. Nyt esimerkiksi kaikilla asiassa kuulluilla on ollut hieman eri käsitys siitä, mistä kohdasta ajoneuvo oli pahiten vaurioitunut.”

3 SYYTTÄJÄN TEHTÄVIEN VAIKUTUS ESITUTKINTA-AINEISTOON

3.1 Syyttäjä muuttuvassa syyttäjäorganisaatiossa

Vuoden 2012 alusta tuli voimaan laki syyttäjälaitoksesta (439/2011), jossa koottiin yhteen hajanaisesti eri laeissa sijainneet säännökset syyttäjälaitoksen hallinnosta ja organisaatiosta sekä syyttäjistä ja heidän toiminnastaan. Ennen vuotta 2012 syyttäjistä ja syyttäjälaitoksesta säädettiin esimerkiksi yleisistä syyttäjistä annetussa laissa (199/1997), kihlakunnansyyttäjistä annetussa laissa (195/1996) ja Ahvenanmaan maakunnan maakunnansyyttäjänvirastosta annetussa laissa (872/1977). Syyttäjälaitoslaissa säädetään sekä Valtakunnansyyttäjänvirastosta että paikallisista syyttäjänvirastoista ja muun muassa näissä virastoissa toimivien syyttäjien tehtävistä ja toimivallasta.

Kuitenkin ennen lakia syyttäjälaitoksesta syyttäjäorganisaatiota on yritetty uudistaa ja uudistettu useasti. Ensimmäiset suunnitelmat syyttäjäorganisaation uudistamiseksi voidaan katsoa alkaneen oikeustieteen professori R.A. Wreden johdolla jo vuonna 1895 hänen JFT:hen kirjoittamastaan artikkelista ”Angående åtgärder för åklagareväsendets förbättrande”. Vuonna 1901 Wrede toi myös esiin ensimmäisen virallisen ehdotuksen itsenäisestä syyttäjälaitoksesta oikeudenkäyntilaitoksen kokonaisuudistusta valmistelleen komitean mietinnössä. Lähes samanaikaisesti vuonna 1900 Kaarlo Ignatius teki väitöskirjan aiheesta ”Virallisen syyttäjistön kehittyminen, organisatio ja syyteoikeus”¹⁸⁵. Myös Ignatius toi väitöskirjassaan esiin ajatuksen päätoimisesta ja itsenäisestä syyttäjälaitoksesta.¹⁸⁶

Wreden ja Ignatiuksen jälkeen ennen vuosien 1939-1945 sotia olleissa oikeudenkäyntilaitosta koskevissa uudistusehdotuksissa oli esillä syyttäjälaitoksen uudistaminen. Sotien jälkeen uudistuksia haettiin syyttäjälaitostyöryhmän mietinnössä vuonna 1974,¹⁸⁷ oikeushallintokomitean III osan mietinnössä vuonna 1978,¹⁸⁸ syyttäjätöryhmän mietinnössä 23.9.1993 koskien kihlakuntaudistukseen liittyvää

---

¹⁸⁵ Kyseessä on ensimmäinen suomen kielellä julkaistu prosessioikeudellinen väitöskirja. Virolainen – Pölönen s. 66.

¹⁸⁶ Virolainen - Pölönen 2004, s. 65-66.

¹⁸⁷ OLJ 1974:11.

¹⁸⁸ KM 1978:35.

paikallissyöttäjistön uudistamista sekä syyttäjälaitostoimikunnan mietinnössä vuonna 1995.¹⁸⁹

Kaikista vireillä olleista organisaatiouudistuksista huolimatta uudistus saatiin toteutetuksi vasta vuonna 1997, kun laki yleisistä syyttäjistä 1.10.1997 tuli voimaan. Uudistuksen hitauden taustalla nähtiin poliittisia ja taloudellisia syitä. Syyttäjät oli haluttu pitää lähellä maan hallitusta ja toisaalta uudistuksen ajateltiin olevan kustannuksiltaan kallis. Samoin syyttäjät yleisesti vastustivat ehdotettuja muutoksia. Myöskään tutkimuksia ja selvityksiä koskien syyttäjälaitosta ei ollut koskaan tehty, mikä saattoi vaikuttaa asiaan.¹⁹⁰

Ennen vuoden 1997 uudistusta syyttäjäorganisaatio oli hyvin hajanainen siten, että yhtenäisestä syyttäjälaitoksesta ei voitu puhua. Syyttäjäorganisaatio oli kolmiportainen ja sen alimmalla eli paikallistasolla syyttäjän tehtäviä hoitivat poliisiorganisaatioon kuuluvat nimismiehet, apulaisnimismiehet ja oikeusministeriön alaisuudessa olleet kaupunginviskaalit. Nämä syyttäjät oli hajautettu 249 syyttäjäpiiriin ja alisyöttäjistä vain kaupunginviskaalit toimivat päätoimisina syyttäjinä. Keskimmaisella portaalla syyttäjinä toimivat myös poliisiorganisaatioon kuuluvat syyttäjät, lääninpoliisineuvokset ja poliisitarkastajat, joiden päätehtävä oli läänin poliisitoiminnan johtaminen ja syyttäjän tehtävät sen ohessa.¹⁹¹

Ylimmällä portaalla syyttäjän tehtäviä hoiti oikeuskansleri. Hänen tehtävistään syyttäjäntehtävät muodostivat vain osan tärkeimpien tehtävien liittyessä yleiseen laillisuusvalvontaan ja valtioneuvoston valvontaan. Oikeuskanslerin toimiminen läheisesti valtioneuvoston kanssa oli kuitenkin kyseenalaista ylimmän syyttäjän riippumattomuuden kannalta. Ylimmältä syyttäjältä edellytetään, ettei hän ole tekemisessä korkeimman poliittisen päätöksenteon ja täytäntöönpanovallan käyttämisen kanssa. Ongelmaksi muodostui myös ylimmän laillisuusvalvojan toimiminen ylimpänä syyttäjänä, koska ylimmän laillisuusvalvojan tehtävänä on valvoa sekä tuomioistuinten että syyttäjien vastapuolella toimivien asianajajien toimintaa, kun samanaikaisesti oikeudenkäynnissä tulisi korostaa osapuolten tasa-arvoista ja toisistaan riippumatonta asemaa.¹⁹²

¹⁸⁹ KM 1995:7. Virolainen – Pölönen 2004, s. 66.

¹⁹⁰ Virolainen – Pölönen 2004, s. 67, Träskman 1989 s. 430.

¹⁹¹ Virolainen 1995, s. 511-512 ja Kalske – Nissinen – Tohkanen 1990, s. 14-15.

¹⁹² Virolainen – Pölönen 2004, s. 68.

3.1.1 Itsenäisen kaksiportaisen syyttäjälaitoksen synty

1990 –luvulla eduskunnan lakivaliokunta ja eduskunnan oikeusasiamies toivat esiin itsenäisen syyttäjälaitoksen luomisen tärkeyden, mikä on myöhemmän kehityksen myötä johtanut Valtakunnansyyttäjänviraston ja sen ohjauksessa sekä valvonnassa olevien syyttäjänvirastojen syntyyn. Syyttäjäorganisaatiolla nähtiin olevan välitön yhteys syyttäjän toimintaan. Itsenäisen ja riippumattoman syyttäjäorganisaation nähtiin parantavan yksittäisen syyttäjän tehtävien hoitoa ja samalla parantavan yksittäisen asianosaisen oikeusturvaa syyttäjän roolille vieraiden sivuvaikutteiden mukaan tulon estyessä.¹⁹³

Paikallissyyttäjien organisaatio uudistettiin vuoden 1996 kihlakuntaudistuksen yhteydessä. Tällöin myös alin syyttäjäporras yhtenäistettiin. Suomi jaettiin 90 kihlakuntaan ja samassa yhteydessä poliisitoimi ja syyttäjätöimi eriytettiin toiminnallisesti toisistaan. Syyttäjätöimi kuului siitä lähtien oikeusministeriön ja poliisitoimi sisäasianministeriön toimialaan. Vuonna 1996 tuli myös voimaan laki kihlakunnansyyttäjistä.¹⁹⁴ Alueellisissa syyttäjänvirastoissa syyttäjinä eri nimikkeillä nykyään toimivat johtava kihlakunnansyyttäjä, johtava maakunnansyyttäjä, kihlakunnansyyttäjä, maakunnansyyttäjä ja apulaissyyttäjä.¹⁹⁵

Paikallissyyttäjätason yläpuolella oleva syyttäjälaitos uudistettiin erikseen. Vuonna 1997 ylimmän syyttäjän tehtävät siirrettiin oikeuskanslerilta valtakunnansyyttäjälle, joka johtaa oikeusministeriön hallinnonalaan kuuluvaa yleisten syyttäjien keskushallintoviranomaisena toimivaa Valtakunnansyyttäjänvirastoa.¹⁹⁶ Valtakunnansyyttäjänviraston tehtävänä on syyttäjälaitoksen ohjaaminen ja kehittäminen sekä syyttäjien toiminnan laillisuuden ja yhdenmukaisuuden valvonta.¹⁹⁷ Helsingissä sijaitsevan Valtakunnansyyttäjänviraston johtaja, valtakunnansyyttäjä, johtaa koko syyttäjälaitosta ja on tasavallan presidentin nimittämä.¹⁹⁸ Valtakunnansyyttäjällä on apunaan ja sijaisenaan apulaisvaltakunnansyyttäjä. Heidän lisäksi Valtakunnansyyttäjänvirastossa työskentelee valtiosyyttäjiä, jotka toimivat syyttäjinä yhteiskunnallisesti merkittävissä rikosasioissa. Yksi esimerkki tällaisista asioista ovat syytteet, jotka eduskunnan oikeusasiamies on päättänyt.

¹⁹³ Virolainen – Pölönen 2004, s. 69. HE 131/1996, s. 17.

¹⁹⁴ HE 286/2010, s. 8. Virolainen – Pölönen 2004, s. 70.

¹⁹⁵ Maakunnansyyttäjät toimivat Ahvenanmaalla.

¹⁹⁶ Virolainen – Pölönen 2004, s. 70-71.

¹⁹⁷ SjlaitosL 13.1 §.

¹⁹⁸ PL 104 §.

Samanaikaisesti paikallissyöttäjätason yläpuolella olevan syyttäjälaitoksen uudistuksen yhteydessä vuonna 1997 annettiin myös laki yleisistä syyttäjistä. Kokonaisuudessaan uudistuksen tavoite oli syyttäjälaitoksen kehittäminen toimintaedellytyksiltään paremmaksi sekä ylempien syyttäjien rooleista ja tehtävistä aiheutuvien edellä kerrottujen ongelmien poistaminen. Tässä yhteydessä syyttäjälaitos muodostettiin kaksiportaiseksi. Väliasteen syyttäjänä toimineiden lääninsyyttäjien tehtävät siirtyivät Valtakunnansyyttäjänvirastossa toimiville valtionsyyttäjille, joiden toimialue kattaa koko maan. Syyttäjälaitoksen uudelleen organisoinnin tapahtuessa kahdessa vaiheessa, osittain samanaikaisesti, johti tämä kahteen yleisiä syyttäjiä koskevaan lakiin, lakiin yleisistä syyttäjistä ja lakiin kihlakunnansyyttäjistä, joissa oli osaksi samansisältöisiä säännöksiä.¹⁹⁹

Myöhemmin, vuoden 2007 uudistuksessa, luovuttiin kihlakunnanvirastojen yhteydessä toimineista syyttäjäyksiköistä ja näiden sijaan perustettiin syyttäjänvirastot, joiden toimialueena on yksi tai useampi kunta. Uudistuksen myötä syyttäjänvirastoilla on hallinnollisena keskuksena toimiva päätoimipaikka ja lisäksi mahdollisesti palvelutoimistoja muilla lähipaikkakunnilla. Vuonna 2007 tapahtuneella organisaatiomuutoksella pyrittiin tehostamaan syyttäjälaitoksen toimintaa yleisesti. Viimeisin merkittävä sisällöllinen muutos tapahtui vuonna 2012 tapahtuneessa syyttäjälaitosuudistuksessa, kun paikallissyöttäjien toimivalta laajeni koko maahan. Uudistuksella syyttäjien alueellinen toimivalta saatiin vastaamaan poliisilla jo ennestään ollutta alueellista toimivaltaa. Tällä on suuri merkitys, jotta poliisin ja syyttäjien välillä edellytettävää esitutkintayhteistyötä voidaan tehostaa. Pääsääntöisesti syyttäjät kuitenkin käsittelevät omalla syyttäjänviraston toimialueella tapahtuneita rikosasioita.²⁰⁰

Pitkän ajan kuluessa uudistetulla syyttäjäorganisaatiolla on haluttu turvata syyttäjän puolueettomuus ja riippumattomuus tuomioistuimesta ja poliisista. Syyttäjälaitoslakiin onkin nimenomaisesti kirjattu, että syyttäjällä on itsenäinen ja riippumaton syyteharkintavalta.²⁰¹ Syyttäjälaitos voitaisiin kuitenkin organisoida usealla eri tavalla. Kansainvälinen vertailu on osoittanut, että syyttäjät on toisinaan sijoitettu poliisiorganisaatioon, toisinaan taas tuomioistuinorganisaatioon. Nykyisin yleensä kuitenkin parhaana perusmallina pidetään itsenäistä, muista oikeudenhoidon elimistä

---

¹⁹⁹ Jyrki Virolaisen mielestä samaan lopputulokseen olisi päästy yhdelläkin lailla, jos uudistuksen valmistelutyö olisi ollut yhtäaikaista ja johdonmukaista. Virolainen – Pölönen 2004, s. 70-71.

²⁰⁰ Jokela 2012, s. 5.

²⁰¹ SjlaitosL 20 §.

riippumatonta syyttäjäorganisaatiota. Tämä itsenäisen syyttäjäorganisaation malli on Suomessakin omaksuttu edellä kuvatun tavoin.²⁰²

3.1.2 Syyttäjien laillisuusvalvonta toiminnan ohjaajana

Oikeusministeriön alainen Valtakunnansyyttäjänvirasto toimii syyttäjien toiminnan laillisuuden ja yhdenmukaisuuden valvojana.²⁰³ Valtakunnansyyttäjä voi omasta aloitteestaan tai esimerkiksi kantelun johdosta ottaa uudelleen käsiteltäväksi alaisensa syyttäjän ratkaiseman asian.²⁰⁴ Tällöin on kysymys siitä, että kantelija on tyytymätön syyttäjän syyteharkintaan esimerkiksi syyttäjän tehdessä syyttämättäjäättämispäätöksen. Kantelun voi tehdä myös muusta syyttäjän menettelystä, jolloin kysymys voi olla menettelyn laillisuuden tai hyvän syyttäjätavan arvioinnista. Kantelun johdosta voi seurata syyte syyttäjää kohtaan, syytemääräys eli velvollisuus nostaa syyte, kirjallinen varoitus, huomautus, käsitys, tutkinnan rajoittaminen tai periaatteellinen kannanotto.²⁰⁵

Vaikka Valtakunnansyyttäjänvirasto toimii syyttäjien toiminnan laillisuuden valvojana, se myös ohjeistaa syyttäjien toimintaa. Valtakunnansyyttäjänvirasto on antanut muun muassa ohjeistuksen syyttämättäjäättämispäätöksen laatimisesta ja sen sisällöstä sekä ohjeistuksen syyteharkintaratkaisun perustelemisesta.²⁰⁶ Ohjeistukset täydentävät lain säännöksiä esimerkiksi syyttämättäjäättämispäätösten laadinnassa. Samalla ohjeet ennaltaehkäisevät rikosasiaan osallisten oikeudenloukkauksia ja siten syyttäjien joutumista laillisuusvalvontasanktioiden piiriin.

Myös eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri suorittavat laillisuusvalvontaa syyttäjien osalta. He ovat samalla erityissyyttäjiä, joiden syyteoikeudesta säädetään perustuslaissa.²⁰⁷ Heidän käytössään olevia sanktiokeinoja on käsitelty luvun 2.2.2 lopussa.

Vastaavasti, kuten poliisin osalta on todettu, laillisuusvalvonnalla ja erityisesti sen tuottamilla kanteluratkaisuilla on suuri merkitys toiminnan ohjaajana. Ratkaisujen avulla saadaan tulkinta-apua syyttäjän toimintaa koskeviin laillisuuskysymyksiin ja erityisesti

²⁰² Virolainen – Pölönen, 2004, s. 65. HE 131/1996, s. 11-14.

²⁰³ SjälaitysL 9 §.

²⁰⁴ ROL 1:11.2, SjälaitysL 10.2 §.

²⁰⁵ Käsityksellä tarkoitetaan moittivan tai ohjaavan käsityksen lausumista tai huomion kiinnittämistä vastaisen varalle. www.vksv.fi, haettu 2.9.2014.

²⁰⁶ VKS:2007:3, VKS:2007:4.

²⁰⁷ SjälaitysL 5 §, PL 110 §.

siihen, kuinka syyttäjän tulee syyteharkinnassa menetellä arvioidessaan esitutkinta-aineiston perusteella esitutkinnan riittävyttä asian selvittämiseksi. Esitutkinnan riittävyydellä on sikäli merkitystä, koska se vaikuttaa myöhempään todisteluun tai muuhun näytön arviointiin. Tämä puolestaan vaikuttaa asianosaisten oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumiseen.

3.2 Syyttäjä rikosasian virkamiehenä ja asianosaisena

Rikosprosessissa ei vanhan prosessioikeuden mukaan ollut selvää, voidaanko rikosasioissa laisinkaan puhua asianosaisista epätasaisten voimasuhteiden vuoksi. Nykyisin kuitenkin on selvää, että syyttäjä on yksi rikosprosessin asianosaisista.²⁰⁸ Syyttäjä on asianosaisasemassa kuitenkin vasta oikeudenkäyntivaiheessa. Esitutkinnan ja syyteharkinnan ajan syyttäjä on virkamies, jolla ei ole vielä asianosaisasemaa.²⁰⁹ Syyttäjän ohella rikosprosessin asianosaisia ovat asianomistaja, joka myös voi toimia rikosprosessin käynnistäjänä sekä syytetty eli henkilö, johon rangaistusvaatimus kohdistetaan. Uudessa rikosprosessilaissa syytetystä käytetään siviiliprosessissa omaksuttua termiä vastaaja. Esimerkiksi haastehakemukseen voidaan kirjata henkilötodistelukohtaan ”vastaaja X:n kuuleminen”. Muita rikosprosessissa esiintyviä henkilöitä ovat todistajat²¹⁰ ja kuultavat. Esimerkiksi käsiteltäessä nuorten eli alle 18-vuotiaiden rikosasiaa asiassa kuullaan paikallista sosiaalitoimea ja mahdollisesti rikosseuraamuslaitosta vankeusrangaistuksen uhatessa.

Suomessa rikosoikeudellinen järjestelmä on rakennettu vahvasti syyttäjien toiminnan varaan. Poliisin ollessa pääsääntöisesti esitutkinnan käynnistäjä niin varsinaisen rikosprosessin käynnistäjä, käsiteltäessä rikosprosessia suppeassa merkityksessä, on syyttäjä. Jotta rikosasia ylipäättään saataisiin tuomioistuimessa tutkittavaksi, syytteen rikoksesta voi nostaa vain se, jolla on siihen lain mukaan oikeus.²¹¹ Syyttäjistä siis nykyisin paljolti riippuu rikosoikeudenhoidon onnistuminen sekä rikosoikeudessa noudatettavien laillisuusperiaatteen, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien toteutuminen ja edistäminen. Rikoksiin syyllistyneet tulisi syyttäjän toimesta saattaa nopeasti vastuuseen teoistaan ja

---

²⁰⁸ Jokela 2012, s. 4.

²⁰⁹ Virolainen – Pölönen 2004, s. 30.

²¹⁰ Lainsäädännöstä ei löydy todistajan määritelmää. Oikeuskirjallisuudessa todistaja on määritelty oikeudenkäynnin asianosaispiirin ulkopuoliseksi henkilöksi, jota kuullaan oikeudenkäynnissä asian kannalta relevanttien tosiseikkojen selvittämiseksi. Tirkkonen 1972, s. 220, Lappalainen 2001, s. 206.

²¹¹ ROL 1:1.

samalla huolehtia siitä, ettei syyttömiä aseteta aiheetta rikosoikeudellisten toimenpiteiden kohteeksi.²¹²

Syyttäjää onkin rikosprosessissa sanottu sekä suodattimeksi että moottoriksi. Syyttäjän harkintavallassa on se, mitkä asiat menevät tuomioistuinkäsittelyyn. Tämän jälkeen syyttäjän toiminta prosessin edetessä vaikuttaa paljolti siihen, miten asian käsittely etenee ja millaiseksi jutun lopputulos muodostuu.²¹³ Syyttäjän harkintavalta pääasiassa perustuu syyttäjän poliisilta saamaan esitutkinta-aineistoon ja siitä tehtyihin päätelmiin.

3.2.1 Syyttäjän tehtävät ja vastuu

Siinä, missä syyttäjälaitos vastaa syyttäjäntoimen järjestämisestä, niin syyttäjän tehtävänä on huolehtia rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta hänen käsiteltävänään olevassa asiassa tasapuolisesti, joutuisasti ja taloudellisesti asianosaisten oikeusturvan ja yleisen edun edellyttämällä tavalla.²¹⁴ Syyttäjän on siis virkavelvollisuutensa nojalla tarvittaessa nostettava syyte suoritettun esitutkinnan perusteella ja ajettava sitä, jos on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi.²¹⁵ Syyttäjällä on tehtävässään riippumaton ja itsenäinen syyteharkintavalta toimialueen kattaessa koko maan.²¹⁶ Syyttäjän tehtävärooli voidaan Antti Jokelan esittämän mallin mukaisesti jakaa kolmeen osaan, jotka ovat erillisiä, mutta todellisuudessa liittyvät toisiinsa.²¹⁷

Ensimmäisenä tehtävänä on syyteharkinta, jossa syyttäjän on päätettävä nostaako hän syytteen rikoksesta epäiltyä vastaan. Tämä on syyttäjän tehtävistä tärkein, koska syyteharkinnan tuloksesta riippuu se, kuinka asiaa viedään eteenpäin.²¹⁸ Nimenomaisesti syyteharkinnassa aikaisemmin suoritettulla esitutkinnalla ja siinä valmistuneella esitutkinta-aineistolla on korostunut asema, koska harkinta perustuu yleensä täysin esitutkinnassa hankittuihin tietoihin rikoksesta. Esitutkinnassa ilmi tulleiden seikkojen eli näytön perusteella syyttäjä syyteharkinnassa arvioi nostetaanko syyte, tehdäänkö syyttämättäjäättämis päätös vai annetaanko rangaistusvaatimus.

---

²¹² Jokela 2012, s. 10.

²¹³ Jokela 2008, s. 59. Esimerkiksi todistelun esittämistapa voi vaihdella syyttäjistä riippuen.

²¹⁴ SjälaitysL 3 § ja 6 §.

²¹⁵ ROL 1:2, 1:6.

²¹⁶ SjälaitysL 7 §.

²¹⁷ Jokela puhuu syyttäjän kolmoisroolista. Jokela 2012, s.10.

²¹⁸ Jokela, s. 10.

Toisena tehtävänä on, mikäli syyte on asiassa nostettu, asian ajaminen oikeudenkäynnissä asianosaisena. Nykyisin syyttäjä toimii alioikeuskäsittelyssä aktiivisena asianosaisena, joka pyrkii selvittämään asiaa.²¹⁹ Selvittely tapahtuu todistelulla, jossa esitutkinta-aineisto toimii pohjatietona. Syyttäjän vastuu ei kuitenkaan lopu oikeuskäsittelyn loppumiseen, vaan hänen on tuomion saatuaan arvioitava sen oikeellisuutta ja haettava siihen tarvittaessa muutosta. Oikeuskansleri on antanut syyttäjälle huomautuksen seuraavassa asiassa:

OKV/38/31/2013 *"Oikeuskansleri piti saadun selvityksen perusteella selvitettyinä, että asiassa syyttäjänä toiminut kihlakunnansyyttäjä oli käräjäoikeuden pääkäsittelyssä virheellisesti vaatinut vastaajan tuomitsemista vankeusrangaistukseen. Syyttäjä ei ollut myöskään valittamalla hakenut käräjäoikeuden virheelliseen ratkaisuun muutosta. Oikeuskansleri totesi syyttäjän velvollisuuksiin kuuluvan hakea muutosta tuomioon, jolla vastaaja on tuomittu muuhun tai ankarampaan rangaistukseen kuin teosta on laissa säädetty. Oikeuskansleri antoi myös kihlakunnansyyttäjälle huomautuksen."*

Kolmantena tehtävänä syyttäjälle kuuluu tuomiovallan käyttöön verrattavissa olevia tehtäviä. Tällaista tehtäviä liittyy rangaistusmääräysmenettelyn mukaisiin asioihin ja seuraamusluonteisiin syyttämättä jättämisiin.²²⁰ Molemmissa menettelyissä syyttäjä katsoo rikoksesta epäillyn syyllistyneen tutkittavana olevaan tekoon. Syyksi lukemisessa esitutkinta-aineistolta vaaditaan sellaista tarkkuutta ilmi tulleiden seikkojen suhteen, että syyttäjä ylipäänsä voi katsoa jonkin teon rikoksesta epäillyn tekemäksi. Mikäli teon syyksi lukemiseen ei esitutkinnan perusteella ole edellytyksiä, vaihtoehtoina ovat syytteen nostaminen ja asian tarkempi selvittely tuomioistuimessa tai syyttämättä jättäminen muulla kuin seuraamusluonteisella perusteella.²²¹

3.2.2 Syyttäjän todistelu ja muu näytön arviointi

Rikosprosessi perustuu akkusatoriseen menettelyyn eli tuomioistuin ei saa omasta aloitteestaan ryhtyä tutkimaan rikosta, jos syytettä ei ole nostettu.²²² Syyttäjän harkintavallassa on nostaako hän syytteen ja mistä teosta. Vasta syytteen nostamisen jälkeen tuomioistuin ottaa rikosasian tutkittavakseen. Tämän jälkeen

²¹⁹ Menettelyä sanotaan akkusatoriseksi menettelyksi. Kts. luvun 2.1 alaviite.

²²⁰ RML 3 §, 4 § ja ROL 1:8.1-2.

²²¹ Pääsääntöisesti syyttämättä jättäminen tehdään tällöin perusteella, että asiassa ei ole näyttöä rikoksesta tai todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi.

²²² ROL 1:1.

rikosoikeudenkäynnissä syyttäjän tehtävänä on näyttää syyte toteen. Rikosprosessissa syyttäjällä on lähes yksinomaan todistustaakka.²²³ Syyttäjä arvioi tutkinnan riittävyttä lähtökohtaisesti suhteessa todistustaakkaan ja tuomitsemiskynnykseen eli siihen, riittääkö näyttö langettavaan tuomioon vai ei.²²⁴ Syyttäjä perustaa arvionsa oletettuun tuomioistuimen todistusharkintaan²²⁵, josta hänellä on yleensä käsitys tietämyksensä ja kokemuksensa kautta. Tämä arvioinnin perustana on suoritettu esitutkinta ja siitä valmistunut esitutkinta-aineisto.

Syytteen toteennäyttäminen oikeudenkäynnissä tapahtuu todistelun avulla eli syyttäjän on näytettävä toteen ne seikat, joihin hänen vaatimuksensa perustuu.²²⁶ Tämä tarkoittaa, että syyttäjän on yleensä kirjallisten todisteiden ja henkilötodistelun avulla näytettävä toteen haastehakemuksen teonkuvauksessa kuvattu menettely pääsääntöisesti siltä osin kuin se on riittävä.²²⁷ Haastehakemuksen teonkuvaus on syyttäjän käsitys tapahtumien kulusta ja siinä on tuotava esiin rikoksen tunnusmerkistönmukaisuus. Syyttäjän on myös pystyttävä osoittamaan, etteivät mitkään rikosvastuun poistavat perusteet kuten oikeuttamis- tai anteeksiantoperusteet sovellu tapaukseen.²²⁸

Todistelu tapahtuu todistusteemoittain ja todistusteemana olevat tosiseikat voivat olla oikeustositseikkoja²²⁹ tai todistustositseikkoja²³⁰. Lopullisena todistelun kohteena eli todistusteemana on aina jokin asianosaisen väittämä konkreettinen oikeustositseikka, sillä

---

²²³ Todistustaakka osoittaa, kenellä on näyttövelvollisuus vetoamastaan oikeustositseikasta ja kuka kantaa haitalliset seuraamukset todisteluvelvollisuuden täyttämisen epäonnistumisesta. Syytetyllä ei ole mitään todistustaakkaa eli tämän ei periaatteessa tarvitse esittää mitään todistelua syytteenä vapautuakseen. Syytetyllä voidaan kuitenkin katsoa olevan ”käytännöllinen” todistustaakka siinä mielessä, että syytetty voi joutua epäedulliseen asemaan, jos hän ei esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä tuo esiin omaa juttuteoriaansa tukevia konkreettisia oikeustositseikkoja tai syytettä vastustavia todistustositseikkoja. Pölönen 2003, s. 123, 136-137.

²²⁴ Pölönen 2003, s. 123.

²²⁵ Todistusharkinnassa oikeuden tulee, harkittuaan huolellisesti kaikkia esiin tulleita seikkoja, päättää, mitä asiassa on pidettävä totena. OK 17:2.1.

²²⁶ OK 17:1.2.

²²⁷ HE 58/2013, s. 5. Voidaan puhua myös todistuskeinoista eli konkreettisista keinoista tai välineistä, joilla todistelu toteutetaan oikeudenkäynnissä. Katselmusta, esinetodisteita ja kirjallisia todisteita kutsutaan reaalisiksi todistuskeinoiksi. Henkilöllisiä todistuskeinoja ovat asianosaisen kuulustelu, todistajan kuulustelu ja asiantuntijan lausunto. Lappalainen 2001, s. 130. Pölönen 2003, s. 105.

²²⁸ Pölönen 2003, s. 123.

²²⁹ Oikeustositseikalla tarkoitetaan välittömästi relevanttia tosiseikkaa, johon on kytketty jokin oikeusseuraamus. Pölönen 2003, s. 106-107.

²³⁰ Todistustositseikalla tarkoitetaan välillisesti relevanttia tosiseikkaa, jolla on merkitystä ainoastaan suorana tai välillisenä todisteena oikeustositseikan olemassa olosta siten, että todistustositseikka tietyn todistuskäytännön kautta antaa tietoa todistusteemasta eli oikeustositseikkaväitteestä tai sen vastakohdasta. Pölönen 2003, s. 106-107.

vasta siihen kytkeytyy oikeusseuraamus.²³¹ Esimerkiksi pahoinpitelyä koskevassa rikosasiassa lyönti kasvoihin on välittömästi relevantti seikka eli oikeustositseikka ja lyönnin todistava valvontakameratallenne on välillisesti relevantti seikka eli todistositseikka. Näyttöä ei tarvitse esittää notorisista seikoista eli seikoista, jotka ovat yleisesti tunnettuja.²³² Kyse on sellaisista seikoista, joiden tulisi olla jokaiselle selviä, esimerkiksi Suomessa liikenteen oikeapuolisuus.

Jotta syyte menestyisi, syyttäjän on kyettävä todistelulla vakuuttamaan tuomioistuimien vastaajan syyllistymisestä teonkuvauksessa kuvattuun menettelyyn. Korkein oikeus on tuomioissaan todennut rikosasioiden tuomitsemiskynnyksen asettuneen seuraavassa esitettävälle tasolle, joka on myös oikeuskirjallisuudessa hyväksytty kanta.²³³

KKO:2002:47: *”Kun edellä sanotun perusteella X:n syyllistymisestä syytteessä väitettyyn Y:n tappoon jääärkevä epäily, syyte hylättäneen.”*

KKO:2013:77: *”Syytteen hyväksyminen edellyttää, että sitä tukeva näyttö on niin vakuuttava, ettei asiassa jää varteenotettavaa epäilyä A:n ja B:n syyllistymisestä ensisijaisessa tai toissijaisessa rangaistusvaatimuksessa kuvattuun tekoon.”*

Näin ollen syyttäjän on kyettävä oikeudenkäynnissä esittämään sellaista todistelua, ettei jää varteenotettavaa taiärkevää epäilystä vastaajan syyllisyydestä.²³⁴ Syyttäjä rakentaa todistelunsa pitkälti esitutkinta-aineistosta saatujen tietojen varaan.²³⁵ Esimerkiksi rattijuopumustapauksessa syyttäjä kirjaa haastehakemukseen kirjallisena todisteena poliisin toimittaman mittauspöytäkirjan hengitysilman alkoholipitoisuudesta tai esimerkiksi pahoinpitelytapauksessa henkilötodisteluun todistajan kuulemisen todistelutarkoituksessa, jos tällä on esitutkinnassa suoritettu kuulustelu ja siitä laadittu kuulustelupöytäkirjojen perusteella havaintoja tehdystä rikoksesta ja sen riittäisistä seikoista.²³⁶ Todistelun rakentamisen perustuessa esitutkinta-aineistoon havaitaan, että hyvin suoritettu esitutkinnan ja siitä hyvin laadittu esitutkinta-aineiston merkitys korostuu todistelussa. Esimerkiksi suulliselta todistelulta voidaan kokonaan välttyä, jos teko jo esitutkinnassa

²³¹ Jaakko Jonkan mukaan todistusteema on väittämä oikeustositseikasta ja tämä on varsinaisesti todistelun kohde. Jonkka 1993, s. 31.

²³² Notorisuus kohdistuu myös tuomioistuimella viran puolesta oleviin tietoihin. OK 17:3.1.

²³³ Frände 1998, s. 1249. Jääskeläinen 1997, s. 214. Pölönen 2003, s. 127.

²³⁴ Oppiärkevästä tai varteenotettavasta epäilystä on peräisin angloamerikkalaisesta oikeusjärjestelmästä. Sieltä käsite ”beyond reasonable doubt” on levinnyt muihin maihin. Esimerkiksi Ruotsissa korkein oikeus on käyttänyt tätä vastaavaa ilmaisua ”utom rimlig tvivel” jo 1970-luvulla. Könönen 2006, s. 92.

²³⁵ Syyttäjä voi esimerkiksi liittää tiedoksi annettaviin liitteisiin hallussaan olevan asiantuntijalausannon huumausaineiden vakavuudesta, joka ei ole sisällynyt esitutkinta-aineistoon.

²³⁶ Tällöin todistajaa kuullaan esimerkiksi todistusteemoilla käytetty väkivalta ja aiheutuneet vammat.

hankituin todistein pystytään näyttämään toteen ja rikoksesta epäilty tunnustaa teon.²³⁷ Tällöinkin tosin syyttäjä voi kuulla esimerkiksi vastaajaa tiedustellakseen teon taustalla vaikuttaneita syitä. Kuulemisella voidaan taata epäillyn rikoksen objektiivinen selvittäminen ja siten vastaajan oikeusturvan toteutuminen.

Syyttäjän näytön arviointi ei rajoitu pelkästään oikeudenkäynnissä esitettävään todisteluun. Syyttäjän on arvioitava teon toteen näytetyksi tulemista myös päätyessään syyttämättäjäättämispäätökseen tai rangaistusvaatimukseen, vaikkakaan tällöin ei ole kyse varsinaisesta oikeudenkäynnissä tapahtuvasta todistelusta vaan todistelua lähellä olevasta näytön arvioinnista.²³⁸ Syyttäjän pitää esitutkinta-aineiston perusteella arvioida onko kyseessä rikos, onko näyttöä tai todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi, onko käsillä anteeksianto- tai oikeuttamisperuste, onko syyttäjällä syyteoikeutta, onko syyteoikeus vanhentunut tai onko käsillä muu lainkohta²³⁹, jonka perusteella syyte on jätettävä nostamatta. Näissä tilanteissa syyttäjän on perusteltava syyttämättäjäättämispäätös esitutkinta-aineistosta saatavin tiedoin eli todistein.²⁴⁰ Seuraamusluonteisessa syyttämättä jättämisessä on erikseen perusteltava, millä perustein eli todistein teko voidaan lukea syyksi ja millä perustein syytteestä eli toimenpiteistä luovutaan.²⁴¹ Rangaistuspäättämismenettelyssä puolestaan syyttäjä, arvioituaan näyttöä, ilman kirjallisia perusteluja vahvistaa vastaajan toimineen rikoksen tunnusmerkistön mukaisesti ja määrää yleensä sakkorangaistuksen.²⁴²

3.2.3 Syyttäjän toimintaa ohjaavat periaatteet

Kun syyttäjän vastuulla on rikosoikeudellisen vastuun toteuttaminen tasapuolisesti, joutuisasti ja taloudellisesti asianosaisen oikeusturvan ja yleisen edun edellyttämällä tavalla,²⁴³ syyttäjä ei voi tavoitella rikosvastuun toteuttamista keinolla millä hyvänsä.

²³⁷ Tällöin asia voidaan mahdollisesti käsitellä kirjallisessa menettelyssä. Kirjallista menettelyä käsitellään tarkemmin luvussa 3.4.1. Rikosasiassa tunnustus on todiste, jonka näyttöarvon tuomioistuimien harkitsee. OK 17:4.2. Vakiintuneesti on katsottu, että lievissä rikosasioissa tunnustus yksinkin riittää näytöksi langettavaan tuomioon. Vakavammissa rikosasioissa tulee toisaalta olla tunnustuksen lisäksi myös muuta syytettä tukevaa näyttöä, jotta tuomitsemiskynnys ylittyisi. HE 58/2013, s. 5.

²³⁸ VKS 2007:3, VKS 2007:4.

²³⁹ Esimerkiksi tieliikennelain 104.1 §:n mukaan, jos tieliikennelain 103 §:ssä tarkoitettu rikkomus on olosuhteet huomioon ottaen vähäinen, voidaan siitä jättää syyte ajamatta ja rangaistus tuomitsematta.

²⁴⁰ Keskeisintä perusteluissa on arvioida todisteiden näyttöarvoa. HE 58/2013, s. 8.

²⁴¹ VKS 2007:4.

²⁴² Syyttäjän laatima rangaistusvaatimus, jonka poliisi antaa vastaajalle tiedoksi. RML 3 §.

²⁴³ SijalaitosL 6 §.

Syyttäjän on toiminnassaan punnittava näitä periaatteita ja valittava ratkaisu, joka parhaiten toteuttaa näitä kaikkia periaatteita.

Tasapuolisuus. Tasapuolisuudella tarkoitetaan sitä, että syyttäjän on jo esitutkinnassa ja syyteharkinnassa otettava huomioon sekä epäiltyä vastaan että tämän puolesta puhuvat seikat. Syyttäjä ei vielä esitutkinnassa ja syyteharkinnassa ole epäillyn vastapuoli, vaikkakin epäillyllä on oikeus avustajaan jo esitutkinnassa. Näin ollen syyttäjällä on tasapuolisuuden vuoksi velvollisuus huolehtia erityisesti epäillyn oikeusturvasta. Tämä voi esimerkiksi vakavissa rikosasioissa tarkoittaa esimerkiksi syyttäjän velvollisuutta huolehtia siitä, että epäillyllä on avustaja esitutkinnassa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumiseksi. Syyttäjän on kuitenkin huolehdittava myös asianomistajan oikeuksien toteutumisesta. Syyteharkinnassa tasapuolisuuden huomioon ottaminen korostuu erityisesti, koska silloin syyttäjä tekee lopullisen punninnan syytteen nostamisesta. Toisaalta syyttäjän on punnittava tasapuolisuutta myös yleisen edun kannalta huomioiden se, miltä asia näyttää objektiivisesti suuren yleisön silmissä.

Joutuisuus. Joutuisuudella tarkoitetaan, että esitutkinta ja syyteharkinta tulisi suorittaa sellaisella nopeudella, ettei asianosaisen oikeusturva vaarannu. Tällä tarkoitetaan, ettei esitutkinnasta ja syyteharkinnasta aiheudu epäillylle aiheetonta haittaa, kuten esimerkiksi leimaantumista rikosentekijäksi esitutkinnan ja syyteharkinnan aikana. Toisaalta joutuisuus ei saa tarkoittaa tinkimistä asianosaisten oikeusturvasta. Ei ole myöskään yleisen edun mukaista rikosvastuun toteuttamisen venyminen ja sen myötä ihmisten uskon heikentyminen rikosvastuun tehokkaaseen toteutumiseen. Valtakunnansyyttäjänvirasto on 30.4.2009 antanut seuraavan joutuisuutta koskevan ratkaisun:

VKSV, dnro 5/41/08: ”*Apulaisvaltakunnansyyttäjä on kiinnittänyt kihlakunnansyyttäjän huomiota syyteharkinnan joutuisuuteen ja siinä asioiden keskinäiseen kiireellisyysjärjestykseen sekä asianmukaisen päätöspäätöksen valintaan.*

Esitutkinta oli kokonaisuudessaan kestänyt lähes neljä vuotta ja saapunut syyttäjänvirastoon 29.3.2007. Esitutkinnan jälkeisessä rikosasian käsittelyssä tulee asian kiireellisyyttä harkittaessa ottaa huomioon se, kuinka kauan asia on jo viipynyt. Pitkään esitutkinnassa syystä tai toisesta ollut asia on käsiteltävä mahdollisimman nopeasti syyteharkinnassa, mistä syyttäjä oli oman selvityksensä mukaan ollut tietoinen.

Kihlakunnansyyttäjä oli 26.2.2009 tehnyt viisi päätöstä syyttämättä jättämisestä. Esitutkinnassa mukana olosta ja esitutinnan kestosta huolimatta syyteharkinta oli kestänyt lähes 2 vuotta, mitä oli pidettävä liian pitkänä.”

Asiainhoidon pitkittymisen myötä asiamiesten ja syyttäjien vetoamiset oikeudenkäynnissä kuultavan kuulustelupöytäkirjojen kertomuksiin lisääntyvät asioiden unohtamisen johdosta. Useat poikkeamat kuulusteluissa kerrotusta voivat aiheuttaa ongelmia kuultavan uskottavuutta arvioitaessa. Tällöin vaarantuu aineellisen totuuden saavuttaminen, kun sinänsä totuudenmukaisen kertomuksen näyttöarvo voidaan asettaa kyseenalaiseksi ajan kulumisesta johtuvien kuultavan esitutkintakertomuksesta olevien poikkeamien vuoksi.

Taloudellisuus periaatteena on lähellä joutuisuutta siten, että yleensä erityisesti vaativissa asioissa pitkittynyt esitutkinta ja syyteharkinta tarkoittavat kohonneita kustannuksia. Asiaosaisten oikeusturvan kannalta taloudellisuus ei kuitenkaan saa johtaa rikosprosessin tausta-arvona vaikuttavan aineellisen totuuden selvittämisen estymiseen ja täten mahdollisiin asianosaisten oikeuksien loukkauksiin. EIT ei ole ratkaisuihissaan pitänyt hyväksyttävänä, että oikeudenmukaisuuden vaatimuksista joustetaan taloudellisten resurssien niukkuuden vuoksi. Valtion on järjestettävä oikeuslaitoksen toimintaedellytykset siten, että EIS 6 artiklan mukaiset oikeudet voidaan turvata.²⁴⁴ Toisaalta ei ole yleisen edun mukaista tuhlaata resursseja liikaa suhteessa tutkittavana olevana rikos huomioiden. Yleistä taloudellisuutta on toistaiseksi toteuttanut esimerkiksi poliisin mahdollisuus esittää esitutinnan lopettamista kustannusperusteella, kun kustannukset ovat kohtuuttomat tutkittavana olevaan rikokseen ja siitä aiheutuvaan seuraamukseen nähden.²⁴⁵ Syyttäjällä mahdollisuutta kustannusperusteiseen syyttämättä jättämiseen ei ole toistaiseksi ollut.

3.3 Syyttäjä esitutkinnassa

Syyttäjän rooli ei ole merkityksetön jo syyteharkintaa edeltävässä esitutkinnassa. Syyttäjän velvollisuutena on huolehtia, että esitutkinnassa kerätty aineisto on riittävä syyteharkintaa varten ja että esitutkinnassa on selvitetty myös rikoksesta epäillyn syyttömyyden puolesta seikat.²⁴⁶ Syyttäjä viime kädessä vastaa siitä, että asiaa on riittävästi esitutkinnassa selvitetty, kun hän ryhtyy toteuttamaan rikosvastuuta nostamalla syytteen ja ajamalla sitä

²⁴⁴ Guincho v. Portugali 1984, kohta 41. Burdov v. Venäjä 2002, kohta 35. Heikkilä – Hirvelä 2013, s. 165.

²⁴⁵ ETL 3:10.1.

²⁴⁶ Kyseessä on ETL 4:1 mukainen tasapuolisuusperiaate.

tuomioistuimessa tai päätyessään muuhun ratkaisuun.²⁴⁷ Euroopan neuvoston suosituksen mukaan syyttäjän tulisi yleensä tarkasti tutkia esitutkinnan lainmukaisuus viimeistään silloin, kun syyttäjä päättää syytteeseen panosta tai syytteen ajamisen jatkamisesta. Tällöin syyttäjä myös valvoo poliisin ihmisoikeuksien noudattamista. Syyttäjän ei myöskään tule esittää epäiltyjä vastaan sellaisia todisteita, jotka hän tietää tai kohtuudella voi epäillä saaduiksi lainvastaisesti.²⁴⁸

Valtakunnansyyttäjänvirasto on muun muassa kiinnittänyt syyttäjän huomiota esitutkinnan riittävyteen seuraavassa 6.7.2011 annetussa ratkaisussa:

VKSV, dnro 72/21/11: *”Kihlakunnansyyttäjän tietoon saatettu käsitys puutteellisen esitutkinnan täydentämisen tarpeellisuudesta syyteharkintaa suoritettaessa ja kantelun johdosta apulaisvaltakunnansyyttäjän sijaisen tekemä syyteharkintaratkaisu, jolla syyte oli päätetty nostaa. Kihlakunnansyyttäjä oli tehnyt asiassa riittämättömään näyttöön perustuvan syyttämättäjäättämis päätöksen.*

Kihlakunnansyyttäjä oli suorittanut syyteharkinnan epäiltyä liikenneturvallisuuden vaarantamista koskevassa asiassa sellaisen esitutkinta-aineiston perusteella, josta ei käynyt ilmi liikenneonnettomuuden tapahtumapaikka ja jossa asianosaisten kertomukset oli kirjattu suppeasti siten, että liikenneonnettomuuteen johtaneiden tapahtumien todellista kulkua oli vaikea päätellä. Hän ei ollut pyrkinyt selvittämään tapahtumien todellista kulkua sittenkään, kun toinen asianosainen oli kaksi kertaa syyteharkintaratkaisun jälkeen pyytänyt syyttäjää tarkistamaan ratkaisunsa perusteita. Apulaisvaltakunnansyyttäjän sijainen on kantelun johdosta syyteharkintaa suorittaessaan pitänyt tarpeellisena esitutkinnan täydentämistä.”

Ratkaisu osoittaa vahvasti rikosprosessissa tausta-arvona vaikuttavaa aineellisen totuuden tavoittelua. Sen toteutumista ei voida taata, jos esitutkintaviranomainen on vajavaisesti suorittanut esitutkinnan ja syyttäjä tekee syyteharkinnan sekä ratkaisunsa hyväksymänsä puutteellisen esitutkinta-aineiston perusteella. Syyttäjän vastatessa viime kädessä esitutkinnan tuottaman aineiston asianmukaisuudesta, on tämän tarvittaessa pyydettävä poliisia suorittamaan lisätutkinta, jotta syyteharkinta ja asianosaisten etujen valvominen voidaan suorittaa asianmukaisesti ja että todistelu voidaan pääkäsittelyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa tai asia voidaan ratkaista kirjallisessa menettelyssä.²⁴⁹ Tämän vuoksi yhteistyö esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välillä on ensiarvoisen tärkeää, että

²⁴⁷ VKSV: Syyttäjän toimenkuvan kehittäminen, s. 18-20.

²⁴⁸ Euroopan neuvoston suositus Rec (2000)19, kohdat 21 ja 28.

²⁴⁹ ETL 5:2, 1:2.

rikostutkinnassa osataan tuottaa objektiivista rikoksen selvittämistä tukevaa aineistoa, jolla on merkitystä myöhemmässä syyteharkinnassa ja mahdollisen todistelun esittämisessä. Yhteistyö vähentää tarvetta lisätutkintoihin ja näin ollen myös ylimääräisen työn määrää.

3.3.1 Esitutkintayhteistyö poliisin kanssa

Esitutkintaviranomaisen, eli tässä tutkielmassa poliisin, ja syyttäjän on tehtävä yhteistyötä esitutkinnan aikana asian laadun vaatimalla tavalla, jotta esitutkinnassa taattaisiin rikosoikeudenkäynnin kannalta riittävä ja objektiivinen valmistelu. Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän esitutkintayhteistyö on nimenomaisesti kirjattu esitutkintalakiin, jonka mukaan esitutkintayhteistyön järjestämiseen liittyvistä kysymyksistä tulee neuvotella osapuolten välillä.²⁵⁰ Neuvotteluihin pyritään varmistamaan tehokkaan yhteistyön edellytykset yksittäisen rikosasian esitutkinnassa.²⁵¹ Pyrkimyksenä on syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen saumaton yhteistyö, jossa resursseja hyödynnettäisiin mahdollisimman tehokkaasti turhaa työtä välttäen.

Esitutkintayhteistyöhön sisältyy, että syyttäjän on osallistuttava tarvittavassa määrin esitutkintaan sen varmistamiseksi, että asia on selvitetty esitutkintalain vaatimusten mukaisesti.²⁵² Syyttäjällä on siis toimivaltuuksia jo esitutkinnan aikana, ei pelkästään esitutkinnan päättämisen jälkeen, jolloin syyttäjä yksin päättää mahdollisesti tarvittavista esitutkintatoimenpiteistä. Syyttäjän pyynnöstä esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta tai suoritettava esitutkintatoimenpide ja esitutkintaviranomaisen on muutoinkin noudatettava syyttäjän antamia määräyksiä, joilla pyritään turvaamaan asian riittävä selvittäminen esitutkintalain mukaisesti.²⁵³

Esitutkintaviranomaisella on lisäksi ilmoitusvelvollisuus syyttäjälle asiasta, jossa rikoksesta epäiltynä on poliisimies muussa kuin rikesakko- tai rangaistusmääräysmenettelyn piiriin kuuluvassa asiassa. Ilmoitusvelvollisuus koskee myös tutkittavaksi tullutta rikosta, jonka esitutkinta- ja syyttäjäviranomaiset ovat yhdessä niille kuuluvan toimivallan perusteella päättäneet kuuluvan ilmoitusvelvollisuuden piiriin tai josta syyttäjä on pyytänyt ilmoittamaan.²⁵⁴ Tämän ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluu lähtökohtaisesti aina tutkittavaksi tulleet talous-, ympäristö-, ja työsuojelurikokset, virka- ja korruptionrikokset,

---

²⁵⁰ ETL 5:3.3.

²⁵¹ VKSV: Esitutkintayhteistyötä koskeva ohje, s. 10.

²⁵² ETL 5:3.2, ETL 1:2.

²⁵³ ETL 5:2.

²⁵⁴ ETL 5:1.

yrittäjäläisyyden-, sananvapaus-, tietotekniikka- ja seksuaalirikokset, päivittäisrikoksiin kuulumattomat huumausainerikokset ja ihmiskaupparikokset, laittoman maahantulon järjestämisestä koskevat rikokset ja lapsiin kohdistuneet rikokset. Ilmoituksen tekemiseen velvoittavia perusteita ovat muun muassa rikoksesta säädetty vähimmäisrangaistuksena oleva neljän kuukauden vankeusrangaistus tai rikoksen ollessa osa järjestäytyneitä rikollisuutta. Yhdenkin 15 –kohtaisen listan ilmoitusperusteen täyttyminen velvoittaa esitutkintaviranomaisen ilmoittamaan asiasta syyttäjälle.²⁵⁵ Ilmoitusvelvollisuuden myötä syyttäjä on heti esitutinnan alusta asti mukana ja näin voi tarvittaessa ohjata tutkintatoimenpiteitä siten, että ne tukevat mahdollista myöhempää oikeudenkäyntiä ja siellä esitettävää todistelua.

3.3.2 Syyttäjä tutkinnanjohtajana

Syyttäjä toimii rikosasiassa tutkinnanjohtajana, kun on kyse poliisirikosasiasta ja tällöin syyttäjällä on tutkinnanjohtajana tehtävässään samat toimivaltuudet kuin tutkinnanjohtajana toimivalla päälystössä kuuluvalla poliisimiehellä. Poliisirikosasiassa syyttäjä voi johtaa esitutkintaa myös siltä osin kuin asiassa on poliisimiehen lisäksi muu epäilty, jos se on asian selvittämiseksi tarkoituksenmukaista.²⁵⁶

Kuitenkin keskustelun kohteeksi on aika-ajoin noussut kysymys siitä, tulisiko syyttäjän toimia tutkinnanjohtajana rikosasioissa yleisemmin. ROL:n uudistamisen yhteydessä, jolloin esillä oli lainvalmisteluehdotus syyttäjän toimimisesta tutkinnanjohtajana muissa kuin yksinkertaisissa asioissa, pyydettiin lausunnot 50 viranomaiselta, tuomioistuimelta ja järjestöltä, jotka pääasiassa vastustivat ehdotusta.²⁵⁷ Kuitenkin ehdotusta vastustaneetkin hyväksyivät eriävässä mielipiteessä selostetun kannanoton, jonka mukaan *"laissa tulisi positiivisesti säätää syyttäjän velvollisuudesta osallistua esitutkintaan ja hänen keskeisimmät tehtävänsä siinä sekä tutkinnanjohtajan velvollisuudesta noudattaa syyttäjän antamia ohjeita"*.²⁵⁸

Ruotsissa syyttäjä toimii tutkinnanjohtajana sen jälkeen, kun jotakuta voidaan perustellusti epäillä syylliseksi rikokseen asiassa, joka ei ole yksinkertainen.²⁵⁹ Yksinkertaiset asiat on määritelty ylimmän syyttäjän antamissa ohjeissa ja niitä ovat esimerkiksi varkaus, luvaton

²⁵⁵ VKSV: Esitutkintayhteistyötä koskeva ohje, s. 11 – 12.

²⁵⁶ ETL 2:4.

²⁵⁷ OLJ 1/1993 s. 48–49, HE 82/1995.

²⁵⁸ HE 82/1995.

²⁵⁹ RB 23:3.

käyttö, rattijuopumus ja liikenteen vaarantaminen.²⁶⁰ Tarve syyttäjän tutkinnanjohtajuuteen Suomessa on kuitenkin osittain näennäinen. Tälläkin hetkellä edellä selostetun tavoin syyttäjälle on lainsäädännössä luotu mahdollisuus osallistua esitutkintaan ja ohjailia sitä osana esitutkintayhteistyötä. Lisäksi esitutkintaviranomaisilla on ilmoitusvelvollisuus syyttäjälle vakavien rikosten osalta. Yksinkertaisten rikosten eli niin sanottujen päivittäisrikosten osalta tutkinnanjohtajuuden siirtäminen johtaisi jopa selvään tehottomuuteen syyttäjän työajan käytön osalta.

Toisaalta syyttäjän toimiessa tutkinnanjohtajana kyettäisiin esitutkinnasta ja myöhemmin esitutkinta-aineistosta alusta lähtien luomaan sellainen, joka parhaalla mahdollisella tavalla palvelee syyttäjän syyteharkintaa ja sen jälkeisiä vaiheita. Esimerkiksi kysymykset kuulusteluissa voitaisiin luoda paremmin rikoksen tunnusmerkistön toteen näyttämisen kannalta tai esitutkintapöytäkirjaan liitettäisiin vain oleellisia asiakirjatodisteita. Tällöin syytteen ajamisen kannalta turhan aineiston keräämiseltä välttyttäisiin ja myös poliisin resursseja säästyisi.

Kuitenkin kokonaisuutena arvioiden nykyinen lainsäädäntö takaa riittävät puitteet syyttäjän osallistumiseen esitutkintaan ja siten kykyyn vaikuttaa sen pohjalta laadittavaan esitutkinta-aineistoon, joka on syyttäjän pääasiallinen pohja-aineisto syyteharkinnassa. Poliisilla oleva ilmoitusvelvollisuus syyttäjälle vakavista rikoksista mahdollistaa syyttäjän esitutkintaan mukaan tulemisen aikaisessa vaiheessa ja päivittäisrikoksissa puolestaan poliisilla on paras kyky toimia rikoksen selvittäjänä. Toisekseen vuonna 1996 syyttäjät erotettiin poliisista heidän riippumattomuutensa korostamiseksi, kuten tämän jakson historiaosuudessa on tarkemmin tuotu esiin. Tästä selvästä riippumattomuudesta tuskin haluttaisiin millään tasolla luopua.

3.4 Haastehakemuksen, syyttämättäjäättämisspätöksen ja rangaistusvaatimuksen laatiminen esitutkinta-aineiston pohjalta

Syyttäjän päätyessä syyteharkinnan pohjalta syytteen nostamiseen ilmenee harkinnan ratkaisu haastehakemuksesta, pääasiassa haastehakemuksen rikoksen teonkuvauksesta ja todisteista, joiden avulla syyte on tarkoitus näyttää toteen. Haastehakemus laaditaan esitutkinta-aineiston pohjalta. Kokonaisuudessaan haastehakemuksessa on ilmentävä seuraavat seikat oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain mukaisesti:

---

²⁶⁰ HE 82/1995.

- ”1) vastaaja;
- 2) asianomistaja;
- 3) syytteenalainen teko, sen tekoaika ja -paikka ja muut tiedot, jotka tarvitaan teon kuvailemiseksi;
- 4) rikos, johon syyttäjä katsoo vastaajan syyllistyneen;
- 5) rangaistus- ja menettämisvaatimus sekä muut vaatimukset ja lainkohdat, joihin ne perustuvat;
- 6) asianomistajan vaatimukset, joita syyttäjä 3 luvun 9 §:n nojalla ajaa;
- 7) todisteet, jotka syyttäjä aikoo esittää, sekä mitä hän kullakin todisteella aikoo näyttää toteen;
- 8) ylimääräinen tieto, jota syyttäjän on tarkoitus käyttää näyttönä, sekä perustelut ylimääräisen tiedon käyttämiselle;
- 9) syytteen nostamisen edellytyksenä oleva pyyntö taikka sitä koskeva määräys tai suostumus; sekä
- 10) seikat, joihin tuomioistuimen toimivalta perustuu, jollei toimivalta muutoin ilmene haastehakemuksesta.²⁶¹

Haastehakemuksessa on lisäksi ilmoitettava tuomioistuimen ja asianosaisten nimet sekä heidän laillisen edustajansa tai asiamiehensä taikka avustajansa yhteystiedot. Tuomioistuimelle on myös soveltuvalla tavalla ilmoitettava asianosaisten sekä todistajan tai muun kuultavan puhelinnumero ja muut yhteystiedot. Jos jokin tieto myöhemmin muuttuu, siitä tulee viipymättä ilmoittaa tuomioistuimelle.²⁶²

Haastehakemuksessa on ilmoitettava vapaudenmenetysaika, jos vastaaja on ollut yli vuorokauden vapautensa menettäneenä, sekä, onko olemassa 13 §:n 1 momentissa tarkoitettu syy pääkäsittelyn pitämiseksi kahden viikon kuluessa syytteen vireilletulosta.²⁶³

Syyttäjän on allekirjoitettava haastehakemus.²⁶⁴

Syyttäjän on toimitettava tuomioistuimelle esitutkintapöytäkirja sekä kirjalliset todisteet, todisteena käytettävät esineet ja muut asian käsittelemistä varten tarpeelliset asiakirjat haastehakemuksen yhteydessä tai viipymättä syytteen nostamisen jälkeen.²⁶⁵

---

²⁶¹ ROL 5:3.1.

²⁶² ROL 5:3.2.

²⁶³ ROL 5:3.3.

²⁶⁴ ROL 5:3.4.

²⁶⁵ ROL 5:4.1.

Näin ollen pelkästä haastehakemuksen sisällön vaatimuksista voidaan havaita, kuinka poliisin suorittaman esitutinnan tulisi suuntautua haastehakemuksen vaatimuksia vastaavasti, jotta syyttäjän syytteen ajaminen olisi mahdollisimman yksinkertaista. Syyttäjän on syyteharkinnassa arvioitava ylittykö esitutkinta-aineiston perusteella syytekynnys eli onko olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi. Sen ylittyessä syyttäjän on nostettava syyte Suomessa pääsääntöisesti vallitsevan syytepakkoperiaatteen mukaisesti.²⁶⁶ Syytettä nostaessa voidaan kuitenkin tietyissä määrin noudattaa opportunitteettiperiaatetta eli tarkoituksenmukaisuusperiaatetta. Sen mukaan syytevelvollisuus on ehdollinen ja syytteen nostamisen edellytysten täytyessä syyttäjälle jää vielä mahdollisuus luopua syytteestä tarkoituksenmukaisuusharkinnan rajoissa, ottamalla huomioon myös rikospoliittisia ja sosiaalisia näkökohtia.²⁶⁷ Tällöin vaihtoehtona ovat syyttämättäjäättämisspätös tai rangaistusvaatimus.

3.4.1 Rikosasian kirjallinen ja suullinen menettely

Kirjallinen menettely. Vaikka rikosoikeudenkäynneissä pääsääntönä on suullinen menettely eli asian ratkaiseminen pääkäsittelyssä, voidaan tiettyjen edellytysten täytyessä tunnustetut rikosasiat käsitellä kirjallisesti. Tällöin ketään rikosasiaan osallista ei kutsuta oikeudenkäyntiin, eikä suullista pääkäsittelyä pidetä. Kirjallisen menettelyn asioissa tuomio perustuu asiassa kerättyyn kirjalliseen materiaaliin, käytännössä yleensä poliisin keräämään esitutkinta-aineistoon. Kirjalliseen menettelyyn menevissä rikosasioissa poliisi suorittaa esitutinnan normaaliin tapaan kuten muissakin rikoksissa. Kirjallisen menettelyn tarkoituksena on pyrkimys luoda oikeudenkäynneistä joustavampia, nopeampia ja tarkoituksenmukaisempia samalla ylläpitäen asianosaisten oikeusturvaa. Tämä tarkoittaa myös prosessiekonomian parantamista.

Asia voidaan ratkaista kirjallisessa menettelyssä, jos:

"1) mistään syyttäjän syytteessä tarkoitettusta yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään kaksi vuotta;

---

²⁶⁶ Jokela 2012, s. 266.

²⁶⁷ Ibid.

2) vastaaja tunnustaa syyttäjän syytteessä kuvatun teon sekä käräjäoikeudelle antamallaan nimenomaisella ilmoituksella luopuu oikeudestaan suulliseen käsittelyyn ja suostuu asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä;

3) vastaaja on teon tehdessään ollut täysi-ikäinen;

4) asianomistaja on esitutkinnassa tai kirjallisesti myöhemmin ilmoittanut, ettei vaadi pääkäsittelyn toimittamista; ja

5) pääkäsittelyn toimittaminen on asian selvitettyyn tilaan nähden myös kokonaisuutena arvioiden tarpeetonta.

*Kirjallisessa menettelyssä rangaistukseksi ei voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin yhdeksän kuukautta vankeutta.*²⁶⁸

Kirjallisessa menettelyssä esitutkinta-aineiston merkitys on erityisen korostunut:

*”Kirjallisessa menettelyssä tuomio tai päätös saadaan perustaa vain syytteessä esitettyihin seikkoihin, vastaajan tunnustukseen, asianosaisten mahdollisiin kirjallisesti esittämiin taikka heidän suullisesti esittämiinsä, pöytäkirjattuihin vaatimuksiin, vastauksiin tai lausumiin sekä muuhun asian käsittelyssä syntyneeseen kirjalliseen aineistoon. Käräjäoikeudelle toimitettua esitutkintapöytäkirjaa saadaan käyttää tuomion tai päätöksen perusteena vain siltä osin kuin asianosaiset ovat siihen vedonneet.*²⁶⁹

Tämän vuoksi kuulusteluissa tulisi saada vastaajalta lausumia, joista voidaan todeta vastaajan riidattomasti tunnustaneen rikoksen.²⁷⁰ Tämä puolestaan asettaa esitutkinnassa kuulustelun suorittavalle poliisille vaatimuksia kyetä esittämään kysymyksiä, joilla rikoksen tunnusmerkistön täyttyminen saadaan vastaajan vastauksien perusteella toteennäytetyksi ja myöhemmin kirjoitetuksi haastehakemukseen teonkuvaukseksi.²⁷¹ Kuulustelupöytäkirjan lisäksi mahdolliset muut kirjalliset todisteet, kuten valokuvat tapahtumapaikalta, tulee olla liitettynä esitutkintapöytäkirjaan vastaajan lausumien totuudenmukaisuuden ja tunnusmerkistön mukaisen teon takeeksi, jotta asia voidaan käsitellä kirjallisessa menettelyssä. Todisteet kirjataan haastehakemukseen todistusteemoineen. Kirjallisessa menettelyssä haastehakemuksen tulisi olla siten aukoton, ettei sen perusteella jää mikään osa teonkuvauksesta riitaisaksi. Yksinkertaisimpien rikosten osalta usein kuitenkin pelkkä tunnusmerkistön mukaisen teon tunnustaminen esitutkinnassa ja tämän kirjaaminen

---

²⁶⁸ ROL 5a:1.

²⁶⁹ ROL 5a:7.

²⁷⁰ Riidattomasti eli siten, että vastauksesta ei jää epävarmuutta teon tunnustamisesta.

²⁷¹ Kuulustelutaktiikkaa on tarkemmin käsitelty tutkielman luvussa 2.4.3.

esitutkintapöytäkirjan osana olevaan kuulustelupöytäkirjaan riittää. Tällöin haastehakemukseen kirjataan riidattomiin seikkoihin esimerkiksi lausuma ”X on esitutkinnassa tunnustanut menettelyn (esitutkintapöytäkirjan sivu y)”.

Kirjallisen menettelyssä ei voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin yhdeksän kuukautta vankeutta. Tämä osoittaa kirjallisen menettelyn tarkoitetun nimenomaisesti päivittäisrikoksiin, joita lukumääräisesti on suurin osa kaikista syyteharkintaan saapuvista rikosasioista. Näiden rikosten käsittely kirjallisessa menettelyssä on toivottavaa, koska näin vältetään ylimääräiseltä työltä ja siten myös kustannuksilta, joita rikosasian suullinen käsittely aiheuttaa.²⁷² Näin ollen kirjalliseen menettelyyn suostumisen tiedustelu ja kirjallisesta menettelystä kertominen vastaajalle ja asianomistajalle on tärkeää.

Suullinen menettely. Mikäli rikosasiaa ei voida käsitellä kirjallisessa menettelyssä, on järjestettävä rikosasian suullinen menettely eli pääkäsittely. Myös suullisessa menettelyssä syyttäjän todistelu perustuu pääasiassa esitutkinta-aineistoon ja siitä saatuun tietoon. Esitutkintapöytäkirjaan tai muulle asiakirjalle merkittyä tai muulla tavalla tallennettua lausumaa ei saa kuitenkaan sellaisenaan oikeudenkäynnissä käyttää todisteena.²⁷³ Siltä osin, kun asiaan tarvitaan lisäselvitystä, tapahtuu se henkilötodistelun kautta kuulemalla rikosasian osallisia. Haastehakemukseen kirjataan kuultava henkilö ja käytettävä todistusteema. Kuulustelupöytäkirjaan kirjatut lausumat on, jos ne halutaan osaksi oikeudenkäyntiaineistoa, tuotava esiin henkilötodistelun avulla. Tämä ilmentää välittömyysperiaatetta, jonka mukaan ratkaisussa voidaan ottaa huomioon vain se oikeudenkäyntiaineisto, joka esitetään oikeudenkäynnissä ilman pöytäkirjaa tai muita välikäsiä. Tuomioistuimen on myös perustettava ratkaisunsa näin esitettyyn aineistoon ja siitä tekemiinsä havaintoihinsa.²⁷⁴ Mikäli kuitenkin oikeudenkäynnissä kuultava kieltäytyy lausumasta asiasta jotain tai poikkeaa esitutkinnassa lausumastaan, voidaan esitutkinnassa kerrottu lukea ääneen ja käyttää todisteena.²⁷⁵

KKO 2000:71: *”Syyttäjä oli vaatinut A:lle rangaistusta siitä, että tämä oli pahoinpidellyt B:tä. B selitti häntä käräjäoikeudessa todistelutarkoituksessa kuulusteltaessa, että hän ei halunnut lausua asiassa mitään. B:n ei asianomistajana tarvinnut kertoa mitään eikä vastata hänelle esitettyihin*

---

²⁷² Vuonna 2013 kirjallisessa menettelyssä ratkaistiin 17 400 rikosasiaa eli 29 prosenttia rikosasioista. Suurin osa kirjallisen menettelyn rikoksista on liikenne rikoksia. Rattijuopumuksista 67 prosenttia ratkaistiin kirjallisessa menettelyssä vuonna 2013. <http://www.stat.fi>, haettu 7.7.2014.

²⁷³ OK 17:11.1.

²⁷⁴ OK 17.1-2.

²⁷⁵ ROL 6:7.2, OK 17:32.

kysymyksiin. B:n esitutkinnassa antama kertomus saatiin tässä tapauksessa lukea käräjäoikeuden pääkäsittelyssä ja ottaa todisteena huomioon”.

Suullisessa menettelyssä haastehakemuksen teonkuvaus ei yleensä ole niin yksityiskohtainen kuin kirjallisessa menettelyssä, koska asiassa on yleensä riittäviä seikkoja enemmän. Esimerkiksi pahoinpitelyasiassa teonkuvaukseen voidaan kirjata, että ”lyömällä useasti kasvoihin”, jolloin todistelua voidaan käydä lyöntien määrästä. Kirjallisessa menettelyssä lyöntien määrästä puolestaan on jonkinlainen selvyys tunnustamisen vuoksi ja teonkuvaukseen voidaan kirjata ”lyömällä tätä nyrkillä kahdesti kasvoihin”. Kirjallisten todisteiden ja riidattomien seikkojen kirjaamisen osalta toimitaan samoin kuin kirjallisessa menettelyssä. Riidattomien seikkojen kirjaamisella voidaan ohjata todistelu kohdistumaan teonkuvauksen riittäisiin seikkoihin.

Haastehakemuksen toimittamisen yhteydessä syyttäjä myös tuo esiin käsityksensä siitä, käsitelläänkö asia kirjallisessa vai suullisessa menettelyssä. Pääsääntönä suullisesti käsiteltävässä rikosasiassa edellytetään vastaajan läsnäoloa. Rikosasia voidaan tutkia ja ratkaista myös vastaajan suostumuksella tämän poissaolosta huolimatta, jos hänet on tällaisella uhalla haastettu ja hänen läsnäolonsa ei ole asian selvittämiseksi tarpeen.²⁷⁶ Tätä voi luonnehtia eräänlaiseksi välimuodoksi täyden suullisen menettelyn ja kirjallisen menettelyn välillä. Tällainen tilanne syntyy, kun asiaa ei voida käsitellä kirjallisessa menettelyssä, mutta vastaaja suostuu asian käsittelyyn hänen poissaolostaan huolimatta. Tilanne voi aktualisoitua muun muassa, kun asianomistaja kieltäytyy kirjallisesta menettelystä. Vastaajan pääkäsittelystä poissa ollessa luetaan todistelussa vastaajan esitutkinnassa kertomat lausumat tarpeen vaatimin osin.

3.4.2 Syyttämättäjättämispäätös ja rangaistusvaatimus

Syyttämättäjättämispäätös. Syyttäjä voi jättää rikoksesta epäillyn syyttämättä, jos kyseessä ei ole rikos tai rikoksesta ei ole näyttöä tai todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi. Myös syyteoikeuden puuttuminen tai vanhentuminen oikeuttaa syyttämättä jättämiseen.²⁷⁷ Edeltävät syyttämättäjättämisperusteet ovat prosessuaalisia syyttämättäjättämisperusteita ja niissä rikoksesta epäillyn ei katsota esitutinnan perusteella syyllistyneen epäiltyyn rikokseen. Loput syyttämättä jättämisperusteet ovat

²⁷⁶ Tällöin ei voida tuomita 6 kuukautta ankarampaa vankeusrangaistusta. ROL 8:12.

²⁷⁷ ROL 1:2.2, 1:6.

seuraamusluonteisia ja niissä epäillyn katsotaan esitutinnan perusteella syyllistyneen rikokseen, mutta syyte jätetään joko nuoruus-, vähäisyys-, kohtuus- tai konkurrenssiperusteella nostamatta.²⁷⁸ Syyttämättäjättämispäätös on aina perusteltava ja perusteluista on ilmentävä ne seikat ja todisteet sekä näytön arviointi ja oikeudellinen päättely, johon päätös perustuu. Valtakunnansyyttäjänvirasto on antanut ohjeistuksen syyttämättäjättämispäätösten laatimiseen ja sisältöön.²⁷⁹ Valtakunnansyyttäjänvirasto on tuonut perusteluvollisuuden esiin muun muassa 29.9.2011 antamassaan ratkaisussa:

VKSV, dnro 87/21/11: *”Kihlakunnansyyttäjän huomiota kiinnitetty riittämättömään näyttöön perustuvien syyttämättäjättämispäätösten huolelliseen perustelemiseen.*

Kantelukirjoituksen johdosta tehdyssä syyteharkintaratkaisussa todettu, että vastaajan voitiin todennäköisin syin epäillä syyllistyneen petokseen siltä osin kuin hän oli vuoden aikana viitenä kuukautena ilmoittanut työttömyyspäivärahahakemuksissa, että hän oli ollut työtön sellaisina päivinä, joina hän oli ollut työssä. Menettelyllään vastaaja oli erehdyttänyt työttömyyskassan maksamaan hänelle 2.484 euroa liikaa työttömyyspäivärahaa. Vastaaja jätetty syytteeseen asettamatta kohtuusperusteella.

Kihlakunnansyyttäjä ei ollut asianmukaisesti perustellut ratkaisuaan edellä kerrotuilta osin. Kihlakunnansyyttäjä ei ollut tältä osin punninnut syytettä tukevaa ja sitä vastaan puhuvaa näyttöä, eikä päätös siten ollut vakuuttava. Kihlakunnansyyttäjä oli perustellut ratkaisuaan siten, ettei vastaaja ollut tiennyt velvollisuudestaan ilmoittaa saamansa lomarahat, vaikka lomarahojen merkitys työtuloihin verrattuna oli vähäinen.”

Syyttämättä jättämisen perusteluvollisuus aiheuttaa sen, että esitutkinnalta ja myöhemmältä esitutkinta-aineistolta edellytetään sellaista laadullista tasoa, että oikeudellista päättelyä voidaan ylipäänsä tehdä. Erityisen korkealle esitutkinta-aineiston laatuvaatimus asettuu seuraamusluonteisessa syyttämättä jättämisessä, koska syyttäjä tekee siinä oikeudellisen arvion tekijän syyllisyydestä rikokseen. Tällöin puutteet esitutkinta-aineistoissa voivat aiheuttaa syyttäjälle ongelmallisia tilanteita syyttämättäjättämispäätöstä laadittaessa, koska näytön tulisi olla niin vahva, että vastaajan voidaan katsoa syyllistyneen tutkittavana olevaan rikokseen.²⁸⁰ Samalla päätöksen tulisi VKSV:n ratkaisun sanamuodon mukaisesti olla vakuuttava. Voidaan joutua tilanteeseen,

---

²⁷⁸ ROL 1:7-8.

²⁷⁹ VKS:2007:3, VKS:2007:4.

²⁸⁰ Petri Jääskeläinen, Mikko Vuorenpää ja Antti Jokela katsovat, että seuraamusluontoiseen syyttämättä jättämiseen vaaditaan sama näyttö kuin tuomitsemiseen. Dan Frände, Matti Tolvanen, Pekka Koponen ja Jaakko Jonkka taas pitävät kaikissa syyttäjän ratkaisuissa riittävänä todennäköisiä syitä. OM 58/2012, s. 56. Jokela 2012, s. 280.

jossa seuraamusluontoisen syyttämättäjättämispäätöksen laatiminen on käytännössä mahdotonta, vaikka osittain olisikin näyttöä epäilystä rikoksesta. Tällöin ei myöskään prosessuaalinen syyttämättä jättämisen peruste sovellu, koska saattaa olla todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi. Tällöin voidaan joutua nostamaan syyte esimerkiksi sellaista nuorta kohtaan, joka olisi voitu jättää syyttämättä nuoruusperusteella, mutta teon syyksi lukeminen ei esitutkinta-aineiston perusteella ole mahdollista. Pienempi haitta on se, että syyttäjä epävarmassa rajatapauksessa vie jutun tuomioistuimen ratkaistavaksi ja tarvittaessa ehdottaa syytetyn jättämistä rangaistukseen tuomitsematta esimerkiksi nuoruusperusteella.²⁸¹ Vastaavaan lopputulokseen olisi voitu päästä jo aikaisemmin laaditulla syyttämättäjättämispäätöksellä ja tällöin olisi säästynyt niin syyttäjien kuin tuomareiden resursseja.

Ruotsissa syyttämättäjättämispäätöstä ei tarvitse erikseen perustella. Asianosaisella on mahdollisuus kannella päätöksestä, jolloin syyttäjä on velvollinen esittämään yksityiskohtaiset perustelut päätökselleen. Käytännössä kanteluita päätöksistä tapahtuu harvoin. Suomen Lakimiesliiton mukaan tällaisella muutoksella Suomeen saataisiin syyttäjäkunnan tehokkuuteen noin 4 henkilötyövuoden tai 1 %:n lisäys ja samalla parannettaisiin rikoksen uhrin toissijaista oikeutta syytteen nostamiseen, kun syyttäjä ei olisi perusteluillaan estämässä sen yleisempää käyttöä.²⁸²

Rangaistusvaatimus. Syyttäjän onkin nähty seuraamusluonteista syyttämättäjättämispäätöstä laatiessaan käyttävän tuomarin tuomiovaltaa. Tätä valtaa on lisäksi nähty käytettävän rangaistusmääräysmenettelyn mukaisissa asioissa,²⁸³ koska myös niissä syyttäjä vahvistaa rikoksesta epäillyn syyllisyyden tutkittavana olleeseen tekoon.²⁸⁴ Rangaistusmääräysmenettelyä koskevat samat ongelmat kuin seuraamusluonteisten syyttämättäjättämispäätösten laatimisessa eli se on käytettävissä

---

²⁸¹ Jokela 2012, s. 280. Rangaistuksen tuomitsematta jättäminen on mahdollista vähäisyys-, nuoruus-, anteeksianto-, kohtuus- ja konkurrenssiperusteella. RL 6:12.

²⁸² OM 58/2012, s. 55-56.

²⁸³ RML 9 §. RML 1 §:n mukaan rangaistusmääräysmenettelylain mukaisissa asioissa voidaan määrätä sakkorangaistus ja enintään 1 000 euron suuruinen menettämisseuraamus rikkomuksesta, josta tapaukseen sovellettavassa rangaistussäännöksessä ei ole esillä olevien asianhaaran varalta säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kuusi kuukautta vankeutta, sekä laillisesti vahvistetun uhkasakkokiellon rikkomisesta. Rangaistus voidaan määrätä tämän lain mukaan silloinkin, kun rikkomuksesta saattaa seurata muukin kuin tässä momentissa tarkoitettu seuraamus, jos rikkomuksen tehnyt ei vaadita tuomittavaksi siihen.

²⁸⁴ Jokela 2012, s. 10-11. Vrt. kuitenkin Virolainen – Pölönen 2004, s. 35-37, jonka mukaan rangaistusmääräyksen antaminen ja seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen eivät ole perinteistä tuomiovallan käyttöä.

vain selvissä rikoksissa, joissa epäillyn voidaan katsoa syyllistyneen tekoon.²⁸⁵ Syyttäjän ollessa epävarma epäillyn syyllisyydestä on varmempi viedä asia tuomioistuimen ratkaistavaksi tai mahdollisesti tehdä syyttämättäjättämispäätös prosessuaalisella perusteella. Rangaistusmääräysmenettelyssä syyttäjän ei tarvitse kirjallisesti perustella teonkuvaukseen kirjatun teon syyksi lukemista ja määrää teosta yleensä tietyin suuruisen sakkorangaistuksen eli rangaistusvaatimuksen. Kuitenkin syyttäjän on sinänsä oltava varma epäillyn syyllisyydestä, koska syyttäjä voi joutua myöhemmin rangaistusvaatimusta vastustettaessa nostamaan syytteen asiasta ja perustelemaan kantansa oikeudenkäynnissä.

Poliisi pystyy jossain määrin arvioimaan myöhempää käsittelymenettelyä tuottamansa esitutkinta-aineiston perusteella. Esimerkiksi epäillyn tunnustaessa teon, on tämä indisio siitä, että asia voitaisiin mahdollisesti käsitellä kirjallisessa menettelyssä tai asiasta voidaan tehdä mahdollisesti seuraamusluonteinen syyttämättäjättämispäätös. Tästä lähtökohdasta ajatellen poliisin tulisikin laatia esitutkinta-aineisto vähintään niin laadukkaaksi, että kirjallisen menettelyn käyttäminen tai seuraamusluonteisen syyttämättäjättämispäätöksen tai rangaistusvaatimuksen laatiminen onnistuu aina, kun asia vaikuttaa näihin menettelyihin soveltuvalta.

---

²⁸⁵ Rangaistusmääräyksen antamisen esteistä, kts. RML 26 §. Rangaistusmääräystä ei saa antaa esimerkiksi, jos asiassa ilmenee seikkoja, joiden perusteella rangaistusta ei tulisi määrätä.

4 KYSELYTUTKIMUS ESITUTKINTA-AINEISTON LAADUSTA

4.1 Valtakunnansyyttäjänviraston kyselytutkimus Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen esitutinnan laadusta

Alkuvuodesta 2014 Valtakunnansyyttäjänvirasto järjesti kyselytutkimuksen poliisin suorittaman esitutinnan laadusta Itä-Uudenmaan syyttäjänvirastossa. Esitutinnan laatua arvioitiin esitutinnasta laaditun esitutkinta-aineiston perusteella. Syyttäjät valitsivat sattumanvaraisesti arvioinnin kohteena olleet esitutkinta-aineistot käsiteltäviksi tulleiden asioiden joukosta. Arvioinnin kohteena olevat esitutkinta-aineistot laadittiin Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen normaaleissa työtehtävissä. Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen toimialueeseen kuuluvat Hyvinkään, Järvenpään, Keravan, Loviisan, Porvoon ja Vantaan kaupungit sekä Askolan, Lapinjärven, Myrskylän, Mäntsälän, Nurmijärven, Pornaisten, Pukkilan, Sipoon ja Tuusulan kunnat. Näiltä alueilta poliisin tutkimat rikosasiat siirtyvät syyteharkintaan Itä-Uudenmaan syyttäjänviraston toimipaikkoihin, joita ovat Vantaa, Järvenpää ja Porvoo. Itä-Uudenmaan poliisilaitoksella työskentelee noin 660 poliisia ja poliisilaitoksen alueella asuu yli 520 000 asukasta.²⁸⁶

Itä-Uudenmaan syyttäjänvirastossa jokaisella toimipaikalla on oma toimialueensa, jolta rikosasioita toimipaikkaan saapuu. Vantaan toimipaikan, joka on myös Itä-Uudenmaan syyttäjänviraston päätoimipaikka, toimialue on Vantaa. Järvenpään palvelutoimiston toimialueeseen kuuluvat Järvenpää, Hyvinkää, Kerava, Mäntsälä, Nurmijärvi, Pornainen ja Tuusula. Porvoon palvelutoimiston toimialueeseen kuuluvat Askola, Lapinjärvi, Loviisa, Myrskylä, Porvoo, Pukkila ja Sipoo. Aluejako vastaa myös jakoa, miten rikosasiat pääasiassa jakautuvat eri poliisiasemille Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueella. Näin ollen vertailua Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen esitutinnan laadusta voidaan tehdä myös poliisilaitoksen sisällä olevien toimipaikkojen välillä.

Kyselytutkimuksen tulosten osalta on huomioitava, että suurin osa kyselytutkimukseen vastanneista syyttäjistä toimii syyttäjänä pääasiassa tavanomaisissa ja erittelemättömissä asioissa eli niin sanotuissa päivittäisrikosten asioissa. Nämä rikokset, kuten esimerkiksi rattijuopumukset, varkaudet ja pahoinpitelyt, käsittävät suurimman osan syyttäjien työstä. Näin ollen nämä rikokset ovat myös suurimmassa osassa, kun arvioita esitutinnan laadusta on tehty. Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueella tutkitaan vuosittain noin 45000

²⁸⁶ www.poliisi.fi, haettu 5.9.2014.

rikoslakirikosta, joista lähes puolet on omaisuusrikoksia. Näistä rikoksista henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia on vuosittain yli 3000. Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen rikostutkintasektori eli rikospoliisi vastaa rikoslakirikosten esitutkinnasta ja syyteharkintaan saattamisesta.²⁸⁷

4.1.1 Kyselytutkimuksen rakenne

Kyselytutkimus oli kaksisivuinen. Ensimmäisellä sivulla vastaajalta tiedusteltiin seuraavat seikat;

1. Onko asiasta tehty ennakoilmoitus vai ei?
2. Onko asiasta tehty tutkintasuunnitelma vai ei? Jos on niin, onko syyttäjä osallistunut aloituskokoukseen tai vastaavaan neuvotteluun tai onko syyttäjä pyytänyt tutkintasuunnitelman laatimista tai onko asian käsittely aikataulutettu.
3. Onko asiassa tehty esitutkintayhteistyötä? Jos on niin, onko syyttäjällä ollut tarpeeksi aikaa esitutkintayhteistyöhön tai onko tutkinnanjohtajalla ollut tarpeeksi aikaa esitutkintayhteistyöhön tai ovatko syyttäjä ja tutkinnanjohtaja olleet eri mieltä tutkintaan liittyvästä asiasta. Erimielisyyden vallitessa, on tästä pitänyt tehdä kuvaus.
4. Onko asiassa käytetty pakkokeinoja?
5. Onko vastaaja riitauttanut esitutkintatoimenpiteitä. Mikäli on riitauttanut, on tästä pitänyt tehdä kuvaus.
6. Onko syyttäjä osallistunut loppulausuntomenettelyn tarpeellisuuden harkintaan?
7. Onko syyttäjä osallistunut lopetuskokoukseen.

Tämän lisäksi syyttäjillä on ollut mahdollisuus kertoa muista virheistä tai puutteista ja antaa vapaata palautetta esitutkinnasta.

Kyselytutkimuksen toisella sivulla tiedusteltiin;

8. Onko pöytäkirjassa puutteita tai virheitä? Jos on niin, minkälainen virhe on kyseessä 51 -kohtaisen luettelon perusteella.

---

²⁸⁷ www.poliisi.fi, haettu 5.9.2014.

9. Johtiko puute tai virhe lisätutkintaan vai korjattiinko virhe syyttäjänvirastossa vai virhettä ei korjattu?

Kaksisivuinen kyselytutkimuskaavake kokonaisuudessaan on tutkielman liitteenä.

4.1.2 Kyselytutkimuksen tulosten arviointi osallistuvan havainnoinnin avulla

Kyselytutkimuksen tuloksia arvioidaan myös osallistuvan havainnoinnin avulla. Tässä hyödynnetään toimimistani Itä-Uudenmaan syyttäjänviraston Vantaan toimipaikassa harjoittelijana. Kyselytutkimuksen tuloksia verrataan myös omiin havaintoihini esitutkinta-aineistojen puutteista tai virheistä, joita olen toistuvasti havainnut syyteharkintoja valmistellessani.

Lähtöoletuksena olen havainnut seuraavien puutteiden tai virheiden toistuvan esitutkinta-aineistoissa:

- Kuulusteluissa on hankittu puutteellisesti tietoa rikoksen tunnusmerkitötekijöistä. Pahimmillaan ainoa kysymys on ollut, että myöntääkö epäilty syyllistyneensä rikokseen asiassa sisältämättä mitään muita kysymyksiä asiasta. Seurauksena on todistelun tai muun näytön arvioinnin vajavaisuus. Esitutinnan puutteita voidaan joutua täydentämään tuomioistuimen suullisessa käsittelyssä tai kuulemaan henkilö poliisin toimesta uudelleen. Pidän tätä toistuvana ja suurena ongelmana, koska poliisin suorittama kuulustelu ja siinä saatu aineisto ja syyttäjän toivoma kuulusteluaineisto eivät usein vastaa toisiaan.
- Asiaan liittyviä henkilöitä ei ole kuultu tai rikoksen tunnusmerkistön kannalta oleellisia tutkintatoimenpiteitä ei ole tehty. Seurauksena on todistelun tai muun näytön arvioinnin vajavaisuus. Esitutinnan täydentäminen myöhemmin voi olla jopa mahdotonta. Pidän tätä toisena suurena ongelma ensiksi kerrotun jälkeen, mutta tämän seikan toistuminen on mielestäni harvinaisempaa.
- Tapahtumapaikka on valokuvattu, esimerkiksi liikennerikoksissa, mutta valokuvaliite puuttuu kokonaan. Pahimmillaan kuvia ei ole laisinkaan saatavilla. Seurauksena on todistelun tai muun näytön arvioinnin vajavaisuus. Yleisesti liitteissä esiintyy vajavaisuutta tai niitä on liikaa, jolloin pelkästään todisteiden selvittelyyn kuluu aikaa.

- Sivunumeroinnit puuttuvat, erityisesti liitteiden osalta. Seurauksena on todistelun yksilöintiongelmia esimerkiksi kirjallisen menettelyn asioissa.
- Asianosaisilta on jäänyt tiedustelematta suostumus kirjalliseen menettelyyn. Seurauksena on yleensä ylimääräistä työtä tämän suostumuksen selvittämiseksi.
- Kansilehdelle merkatut rikokset ja niiden kohdistuminen oikeaan epäiltyyn on toteutettu epäselvästi. Seurauksena on yleensä ylimääräistä työtä rikosten kohdistumisen selvittämisen vuoksi.
- Tekoaika tai -paikka on merkattu esitutkintapöytäkirjan kansilehdelle väärin. Esimerkiksi virheellisestä tekoajasta voi seurauksena olla syytteen kaatuminen, jos syyttäjä epähuomiossa ei ole asiaa korjannut ja tuomari arvioi teon tapahtuneen muuna ajankohtana kuin haastehakemuksesta ilmenee.²⁸⁸

Edellä kerrotut kohdat ovat seikkoja, jotka olen havainnut toistuvan tasaisin väliajoin. Kuitenkin suurin osa puutteista ja virheistä on mielestäni ollut korjattavissa olevia ja niistä ei ole aiheutunut rikosasian asianosaisille oikeudenmenetyksen vaaraa. Virheet ja puutteet ovat kuitenkin välillä hidastaneet syyteharkintaa merkittävästi sekä aiheuttaneet turhaa ylimääräistä työtä. Olen myös havainnut, että kuulustelupöytäkirjojen alkuun kirjattavien kuulusteltavan oikeuksien kirjaustapa voi vaihdella suurestikin vaikka kyse olisi kahdesta samanlaisesta tutkittavana olevasta rikoksesta. Tämä on mielestäni erikoista, koska johdonmukaisinta olisi käyttää jokaisessa kuulustelupöytäkirjassa samanlaista tyhjentävää asianosaisen aseman mukaista oikeuksien listaa, jonka kuulusteltava kuulustelun lopuksi allekirjoituksellaan vahvistaa ymmärtäneensä.

4.2 Kyselytutkimuksen tuloksia

Kyselyyn vastasi 28 Itä-Uudenmaan syyttäjänviraston syyttäjää, 14 Vantaalta, 9 Järvenpäästä ja 5 Porvoosta. Syyttäjät arvioivat Vantaalla 214 pöytäkirjaa, Järvenpäässä 98 pöytäkirjaa ja Porvoossa 42 pöytäkirjaa eli kyselytutkimuksen perusteella Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueelta arvioitiin yhteensä 354 pöytäkirjaa. Näin ollen

²⁸⁸ Poliisin esitutkintapöytäkirjaan kirjaama teko aika siirtyy tietoteknisessä järjestelmässä suoraan haastehakemukselle sellaisenaan, jos sitä ei muisteta muuttaa.

kyselytutkimuksen otos on kattava sekä alueellisesti että määrällisesti koko Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueelta. Kattavuuden perusteella tuloksista voidaan tehdä johtopäätöksiä esitutinnan ja erityisesti siinä valmistuvan esitutkinta-aineiston laadusta.

Koko Itä-Uudenmaan syyttäjänvirasto. Kyselytutkimuksen perusteella 94 esitutkintapöytäkirjaa syyttäjien arvion mukaan sisälsi virheitä tai puutteita. Tulos tarkoittaa, että noin 26,6 % otannan kohteena olleista esitutkintapöytäkirjoista oli syyttäjien mielestä laadultaan vajavaisia. Näistä 94:stä pöytäkirjasta 16:sta osalta puute tai virhe johti lisätutkintaan eli noin 17,0 % osalta pöytäkirjoista. 31 pöytäkirjan osalta puute tai virhe korjattiin syyttäjänvirastossa eli noin 33,0 % osalta. 35 pöytäkirjan osalta puutetta tai virhettä ei korjattu eli noin 37,2 % osalta. Loppujen 12:sta pöytäkirjan osalta jäi epäselväksi, miten niiden suhteen virheen tai puutteen osalta toimittiin eli noin 12,8 % osalta.

Vantaan toimipaikka. Vantaalla arvioiduista esitutkintapöytäkirjoista virheellisiä tai puutteellisia oli 61 kappaletta eli noin 28,5 % kaikista Itä-Uudenmaan syyttäjänviraston Vantaan toimipaikassa arvioiduista esitutkintapöytäkirjoista. Näistä 61:stä pöytäkirjasta 11:sta osalta puute tai virhe johti lisätutkintaan eli noin 18,0 % osalta pöytäkirjoista. 21 pöytäkirjan osalta puute tai virhe korjattiin syyttäjänvirastossa eli noin 34,4 % osalta. 27 pöytäkirjan osalta puutetta tai virhettä ei korjattu eli noin 44,3 % osalta. Loppujen 2 pöytäkirjan osalta jäi epäselväksi, miten niiden suhteen virheen tai puutteen osalta toimittiin eli noin 3,3 % osalta.

Järvenpään toimipaikka. Järvenpäässä arvioiduista esitutkintapöytäkirjoista virheellisiä tai puutteellisia oli 26 kappaletta eli noin 26,5 % kaikista Itä-Uudenmaan syyttäjänviraston Järvenpään toimipaikassa arvioiduista esitutkintapöytäkirjoista. Näistä 26:sta pöytäkirjasta 5:n osalta puute tai virhe johti lisätutkintaan eli noin 19,2 % osalta. 8 pöytäkirjan osalta puute tai virhe korjattiin syyttäjänvirastossa eli noin 30,8 % osalta. 3 pöytäkirjan osalta puutetta tai virhettä ei korjattu eli noin 11,5 % osalta. Loppujen 10 pöytäkirjan osalta jäi epäselväksi, miten niiden suhteen virheen tai puutteen osalta toimittiin eli noin 38,5 % osalta.

Porvoon toimipaikka. Porvoossa arvioiduista esitutkintapöytäkirjoista virheellisiä tai puutteellisia oli 7 kappaletta eli noin 16,7 % kaikista Itä-Uudenmaan syyttäjänviraston Porvoon toimipaikassa arvioiduista esitutkintapöytäkirjoista. Näistä 7:stä pöytäkirjasta lisätutkintaan ei johtanut yksikään pöytäkirja. Kahden pöytäkirjan osalta puute tai virhe

korjattiin syyttäjänvirastossa eli noin 28,6 % osalta. 5 pöytäkirjan osalta puutetta tai virhettä ei korjattu eli noin 71,4 % osalta. Porvoossa ei yhdenkään pöytäkirjan osalta jäänyt epäselväksi, miten niiden suhteen virheen tai puutteen osalta toimittiin.

Näin ollen alueellisesti syyttäjänvirastoihin saapuvien puutteellisten ja virheellisten pöytäkirjojen prosentuaalisessa määrässä ei ollut suurta vaihtelua. Porvooseen laadullisesti vajaita pöytäkirjoja on saapunut vähemmän kuin Vantaan ja Järvenpään toimipaikkoihin, mutta määrällisesti Porvoossa on myös arvioitu selvästi vähemmän pöytäkirjoja. Tällöin virhemarginaali Porvoon osalta kasvaa merkittävästi. Tuloksien perusteella pöytäkirjojen virheitä ja puutteita esiintyy melko tasaisesti koko Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueella riippumatta siitä, mikä poliisilaitoksen alueen yksikkö pöytäkirjan on tuottanut.

4.2.1 Yleisimmät virheet ja puutteet 51 -kohtaisen luettelon perusteella

Kaksitoista yleisintä puutetta tai virhettä kyselytutkimuksen 51 -kohtaisen listan perusteella olivat seuraavat seikat alenevassa järjestyksessä. Sulkuihin on merkitty puutteita tai virheitä sisältäneiden pöytäkirjojen määrä.

1. Asianomistajien tai kuultavien nimi- ja yhteystiedot on kirjattu puutteellisesti (11 pöytäkirjaa).
2. Tunnusmerkistökijöistä kuulusteluissa hankittu selvitys on ollut puutteellista (7 pöytäkirjaa).
3. Alle 18 –vuotiaiden asianosaisten edunvalvojien henkilö- ja yhteystiedot on kirjattu puutteellisesti (7 pöytäkirjaa).
4. Asianomistajan vahingonkorvausvaatimuksen osalta on jätetty selvittämättä, saako asianomistaja vähentää arvonlisäveron verotuksessa (7 pöytäkirjaa).
5. Vakuutusyhtiö on jätetty kirjaamatta, vaikka sillä olisi vaatimuksia (6 pöytäkirjaa).
6. Suostumus kirjalliseen menettelyyn on jätetty kirjaamatta eikä pöytäkirjasta käy ilmi, onko asiaa tiedusteltu (6 pöytäkirjaa).
7. Tarpeellinen näyttö asianomistajan korvausvaatimuksesta on jätetty hankkimatta (5 pöytäkirjaa).
8. Puuttuu merkintä siitä, että muulla kuin äidinkielellään kuulusteltava suostuu käsittelyyn muulla kuin äidinkielellään (5 pöytäkirjaa).
9. Kuulustelukieli tai mahdollinen tulkin tarve on jätetty merkitsemättä (5 pöytäkirjaa).

10. Rikoksella aiheutettujen vahinkojen selvittäminen ei ole ollut tarpeeksi yksilöityä (4 pöytäkirjaa).

11. Takavarikkopöytäkirjat ovat sisällöltään ja/tai laajuudeltaan puutteellisia (4 pöytäkirjaa).

12. Anastetun omaisuuden määrä tai arvo on selvitetty puutteellisesti tai väärin (4 pöytäkirjaa).

Karkeasti jaoteltuna näistä puutteista tai virheistä erityisesti kohdilla 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 ja 12 on merkitystä syyttäjän todisteluun ja muuhun näytön arviointiin. Kohta 2 vaikuttaa suoraan esimerkiksi todisteluun, koska syyttäjän on oikeudenkäynnissä näytettävä todistelulla toteen teon tunnusmerkistönmukaisuus. Kohdat 4,5,7 ja 10 puolestaan vaikuttavat esimerkiksi syyttäjän lähtökohtaiseen velvollisuuteen ajaa asianomistajan yksityisoikeudellisia korvausvaatimuksia.²⁸⁹ Kohta 6 puolestaan vaikuttaa siihen, voiko syyttäjä laittaa asian kirjalliseen menettelyyn ja siten välttää mahdollisesti turhan suullisen käsittelyn käräjäoikeudessa. Kohdat 8 ja 9 puolestaan voivat vaikuttaa esimerkiksi esitutkitakertomuksen käyttöön todistelun välineenä, kun oikeudenkäynnissä kuultava poikkeaa aiemmin kertomastaan ja vetoaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin loukkaukseen esitutkinnassa. Kohdan 11 osalta puutteellinen takavarikkopöytäkirja voi estää todistelun ja muun näytön arvioinnin kokonaan, jos ei ole pöytäkirjaa, johon vedota kirjallisena todisteena. Kohdan 12 puutteellisuus puolestaan johtaa näyttöongelmiin esimerkiksi arvioitaessa rikoksen törkeysastetta. Myös kohdat 1 ja 3 vaikuttavat välillisesti syyttäjän todisteluun, koska ilman yhteystietoja osapuolten mahdollinen kuuleminen ja kutsuminen oikeudenkäyntiin vaikeutuvat.²⁹⁰

Kyselytutkimuksen perusteella yleisimpien virheiden tai puutteiden lisäksi vajaavaisuuksia, joilla on suoraa merkitystä syyttäjän todistelun ja muun näytön arvioinnin kannalta, oli useita. Tällaisia olivat esimerkiksi:

- Jätetty merkitsemättä sellaisen anastetun omaisuuden tai vahingoitetun omaisuuden määrä tai arvo, josta asianomistaja ei vaadi korvauksia.
- Takavarikkopöytäkirjat puuttuivat.
- Kuulustelujen kirjaamisessa on tyydytty viittaamaan tutkintailmoitukseen tai aiemmin lausuttuun.

---

²⁸⁹ ROL 3:1, 3:9. VKS:2006:3.

²⁹⁰ Rajaukset välillisestä ja välittömästä vaikutuksesta ovat yksinkertaistettuja ja niiden tarkoitus on vain kuvata yleisesti aiheutuvia

- Valokuvapöytäkirjoja on puuttunut, vaikka rikospaikka, vahingot tai vammat on valokuvattu.
- Seikkojen on oletettu olevan riidattomia, eikä tunnustamista ole tiedusteltu.

4.2.2 Syyttäjien kommentteja puutteista ja virheistä

Näiden 51 –kohtaisen listan perusteella ilmoitettujen puutteiden tai virheiden lisäksi syyttäjät ovat kommentteissaan voineet tuoda esiin seikkoja puutteellisten esitutkintapöytäkirjojen osalta. Kyselytutkimuksessa syyttäjiltä on saatu kommentteja 102 kappaletta. Esitettävät kommentit on valikoitu kommenttien joukosta kiinnittäen huomiota sen merkitykseen syyttäjän todistelun kannalta. Kommentteja on lyhenteiden ja muiden syyttäjien kirjaamien lyhennelmien osalta muokattu selkeämpään muotoon, muuttamatta kommenttien asiasisältöä. Jokaisen kommentin tai kommenttien alussa on esitutkintapöytäkirjassa päänimikkeenä ollut rikos. Jos kommentteja on päärikoksen jälkeen useampia, on ne otettu eri esitutkintapöytäkirjoista. Lisäksi on merkitty, mikäli asiassa on tehty ennakkoilmoitus tai esitutkintayhteistyötä.

Ampuma-aserikos: *”Jäänyt epäselväksi, onko omaisuus hävitetty vai pitääkö tehdä menettämisvaatimus. Osan aineista kohdalla ei ilmene, mitä aineet ovat olleet; laboratorion lausunto mainitaan, mutta ei liitteenä.”*

Huumausainerikos: *”Vastaaja on myöntänyt myyneensä huumausainetta. Esitutkinnassa ei ole selvitetty, ei edes vastaajalta kysymällä, mitään määriä. Kyse monesta henkilöstä, ei pyydetty lisätutkintaa.”*

”Pöytäkirjojen liitteenä olevissa Keskusrikospoliisin lausunnoissa todettu aine määritelty toisessa lääkkeeksi ja toisessa huumausaineeksi”

”Takavarikkopöytäkirja sekava, ei selviä mitä aineita ja mistä tarkkaan ottaen takavarikoitu.”

”Valokuvaliite kannabisviljelmästä puuttui, eikä partio ollut ilmeisesti edes ottanut kuva. Tämä poikkeaa huomattavasti siitä, mitä kasvatustutkimuksissa yleensä on ollut tehtynä.”

Lievä petos: *”Tekopaikat on kirjattu väärin”*

Petos: *”Jutun tutkinta kesti yli 4 vuotta ja osa ehti vanhentua. Ilmeisesti tutkija on vaihtunut useaan otteeseen.”*

"Pöytäkirjalla on tullut jo ennen sen kasaamista vanhentunut näpistys. Juttu on muutoinkin vanha. Teot olisi voitu käsitellä muiden tekojen kanssa, jos olisi toimittu ajoissa. Asiassa ei ole oltu yhteydessä syyttäjään, pöytäkirja on kasattu epäselvästi ja epäloogisesti liitteiden osalta."

Törkeä petoksen yritys: *"Teko kiistetty, näyttö jäänyt hankkimatta ja olisi edellyttänyt ennakoilmoituksen."*

Törkeä kavallus: *"Näytön hankkiminen on puutteellinen. Olisi toivonut ennakoilmoitusta / etukäteisilmoitusta ennen jutun vapauttamista syyttäjänvirastoon."*

Liikenneturvallisuuden vaarantaminen: *"Asianomistajan kuulustelu on vain viittaus ilmoitusosan tekstiin"*

Rattijuopumus: *"Tunnustuksia ei ollut kirjattu yksiselitteisesti."*

"Pöytäkirjaan ei ole merkitty onko ajoneuvoa tutkittu juomapullojen löytymiseksi vaikka jälkinauttimisväite."

Näpistys: *"Epäiltynä kuullun asema muutettu esitutkinnassa ilman, että merkintää siitä olisi pöytäkirjassa tai perustetta sille; selkeästi syylistynyt vähintään avunantoon, nyt jätetty pois kansilehdeltä. Yhtä osallista ei ole kuultu lainkaan, vaikka nimi selvillä."*

Näpistys, asiasta tehty ennakoilmoitus ja asiassa tehty esitutkintayhteistyötä: *"Tutkinnan aikana ei ole oltu yhteydessä syyttäjään, vaikka aluksi näin sovittiin mahdollisimman keskitetyn paketin aikaansaamiseksi. Pöytäkirjaa ei ole toimitettu syyttäjälle tarkistusta varten ennen vapauttamista. Pöytäkirjalle on jätetty asianomistajarikos, jossa ei rangaistusvaatimusta. Anastusilmoitukset yhtä lukuun ottamatta puuttuivat."*

Varkaus: *"Varkauksien tekopaikaksi oli syötetty Vantaa eikä pöytäkirjastakaan ilmennyt sanallakaan, että tekopaikka on Lapinjärvi."*

"Vastaajan kuulustelu voisi olla hieman informatiivisempi, kertomuksesta ei tule esiin juuri mitään. Ei voi tietää mistä todistelua tarvitaan."

"Todistaja oli ottanut valokuvia teosta ja tekijöistä, mutta poliisi ei ollut ottanut näitä talteen, vaikka todistaja oli näyttänyt kuvat partiolle. Koska todistaja on nyt poistanut kuvat, niin ei ole mitään näyttöä. Seurauksena syyttämättäjäättämispäätös tuli."

Moottorikulkuneuvon käyttövarkaus: *"Asianomistajan kanta kirjalliseen menettelyyn on selvittämättä. Tekoaikaa olisi vähän voinut haarukoida eli kysyä edes sitä kauanko autoa käytettiin. IF:n osoitetiedot jne. kirjaamatta."*

"Kiistetty juttu, todistajia ei ole kuultu."

"Ei ole kysytty huumaavien lääkeaineiden käytöstä. Ei ole selvitetty, onko ollut oikeus käyttää vai ei."

Lievä pahoinpitely: *"Kyse on alle 3 kuukauden päästä vanhenevasta jutusta. Olisi pitänyt tehdä ennakkoilmoitus. Muistutettu tutkijaa ja tutkinnanjohtajaa."*

Lievä pahoinpitely, asiassa tehty esitutkintayhteistyötä: *"Asia tutkinnassa todella pitkään. Seurauksena rikokset vanhentuneet."*

Pahoinpitely, asiassa on tehty esitutkintayhteistyötä: *"Tutkija tuli juttelemaan syyttäjän kanssa vasta, kun kaikki kuulustelut, muun muassa 4 todistajaa, oli jo tehty. Palaverin jälkeen asia laitettiin syyttäjän ehdotuksesta sovitteluun, juttu sovittiin ja jäi sitten syytteeseen saattamatta. Jos syyttäjän kanssa olisi keskusteltu aiemmin, olisi todennäköisesti todistajien kuuleminen ollut turhaa."*

"Tutkintailmoituksen selostusosassa mainintoja näytöstä, joka ilmene pöytäkirjasta. Myöhemmin on selvitetty lisätutkinnalla. Lisätutkinnassa lisätutkintapyyntö liitetty pöytäkirjaan, joka on myöhemmin poistettu. Lisätutkinnassa on pyydetty kuulemaan todistajaa. Tämä kertoo, ettei itse nähnytkaan tapahtumia vaan kuuli kaveriltaan. Tämän jälkeen loogisesti olisi voinut oma-aloitteisesti kuulla tämän silminnäkijän. Asia jätetty sikseen, kuullaan käräjillä, jos tarvetta."

Törkeä pahoinpitely, asiassa tehty esitutkintayhteistyötä: *"Vanha juttu, josta tehty ennakkoilmoitus aivan liian myöhään."*

Törkeä raiskaus, asiassa tehty esitutkintayhteistyötä: *"Esitutkinta venynyt tarpeettomasti, mutta hoidettu asiallisesti loppuun."*

Lähestymiskiellon rikkominen: *"Lähestymiskielltoratkaisu puuttui."*

Törkeä viestintäsalaisuuden loukkaus, asiassa tehty esitutkintayhteistyötä: *"Tutkijan kanssa keskusteltu teknisen tutkinnan tuloksista. Asiassa syyteoikeuden vanhentumisvaara, jonka johdosta ennakkoilmoitus olisi tullut tehdä hyvissä ajoin". (Tapauksessa ennakkoilmoitusta ei ollut tehty.)*

Väärennys: *"Rikoksesta epäilty jätetty kuulustelematta näihin rikoksiin."*

4.2.3 Kyselytutkimuksen tulosten arviointia

Kyselytutkimuksen tulosta voidaan pitää huolestuttavana, koska esitutkinnan ja sen perusteella laadittavan esitutkinta-aineiston tulisi toimia valmistelevana aineistona

syyteharkinnalle ja mahdolliselle oikeudenkäynnille. Jos esitutkintapöytäkirjoista noin 26,6 prosenttia on virheellisiä tai puutteellisia, perusajatus lähes aina hyvin valmistellusta aineistosta myöhempää jatkokäsittelyä varten ei ainakaan sellaisenaan toteudu toivotulla tavalla. Tämä tarkoittaa suurta määrää lisätyötä niin poliisille, syyttäjälle kuin tuomioistuimelle. Syyttäjä joutuu tarvittaessa vaatimaan poliisilta lisätutkintaa, jolloin poliisin on avattava jo kerran tutkittu asia uudelleen esimerkiksi tekemällä uusia teknisiä tutkimuksia tai kuulustelemalla uusia henkilöitä. Vaihtoehtoisesti syyttäjä vie asian sellaisenaan tuomioistuimeen, vaikka sinänsä selvä asia olisi voitu mahdollisesti käsitellä kirjallisessa menettelyssä, tehdä asiasta syyttämättäjäättämisspätös tai antaa rangaistusvaatimus. Tällöin tuomioistuimessa voidaan joutua järjestämään kuuleminen asiasta, jonka olisi voinut selvittää jo esitutkinnassa suoritetuissa kuulusteluissa.

Kuitenkin tarkastellessa virheitä 51 –kohtaisen luettelon perusteella, niin suuri osa virheistä liittyy nimi- ja yhteystietojen merkintään. Tällä ei sinänsä ole suoraa merkitystä myöhemmälle todistelulle ja muulle näytön arvioinnille, mutta näiden seikkojen selvittäminen aiheuttaa turhaa lisätyötä syyttäjille. Tähän käytetty aika on pois syyttäjän muusta työajasta, jonka ydinsisältöä ei ole nimi- ja yhteystietojen etsintä. Muiden syyttäjän todisteluun ja muuhun näytön arviointiin enemmän vaikuttavien seikkojen, kuten puutteellisen selvityksen hankkiminen tunnusmerkistökijöistä kuulusteluissa tai merkinnän puuttuminen siitä, että muulla kuin äidinkielellään kuulusteltava suostuu käsittelyyn muulla kuin äidinkielellään, aiheuttavat jo vakavampia ongelmia todistelua ajatellen. Merkinnän puuttuminen siitä, että muulla kuin äidinkielellään kuulusteltava suostuu käsittelyyn muulla kuin äidinkielellään voi aiheuttaa pahimmillaan niin vahvan epäillyn oikeusturvan loukkauksen, että esitutkintakertomukselle asetetaan hyödyntämiskielto eikä sitä voida käyttää todisteena oikeudenkäynnissä epäillyn poiketessa esitutkinnassa kertomastaan.²⁹¹

Esitutkintapöytäkirjoista annettujen kommenttien perusteella esiin nousi virheellisiä tekopaikkojen kirjauksia, jotka vaikuttavat oikean oikeuspaikan valintaan. Liitteiden, kuten takavarikkopöytäkirjojen ja kuvien osalta löytyi virheitä ja puutteita, jotka estävät käytön kirjallisena todisteena oikeudenkäynnissä. Kuulusteluista laaditut kuulustelukertomukset eivät ole tuottaneet syyteharkinnan kannalta toivottua informaatiota tai asiaan liittyviä henkilöitä ei ole laisinkaan kuultu, mikä johtaa näytön esittämisen vaikeutumiseen.

---

²⁹¹ KKO 2012:45.

Kommenteista erityisesti näkyy näytön hankkimisessa sekä näyttönä olevien kirjallisten todisteiden laadinnassa olevan puutteita. Välillä kirjallisia todisteita ei ole edes liitetty esitutkinta-aineistoon mukaan. Myös, vaikka esitutkintayhteistyötä olisi suoritettu, ei esitutkinta ja siinä tuotettu aineisto ole aina ollut syyttäjän toiveiden mukaista. Kommentit ovat pitkälti 51 –kohtaisessa listassa esitettyjen puutteiden ja virheiden kaltaisia, lähinnä niiden sisältöä täydentäviä.

Huolestuttava seikkana kommenteissa näkyy myös esitutkinnan kohtuuton venyminen, josta Suomi on saanut useita langettavia tuomioita EIT:ssa arvioitaessa rikosprosessin kokonaiskestoa ja siten oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuutta. Pahimmillaan jutut ovat vanhentuneet pitkittyneen esitutkinnan johdosta. EIT ei ole kevään 2011 jälkeen antanut Suomelle langettavia tuomioita rikosjuttujen venymisestä. Tämä kuitenkin johtuu siitä, että ylipitkät kestot on nykyisin hyvitetävissä lieventämällä rangaistusta ja maksamalla rahallisia hyvityksiä, jolloin EIT:lla ei ole myöskään tarvetta tutkia kestoon perustuvia valituksia.²⁹²

Toisaalta kyselytutkimuksen perusteella esitutkintatoimenpiteitä oli riitautettu vain yhdessä tapauksessa. Tämä viittaisi siihen, että esitutkintatoimenpiteiden kohteeksi joutuvat kokevat esitutkinnan toimitetun laillisesti, vaikka moni esitutkintatoimenpiteiden kohteista tuskin täysin tiedostaa kaikkia oikeuksiaan ja niiden sisältöä poliisin informoidessa heitä niistä. Näin ollen kyselytutkimuksen perusteella esitutkinnasta laadittavan esitutkinta-aineiston virheetön kokoaminen esitutkintapöytäkirjaan tehtävine merkkauksineen, aiemmin alajaksossa 2.5 selostetun poliisihallituksen ohjeistuksen mukaisesti, aiheuttaa ongelmia. Myös esitutkinnan kohdistaminen oikeanlaisen aineiston eli objektiivisen näytön tuottamiseksi syyttäjälle todistelua ja muuta näytön arviointia varten ei toteudu ideaalilla tavalla ja johtaa ylimääräisiin toimenpiteisiin, kuten esimerkiksi oikeudenkäyntiin ja siellä esitettävään todisteluun näytön täydentämiseksi.

Tulokset vastaavat pitkälti syyttäjänvirastossa harjoittelijana tekemiäni havaintoja esitutkinta-aineistojen virheistä ja puutteista, erityisesti rikoksen tunnusmerkistötekijöistä kuulusteluissa hankitun selvityksen puutteellisuus. Tämä seikka sekä muut virheet ja puutteet vahvistavat käsitystäni siitä, ettei poliisissa tarpeeksi usein osata ottaa huomioon syyttäjän tarpeita syyteharkinnassa, jossa mietitään myöhempää todistelua ja muuta

---

²⁹² Tilanne 8.7.2014, www.vksv.fi, haettu 16.8.2014. Laki oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä (362/2009).

näytön arviointia. Tämä puolestaan voi johtua huolimattomuudesta tai ymmärtämättömyydestä. Jotkin vastaukset viittaisivat osittain toimimattomaan esitutkintayhteistyön, mikä voi ilmentyä virheellisenä ja puutteellisena esitutkinta-aineistona.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA TULEVAISUUS

5.1 Yhteenvedo tutkielmasta

Tutkielman perusteella voidaan todeta, että esitutkinta-aineistolla on suuri merkitys syyttäjän todistelun onnistumisen ja erityisesti sen suunnitelmallisen rakentamisen kannalta. Hyvän esitutkinta-aineiston voi sanoa olevan perus- ja ihmisoikeusmyönteisesti lainmukainen sen toteuttaessa samanaikaisesti rikoksen selvittämistä ja yksilön oikeusturvaa. Tällainen esitutkinta-aineisto palvelee parhaiten myös rikosoikeudenkäynnin valmistelevalle tarkoitusta ja täten myös syyttäjän todistelua sekä muuta näytön arviointia. Rikosasian kirjallisessa menettelyssä esitutkinta-aineiston laadun merkitys korostuu, koska suullista todistelua sisältävää pääkäsittelyä ei pidetä. Toisaalta vakavammat puutteet esitutkinnassa ja sen perusteella laaditussa esitutkinta-aineistossa eivät ole korjattavissa edes suullisessa käsittelyssä.

Poliisihallitus on laatinut esitutkintapöytäkirjan laatimisesta tarkan ohjeistuksen, jossa on otettu huomioon perus- ja ihmisoikeusmyönteinen laintulkinta. Ohjeistuksen tarkoituksena on ollut luoda yhtenäinen käytäntö esitutkinta-pöytäkirjojen laatimiseksi ja estää niissä esiintyvien puutteiden tai virheiden syntymistä. Päivittäisessä poliisin työssä laadukkaasti esitutkinta-aineiston toteutuminen kuitenkin vaihtelee, kuten kyselytutkimuksen tuloksista voidaan havaita.

Vaikka poliisin tehtävänä on vastata esitutkinnan suorittamisesta, niin syyttäjällä on lopulta vastuu esitutkinnassa hankittavan aineiston muotoutumisesta sellaiseksi, että se palvelee mahdollista myöhempää oikeudenkäyntiä ja siellä esitettävää todistelua. Syyttäjän on huolehdittava, että asiaa on esitutkinnassa selvitetty tarpeeksi. Syyttäjän on tarvittaessa tehtävä poliisille lisätutkintapyyntö tai muutoin ohjattava tutkintaa. Tämä kuvastaa hyvin ajatusta siitä, että poliisin ja syyttäjien esitutkintayhteistyön tulee olla saumatonta. Samalla yhteistyön tulee tehostaa poliisin ja syyttäjien toimintaa kokonaisuudessaan. Syyttäjät ja poliisit ovat molemmat oman osa-alueensa asiantuntijoita ja vaihtamalla informaatiota keskenään voidaan rikosten selvittäminen saada mahdollisimman tehokkaaksi.

Syyttäjän todistelun osa-alueena oleva näytön arviointi ei rajoitu pelkästään oikeudenkäynteihin. Syyttäjän on esitettävä todistelua lähellä olevaa näytön arviointia myös syyttämättäjäättämispäätöksissä sekä arvioitava syyllisyyden toteen näyttämistä

rangaistusvaatimusta antaessaan. Erityisesti seuraamusluonteisten syyttämättäjättämispäätösten osalta syyttäjän tekemä syyksi lukeminen edellyttää vahvaa näyttöä esitutkinta-aineiston perusteella, koska päätös perustuu täysin esitutkinta-aineistossa ilmi tulleeisiin seikkoihin. Tästä johtuen myös esitutkinta-aineiston on oltava laadultaan sellaista, että kirjallisten johtopäätösten tekeminen syyksi lukemisen muodossa ylipäänsä on mahdollista. Vastaavasti rangaistusvaatimuksen antaessaan syyttäjän on kyettävä esitutkinta-aineiston perusteella lukemaan teko syyksi, vaikka perusteluja ei tarvitakaan. Syyttäjälle onkin sanottu seuraamusluonteisen syyttämättäjättämispäätöksen tai rangaistusvaatimuksen antaessaan kuuluvan tuomiovallan käyttöön verrattavissa olevia tehtäviä.

5.1.1 Johtopäätökset

Tutkielman perusteella hyvä esitutkinta-aineisto syyttäjän todistelun ja muun näytön arvioinnin kannalta toteutuu kohtalaisesti. Virheet tai puutteet, jotka esitutkinta-aineistoissa toistuvat, voidaan karkeasti jakaa kahtia.

1. Virheet ja puutteet, jotka aiheutuvat huonosta työn laadusta eli laatuvaatimusten noudattamatta jättämisestä, mutta niistä ei yleensä seuraa ongelmia todistelulle ja muulle näytön arvioinnille. Tällöin esimerkiksi kuulusteluissa esitettyjä kysymyksiä ei ole osattu laatia oikein, jotta saataisiin rikoksen tunnusmerkistöä tukevaa näyttöä. Ongelma voidaan ratkaista esimerkiksi kuulemalla henkilö uudelleen esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä. Muita tällaisia vähämerkityksellisempiä korjattavissa olevia virheitä ja puutteita ovat esimerkiksi asianosaisten ja heidän yhteystietojen kirjaamatta jättäminen sekä valokuva-liitteen puuttuminen, vaikka todisteet olisi kuvattu. Vähäiset virheet ja puutteet ovat selvästi merkittävin osa kaikista virheistä ja puutteista, joita esitutkinta-aineistoissa esiintyy. Tämän ryhmän virheillä ja puutteilla on vähäinen vaikutus syyttäjän todisteluun ja muuhun näytön arviointiin ja siten lopulta rikosvastuun toteuttamiseen.

2. Virheet ja puutteet, jotka aiheutuvat huonosta työn laadusta eli laatuvaatimusten noudattamatta jättämisestä ja niistä yleensä seuraa ongelmia todistelulle ja muulle näytön arvioinnille. Tällöin esimerkiksi asian kannalta oleellista todistetta ei ole dokumentoitu tai muita poliisin tutkintatoimenpiteitä ei ole suoritettu asian edellyttämällä tavalla, eikä asian korjaaminen myöhemmin ole mahdollista. Seurauksena syyttäjällä ei ole käytettävissään kaikkea näyttöä. Tähän virheiden ja puutteiden ryhmään kuuluvat syytetyn oikeuksien

loukkaukset, jotka voivat vaikuttaa myöhempään esitutkinta-aineiston perusteella esitettävään todisteluun todisteen hyödyntämiskiellon muodossa. Tästä esimerkkinä KKO 2012:45, jossa ilman avustajaa annettua esitutkintakertomusta ei saanut hyödyntää näyttönä oikeudenkäynnissä. Tämän ryhmän virheillä ja puutteilla on suuri vaikutus syyttäjän todisteluun ja muuhun näytön arviointiin ja siten lopulta rikosvastuun toteuttamiseen.

Yhteistä molempien ryhmien virheille ja puutteille kuitenkin on, että niistä pääsääntöisesti aiheutuu ylimääräistä työtä poliisi-, syyttäjä- ja tuomioistuintasolla. Rikoksen esitutkinnan ja sen pohjalta laadittavan hyvän esitutkinta-aineiston toteuttaminen yhdellä kertaa, esimerkiksi ilman lisätutkintoja tai ylimääräisiä kuulemisia tuomioistuimessa, on ideaalitilanne, johon tulee päivittäisessä toiminnassa pyrkiä. Poliisihallituksen ohjeistuksella esitutkintapöytäkirjan laatimisesta tähän ideaalitilanteeseen tulisi pystyä. Tämä ohjeistus ottaa huomioon syyttäjän todistelun ja muun näytön arvioinnin tarpeet ja siinä on otettu huomioon myös perus- ja ihmisoikeusmyönteinen laintulkinta. Se, että kyselytutkimuksen perusteella noin 26,6 prosenttia esitutkintapöytäkirjoista oli puutteellisia tai virheellisiä, on edellä kerrottu huomioiden huolestuttava tulos. Poliisihallituksen ohjeistuksen olettaisi olevan poliisien tiedossa ja hallinnassa.

Kyselytutkimuksen tulos ei kerro ongelmista pelkästään poliisin puolella vaan ongelmat koskevat myös syyttäjää. Syyttäjä lopulta vastaa siitä, että esitutkinta-aineisto on syyteharkintaa varten riittävä. Tämä viittaisi siihen, että syyttäjän ja poliisin välinen tiedonvaihto ei toimi parhaalla mahdollisella tavalla. Kyselytutkimuksessa saatujen kommenttien perusteella esitutkintayhteistyön toteuttamisessa onkin toivomisen varaa. Syyttäjän vastatessa esitutkinta-aineiston asianmukaisuudesta esitutkintayhteistyön tulisi olla saumatonta. Syyttäjä oikeudellisen tiedon asiantuntija tulisi neuvoa ja ohjata poliisin esitutkintaa, jos poliisin tuottamassa esitutkinta-aineistossa huomataan toistuvasti puutteita. Tarvittaessa syyttäjä voi laatia ohjeistuksia poliisille yhdenmukaisen linjan saavuttamiseksi.

Kuitenkin mielestäni ideaalissa tilanteessa sekä poliisi että syyttäjä toimivat omalla osaamisalueellaan, jota esitutkintayhteistyö tarvittaessa täydentää. Poliisin ja syyttäjän toimiessa omalla ydinosamisalueellaan resurssit suuntautuvat tehokkaimmalla mahdollisella tavalla. Vaativien rikostutkintojen osalta tilanne on kuitenkin toinen ja näiden osalta on järkevää suorittaa yhteistyötä heti tutkinnan alusta. Jos nykyisen kaltaisia

puutteita tai virheitä esitutkinta-aineistossa esiintyy, mielestäni erityisesti poliisien koulutusta esitutkinta-aineiston laatimisesta tulisi lisätä. Koulutuksessa tulisi keskittyä siihen, miten laadittu esitutkinta-aineisto vaikuttaa myöhempään syyteharkintaan ja siinä tehtäviin päätöksiin. Tämän ymmärtäminen edellyttää poliisien osalta myös rikosten tunnusmerkistöjen hyvää osaamista, koska tutkinnan tulee kohdistua niihin. Näin ollen myös poliiseilta nykyisin edellytetään hyvää oikeudellista osaamista omalla osaamisalueella.

5.1.2 Kohti virheiden ja puutteiden minimointia

Toisaalta tavoiteltaessa hyvää esitutkinta-aineistoa syyttäjän todistelun ja muun näytön arvioinnin kannalta katson, että siihen ei pidä pyrkiä hinnalla millä hyvänsä. Ihmiset tekevät virheitä ja poliisin käsitellessä suuria määriä rikosasioita vuosittain, joukkoon mahtuu sekä hyviä että huonoja esitutkinta-aineistoja. Vaikka ideaalitilanne olisikin virheettömyyden tila, todellisuudessa tulee pyrkiä virheiden ja puutteiden minimointiin. Mielestäni tutkittavan rikoksen vakavuustason kasvaessa virheiden ja puutteiden minimointiin tulee kiinnittää entistä enemmän huomiota, koska tällöin myös mahdolliset oikeudenmenetykset niin syyttäjän rikosvastuun toteuttamisen kuin muidenkin asianosaisten kannalta ovat merkittävämpiä.

Tältä osin olisikin mietittävä, tuleeko jokainen esitutkinta suorittaa omana yksittäisenä erillisenä uniikkina tutkintana vai tulisiko niin sanotuissa yksinkertaisissa massarikoksissa, kuten vähäisissä liikenne- ja omaisuusrikoksissa, käyttää kuulusteluissa ja todisteiden kokoamisessa vakiopohjaisia malleja. Näissä vakiopohjaisissa malleissa voitaisiin ottaa huomioon muutamia yleisesti toistuvia erityistilanteita. Nykyisin, kun esitutkinnassa suoritetaan kuulusteluja, vaihtelevat kysymykset paljonkin riippuen kuulustelijasta. Samalla tavalla asian kannalta kerätyt todisteet saattavat vaihdella niiden kokoajan mukaan. Toki jokaisen rikoksen tutkinnassa voi tulla normaalista poikkeavia tilanteita, jolloin vakiopohjaiset mallit eivät soveltuisi, mutta näissäkin tilanteissa ne toimisivat hyvänä lähtökohtana. Vakiopohjien käyttö todennäköisesti vähentäisi virheitä ja puutteita, joita yleisestä huolimattomuudesta aiheutuu. Vaikka poliisihallitus on luonut esitutkintapöytäkirjan laatimisohteet, ne eivät pituutensa ja yksityiskohtaisuutensa vuoksi välttämättä kaikilta osin jää muistiin, etenkin uusille vasta aihealueeseen perehtyville. Tämä ei kuitenkaan tarkoittaisi Poliisihallituksen ohjeistuksesta luopumista vaan, että

ohjeistuksen apuna olisi vakiopohjaisia malleja rikosten esitutkintaan ja siitä muodostettavaan esitutkinta-aineistoon.

Tämän yhdenmukaistamisen osa-alueena kaikkien kuulustelupöytäkirjojen alkuun tulisi laatia yhtenäiset kuulusteltavan oikeuksista ja niiden sisällöstä kertovat ilmoitusosat. Kuulusteltavan oikeuksien kirjaamistavan olen huomannut vaihtelevan suuresti. Kuulusteltavan oikeuksista kertovia listoja voisi myös olla yleisimmillä vierailla kielillä ulkomaalaisten kuulusteluista aiheutuvien ongelmien välttämiseksi, vaikkakaan tämä ei kokonaan poistaisi tulkin tarvetta. Yhtenäistämällä voitaisiin ainakin jossain määrin välttää vetoamisia kuulusteluissa tapahtuneisiin oikeudenloukkauksiin, kun kuulusteltavalle kerrottavien oikeuksien lista on tyhjentävä ja tämä lopuksi allekirjoituksellaan kuittaa ymmärtäneensä kuulustelupöytäkirjaan kirjatut oikeudet ja niiden sisällön. Lopullinen varmuus kuulusteluiden asianmukaisuudesta ja siten oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisesta voitaisiin varmistaa videoimalla kaikki kuulustelut. Tätä tulisi harkita ainakin vakavampien rikosten osalta.

5.2 Tulevaisuuden haasteet ja niihin vastaaminen

Poliisi, syyttäjälaitos ja tuomioistuinlaitos ovat läpi historian olleet muutoksen alla, mutta erityisesti 2010 –luvulla alkanut nopeasti syventynyt taloudellinen taantuma on asettanut kaikki nämä kolme instanssia säästöpainneiden alle. Tämä on käytännössä tarkoittanut henkilöstöresurssien vähentämistä ja toimintamenetelmien kehittämistä entistä tehokkaammiksi. Esimerkiksi valtakunnansyyttäjä Matti Nissinen totesi Lakimiesuutisissa, että ei ole aikaisemmin nähnyt näin synkkiä taloudellisia näkymiä syyttäjälaitoksen kannalta.²⁹³ Jatkuva säästäminen on myös asettanut tarkastelun alle oikeusturvan toteutumisen tulevaisuudessa.

Lakimiesliiton varatoiminnanjohtaja Mikko Salo totesi Lakimiesuutisten pääkirjoituksessaan oikeushallinnon olevan yhteiskuntamme ydintoiminto ja sen kehittämistä ja ylläpitoa ei voida laiminlyödä. Salon mukaan oikeuspoliittiset kysymykset ovat kuitenkin vähemmän poliittisia irtopisteitä tuottavia ja näin hautautuvat kansalaisten jokapäiväisten elämään välittömämmin vaikuttavien asioiden alle. Esimerkkinä mainittakoon, että Ruotsissa

---

²⁹³ Lakimiesuutiset 5/2014, s. 11.

tuomioistuimiin, syyttäjälaitokseen ja oikeusapuun käytetään euromääräisesti lähes 50 prosenttia enemmän rahaa asukasta kohden kuin Suomessa.²⁹⁴

Säästäminen yleensä johtaa henkilöstön vähentämisiin. Poliisin ja syyttäjän osalta henkilöstön vähentäminen lähtökohtaisesti tarkoittaa, että käytettävissä oleva aika yhtä rikosasiaa kohden vähenee. Tämä todennäköisesti vaikuttaa myös suoritettavaan esitutkintaan ja siitä muodostettavaan esitutkinta-aineistoon ja sen laatuun. Todennäköisyys puutteisiin ja virheisiin esitutkinta-aineistoissa kasvaa. Samalla rikosprosessin kokonaiskesto esitutkinnasta lukien pitkittyy.

Vähentyviin taloudellisiin resursseihin voidaan kuitenkin yrittää vastata työtoimenpiteitä kehittämällä. Toimenpiteet voivat olla yleisiä työtapojen kehittämisiä tai lainsäädännöllisiä muutoksia. Tulisi siis pyrkiä ratkaisuihin, joissa vähentyneillä taloudellisilla resursseilla päästään vähintään yhtä hyvään asetettuun laadulliseen tasoon kuin nykyisin. Huomioitava näkökulma on myös se, että EIT ei juuri ole ratkaisukäytännössään pitänyt taloudellisten resurssien niukkuutta hyväksyttävänä syynä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin loukkauksille. Valtion on järjestettävä oikeuslaitos siten, että EIS 6 artiklan mukaiset oikeudet voidaan turvata.²⁹⁵

5.2.1 Taloudelliset realiteetit

Oikeusministeriön hallinnonalan yhtenä keskeisenä yhteiskunnallisena vaikuttavuustavoitteena on rikosvastuun toteutuminen tehokkaasti ja laadukkaasti asianosaisten oikeusturva huomioon ottaen.²⁹⁶ Tähän pääseminen edellyttää riittäviä taloudellisia resursseja. Valtakunnansyyttäjä Matti Nissisen mukaan oikeusministeriön esittämän nykyisen vuoden 2016 talousarvion perusteella kaikki määräaikaisten syyttäjät joudutaan irtisanomaan ja mahdollisesti osa myös virassa olevista syyttäjistä.²⁹⁷ Syyttäjälaitokselle vahvistetussa taloudellisessa kehyksessä on 3,7 miljoonan euron vähennys vuodesta 2014 vuoteen 2016.²⁹⁸ Vastaavasti poliisissa henkilötövuosien

²⁹⁴ Lakimiesuutiset 6/2014, s. 7.

²⁹⁵ Guincho v. Portugali 1984, kohta 41. Burdov v. Venäjä 2002, kohta 35.

²⁹⁶ Valtiovarainministeriön talousarvioesitys vuodelle 2015, oikeusministeriön hallinnonala, s. 2.

²⁹⁷ Valtakunnansyyttäjä Matti Nissinen Itä-Uudenmaan syyttäjänviraston vierailulla 26.9.2014.

²⁹⁸ Itä-Uudenmaan syyttäjänvirasto tiedote henkilöstölle 3.10.2014.

vähennystarve vuoden 2013 toteumasta vuoden 2015 tavoitteeseen on sisäministeriön mukaan 564 henkilötyövuotta, joista poliisimiesten määrä on 137 henkilötyövuotta.²⁹⁹

Luvut ovat huomattavia ja mahdollisesti vain alkua talouden näkymien synkistyessä. Lukujen toteutuessa ne eivät voi olla vaikuttamatta esitutkintaan ja siten esitutkinta-aineistojen laatuun. Tällöin myös asianosaisten oikeusturva on uhattuna. Toisaalta poliisien ja syyttäjien määrä vaikuttavat toisiinsa. Jos poliiseja on vähemmän, myös syyteharkintaan saapuu vähemmän asioita. Tulevaisuuden taloudellisten realiteettien muotoutumiseen kuitenkin merkittävästi vaikuttavat vuonna 2015 pidettävät eduskuntavaalit ja uuden hallituksen tekemät talouspäätökset.

Näin ollen, kun tällä hetkellä ennustetut taloudellisista syistä johtuvat vähennystarpeet otetaan huomioon, näyttäisi ainoaksi ratkaisuksi jäävän työtoimenpiteiden kehittäminen yksinkertaistetuimmiksi ja siten kustannuksiltaan edullisemmiksi. Ainoastaan näin kyetään vastaamaan supistuviin resursseihin. Työtapojen yksinkertaistaminen voi tapahtua paremmin ohjeistuksin ja tekniikan avulla, joilla vähennetään mahdollisen ylimääräisen työn määrää. Tähän pyrkivästä hankkeesta hyvä esimerkki on parhaillaan valmisteltava syyttäjälaitoksen ja yleisten tuomioistuinten asian- ja dokumentinhallinnan kehittämishanke, jonka on tarkoitus muuttaa poikkihallinnollinen yhteistyö sähköiseksi ja tehokkaammaksi.³⁰⁰ Muuttamalla yhteistyö sähköiseksi, säästetään myös materiaalikustannuksissa. Kuitenkin esimerkiksi syyttäjälaitoksessa 85 % menoista syntyy henkilöstön palkoista.³⁰¹ Samanaikaisesti työtoimenpiteitä voidaan kehittää lainsäädännöllisin muutoksin pyrkimällä yksinkertaistettuihin menettelyihin, joilla säästetään erityisesti syyttäjä- ja tuomioistuinlaitoksen resursseja.

5.2.2 Lainsäädännön muutoksilla yksinkertaistettuihin menettelyihin

Lainsäädännön muutoksilla voidaan yksinkertaistaa rikosvastuun toteuttamista taloudelliset resurssit huomioiden. Muutoksia on jo nyt tiedossa. Vuoden 2015 alusta lähtien ROL:n syyttämättä jättämistä koskeviin säännöksiin tulee muutoksia. Uutuutena lakiin tulee kustannusperusteinen syyttämättä jättäminen eli syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta, jos asian käsittelyn jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavissa olevaan

²⁹⁹ SM 2014, s. 24.

³⁰⁰ AIPA eli aineistopankkihanke.

³⁰¹ www.vksv.fi, haettu 16.8.2014.

seuraamukseen.³⁰² Samoin syyttäjä voi jättää syytteen nostamatta, jos syyteharkinnassa on saman henkilön tekemäksi epäiltyjä rikoksia kaksi tai useampi ja hän on tunnustamalla edistänyt yhden tai useamman epäillyn rikoksen selvittämistä.³⁰³ Lisäksi seuraamusluonteista syyttämättä jättämistä koskevat säännökset muuttuvat niin, että syyttäjä ei enää katso syyttämättä jätetyn syyllistyneen rikokseen vaan toteaa, että syytteen nostamisen edellytyksen täyttyvät, mutta laissa säädetyllä perusteella enemmistä toimenpiteistä luovutaan.³⁰⁴ Lakiin otetaan myös säännös, että päätös syyttämättä jättämisestä on perusteltava.³⁰⁵

Näillä uudistuksilla pyritään yksinkertaistamaan syyttäjän työtä ja helpottamaan syyttämättä jättämispäätösten perustelujen laadintaa, kun syyksi lukemisesta luovutaan. Kustannusperusteisen syyttämättä jättämisen ottaminen lainsäädäntöön on myös johdonmukaista, koska jo nyt poliisilla on ollut mahdollisuus esittää syyttäjälle esitutkinnan rajoittamista kustannusperusteella. Katson kuitenkin, että Ruotsin mallin mukaisesti syyttämättä jättämispäätöksen perusteluvelvollisuudesta olisi tullut luopua kokonaan ja siirtyä malliin, jossa päätös perustellaan tarvittaessa asianosaisen niin vaatiessa. Tämä ei myöskään loukkaisi perustuslaillista oikeutta saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva perusteltu päätös.³⁰⁶

Tällä hetkellä tilanne on se, että esimerkiksi useamman henkilön tapellessa keskenään ja väkivallan ollessa hyvin lievää, syyttämättä jättämispäätös on laadittava jokaiselle vastaajalle jokaisesta eri rikoksesta. Lisäksi on laadittava erikseen jokaiseen eri asianomistajaan kohdistetusta teosta oma syyttämättä jättämispäätös. Pahimmillaan tapauksessa on tutkittu muitakin vähäisiä rikoksia, joista jätetään syyte nostamatta. Tällöin lopputuloksena on mahdollisesti useita syyttämättä jättämispäätöksiä merkitykseltään hyvin vähäisessä asiassa. Syyttäjä joutuu tällöin käyttämään kohtuuttoman paljon resurssejaan sinänsä yksinkertaisen asian kirjalliseen selvittämiseen. Perusteluvelvollisuudesta luovuttaessa tältä ongelmalta vältyttäisiin. Tämä ei kuitenkaan poistaisi syyttäjän vastuuta syyteharkinnan oikeellisuudesta, koska syyttäjää kohden olisi edelleen käytettävissä laillisuusvalvonnan keinoja väärinkäytötapauksissa.

³⁰² L:lla 670/2014 muutettu ROL 1:8.1 3-kohta.

³⁰³ L:lla 670/2014 muutettu ROL 1:8.2.

³⁰⁴ HE 58/2013, s. 1.

³⁰⁵ L:lla 670/2014 lisätty ROL 1:6a.2.

³⁰⁶ PL 21.2.

Muuna lainsäädännöllisenä keinona näen yksittäisten tunnustettujen näpistysten sekä tiettyjen tunnustettujen liikenne rikosten, kuten tavallisten rattijuopumusten, käsittelyn poissiirtämisen syyttäjän syyteharkinnasta ja lopulta tuomioistuimesta.³⁰⁷ Poliisi voisi esimerkiksi näpistyksissä antaa suoraan sakon vaikka asianomistaja ei rangaistusmääräysmenettelyyn suostuisikaan. Vastaavasti tavallisissa rattijuopumuksissa poliisi voisi antaa suoraan sakon ilman asian myöhempää käsittelyä. Syyteharkinta ja tuomioistuinkäsittely tulisivat kyseeseen lähinnä tapauksissa, joissa menettely on toistuvaa ja ilmeisen piittaamatonta lain kielloista ja käskyistä. Ideana olisi siirtää syyttäjän tehtävien painopistettä muiden jäljelle jäävien vakavampien rikosasioiden parempaan hoitoon

Näillä lainsäädännöllisillä keinoilla vapautetaan poliisin, syyttäjän ja tuomioistuimen resursseja. Poliisilta vapautuisi resursseja, kun näiden tunnustettujen asioiden käsittely päättyisi rikosentekopaikalla annettuun sakkoon ja rikoksesta tehtyihin kirjauksiin, eikä asiasta enää poliisilaitoksella pääsääntöisesti laadittaisi erillistä täyden tutkinnan esitutkintapöytäkirjaa. Samalla se tarkoittaisi poliisille parempaa mahdollisuutta keskittyä jäljelle jäävien esitutkinta-aineistojen laatuun sekä niiden merkitykseen syyttäjän todistelun ja muun näytön arvioinnin kannalta. Syyttäjän osalta resurssien vapautuminen tarkoittaisi parempaa mahdollisuutta huolehtia siitä, että esitutkinta on riittävä ja oikein suoritettu ja sen perusteella laadittu esitutkinta-aineisto asianmukainen. Myös työmäärältään ylikuormitetut tuomioistuimet hyötyisivät tilanteesta, koska niiltä vapautuisi resursseja käsiteltävien asioiden vähentyessä.

Näin ollen, jos tulevaisuudessa halutaan taata esitutkinta-aineiston laadullisen tason säilyminen korkeana, vaatii tämä taloudellisten resurssien supistuessa erityisesti lainsäädännöllisiä toimia jäljelle jäävien resurssien tehokkaan käytön ja oikean kohdistamisen takaamiseksi. Lainsäädännöllisten toimien lisäksi myös työtoimenpiteitä uudistamalla voidaan tukea tehokkuutta. Yhdessä näillä toimenpiteillä voidaan jopa mahdollistaa esitutkinta-aineistojen laadullisen tason nousu nykyisestä laatutasosta, joka kyselytutkimuksen mukaan on vain kohtalainen. Tällöin myöskään syyttäjältä ei kuluisi aikaa virheiden tai puutteiden oikaisemiseen vaan tämä voisi täysimääräisesti keskittyä todisteluun ja muuhun näytön arviointiin.

---

³⁰⁷ Vuonna 2013 syyttäjän ratkaisemista asioista liikenne rikoksia oli 29 prosenttia ja omaisuusrikoksia 27 prosenttia. Rattijuopumukset kuuluvat liikenne rikosten ryhmään. www.stat.fi, haettu 1.9.2014.

Lomakkeen täyttäjä
Syyttäjän diaarinumero
Päärikosnimike
Pöytäkirjan ilmoitusnumero
Poliisilaitos

☐ Asiasta on tehty ennakkoilmoitus	☐ Asiasta ei ole tehty ennakkoilmoitusta
☐ Asiasta on tehty tutkintasuunnitelma	☐ Asiasta ei ole tehty tutkintasuunnitelmaa
☐ Syyttäjä on osallistunut aloituskokoukseen tai vastaavaan neuvotteluun	
☐ Syyttäjä on pyytänyt tutkintasuunnitelman laatimista	
☐ Asian käsittely on aikataulutettu	
☐ Asiassa on tehty esitutkintayhteistyötä	
☐ Syyttäjällä on ollut tarpeeksi aikaa esitutkintayhteistyöhön	
☐ Tutkinnanjohtajalla on ollut tarpeeksi aikaa esitutkintayhteistyöhön	
☐ Syyttäjä ja tutkinnanjohtaja ovat eri mieltä tutkintaan liittyvästä asiasta, kuvaus:	

--

- ☐ Asiassa on käytetty pakkokeinoja
- ☐ Vastaaja on riitauttanut esitutkintatoimenpiteitä:

--

- ☐ Syyttäjä on osallistunut loppulausuntomenettelyn tarpeellisuuden harkintaan
- ☐ Syyttäjä on osallistunut lopetuskokoukseen

Muut virheet ja puutteet / Vapaa palaute esitutkinnasta:

(käytä tarvittaessa erillistä liitettä)

--

syyttäjänvirasto

Palaute esitutkimuspöytäkirjasta

pvm _____.____.2014

☐ Pöytäkirjassa ei ole puutteita tai virheitä

☐ Pöytäkirjassa on puutteita tai virheitä:

- ☐ 1 Kansilehden kiireellisyysperuste merkitty puutteellisesti tai ei lainkaan
- ☐ 2 Kansilehden vapaudenmenetysmerkintä on merkitty puutteellisesti tai ei lainkaan
- ☐ 3 Kansilehdessä voimassa olevat pakkokeinot on merkitty puutteellisesti tai ei lainkaan
- ☐ 4 Kansilehdessä salassapitovelvollisuus on merkitty puutteellisesti tai ei lainkaan
- ☐ 5 Esitutkinnassa hankittua aineistoa on jätetty pois pöytäkirjasta ilman siitä tehtyä merkintää
- ☐ 6 Asianomistajien tai kuultavien nimi- ja yhteystiedot on kirjattu puutteellisesti
- ☐ 7 Todistajan asemassa olevien poliisien nimi- ja yhteystiedoissa puutteita
- ☐ 8 Oikeushenkilöiden oikea virallinen nimi on jätetty selvittämättä
- ☐ 9 Oikeushenkilön edustajia on jätetty selvittämättä
- ☐ 10 Toiminimen ollessa kyseessä oikea asianomistaja on jätetty selvittämättä
- ☐ 11 Alle 18-vuotiaiden asianosaisten edunvalvojien henkilö- ja yhteystiedot on kirjattu puutteellisesti
- ☐ 12 Alle 18-vuotiaiden asianosaisten edunvalvojista on kirjattu vain toinen ilman, että olisi selvitetty syytä tälle (esim. yksinhuoltajuus)
- ☐ 14 Ulkomaalaisten täydelliset osoitetiedot ovat puuttuneet
- ☐ 13 Vakuutusyhtiö on jätetty kirjaamatta, vaikka sillä olisi vaatimuksia
- ☐ 15 Salaisia yhteystietoja merkitty ilmoitusosaan
- ☐ 16 Tarpeellisia tietoja on jäänyt siirtämättä Patjan tutkintailmoituksen kautta Sakariin
- ☐ 17 Lisätutkimuspöytäkirjoja on jätetty lähettämättä erikseen Patjasta Sakariin
- ☐ 18 Lisätutkimuspöytäkirjan ilmoitusosasta on puuttunut asianosais- ja todistajatiedot
- ☐ 19 Suostumus kirjalliseen menettelyyn on jätetty kirjaamatta eikä pöytäkirjasta käy ilmi, onko asiaa tiedusteltu
- ☐ 20 Rikoksella aiheutettujen vahinkojen selvittäminen ei ole ollut tarpeeksi yksilöityä
- ☐ 21 Anastetun omaisuuden määrä / arvo on selvitetty puutteellisesti tai väärin
- ☐ 22 Takaisin saadun omaisuuden määrä / arvo on selvitetty puutteellisesti tai väärin
- ☐ 23 Korkovaatimus on ilmoitettu puutteellisesti tai väärin
- ☐ 24 Oikeudenkäyntikulujen korvaamisvaatimus on selvitetty puutteellisesti
- ☐ 25 Asianomistajan vahingonkorvausvaatimuksen osalta on jätetty selvittämättä, saako asianomistaja vähentää ALV:n verotuksessa
- ☐ 26 Asianomistajan korvausvaatimuksen peruste on selvitetty puutteellisesti
- ☐ 27 Tarpeellinen näyttö asianomistajan korvausvaatimuksesta on jätetty hankkimatta
- ☐ 28 Asianomistajan pyyntö vahingonkorvausvaatimuksen ajamisesta syytteen ohella on ilmoitettu puutteellisesti
- ☐ 29 Jätetty merkitsemättä sellaisen anastetun tai vahingoitetun omaisuuden määrä tai arvo, josta asianomistaja ei vaadi korvausta
- ☐ 30 Kuulustelukieli tai mahdollinen tulkin tarve on jätetty merkitsemättä
- ☐ 31 Puuttuu merkintä siitä, että muulla kuin äidinkiellään kuulusteltu suostuu käsittelyyn muulla kuin äidinkiellään
- ☐ 32 Tunnusmerkitötekijöistä kuulusteluissa hankittu selvitys on ollut puutteellista
- ☐ 33 Jätetty hankkimatta talousriksestä epäillyn kanta jokaiseen seikkaan (esim. kiistääkö verottajan laskemat summat)
- ☐ 34 Seikkojen on oletettu olevan riidattomia eikä tunnustamista ole tiedusteltu
- ☐ 35 Kuulustelujen kirjaamisessa on tyydytty viittaamaan tutkintailmoitukseen tai aiemmin lausuttuun
- ☐ 36 Lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten osalta on laiminlyöty noudattaa ETL:n säännöksiä (videokuulustelu)
- ☐ 37 Pöytäkirjan liitteet ovat epäloogisessa järjestyksessä
- ☐ 38 Takavarikkopöytäkirjat puuttuvat
- ☐ 39 Takavarikkopöytäkirjat ovat sisällöltään ja/tai laajuudeltaan puutteellisia
- ☐ 40 Valokuvapöytäkirjoja on puuttunut, vaikka rikospaikka, vahingot tai vammat on valokuvattu
- ☐ 41 Lääkärinlausunnon sijaan on toimitettu pelkkä epikriisi
- ☐ 42 Esitutkintaan on jäänyt epäselvyyttä riitaisista seikoista, eikä loppulausuntoa ole hankittu
- ☐ 43 Asianosaisilta on jätetty tiedustelematta, mihin seikkoihin he haluavat lisäselvitystä
- ☐ 44 Saaduista loppulausunnoista huolimatta on jätetty täydentämättä esitutkintaa
- ☐ 45 Sovitteluun sopivassa asiassa jäänyt epäselväksi, onko tästä mahdollisuudesta kerrottu tai onko poliisi lähettänyt asian sovitteluun
- ☐ 46 Poliisi on lähettänyt syyttäjälle asian, joka olisi tullut lähettää sovitteluun
- ☐ 47 Sovitteluun sopivassa asiassa puuttuu merkintä siitä, etteivät kaikki asianosaiset ole antaneet suostumustaan sovitteluun
- ☐ 48 Massarikosten tai muutoin vähäisten rikosten pöytäkirjat ovat olleet liian suppeita (esim. vain vastaajan kertomus)
- ☐ 49 Pyyntö mukainen lisätutkinta on toteutettu puutteellisesti
- ☐ 50 Virka-apukuulustelujen taso on ollut huono
- ☐ 51 Epäillyn oikeuksia on jätetty huomioimatta

Puute tai virhe

☐ johti lisätutkintaan

☐ korjattiin syyttäjänvirastossa

☐ ei korjattu